

PG

1819

.M234

BUHR A

PRAVILA

kako izobraževati

ILIRSKO NAREČJE

i
u obće

SLAVENSKI JEZIK.

Spisal i na svétlo izdal

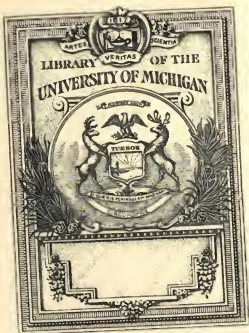
MATIA MAJER.

Cena 4[~] kr. u sebru.

Na prodaj po ugovoru pri Jurju Lerherju u *Ljubljani* (Zalad).

dobi se tudi

u *Pragi* pri Venceslavu Hess,
u *Berni* pri Karlu Winiker,
u *Holomucu* pri Eduardu Holzel,
u *Zagrebu* pri Supanu.

PRAVDA

kako izobraževati

ILIRSKO NAREČJE

i

u obče

SLAVENSKI JEZIK.

Spisal

MATIA MAJER

u

CELOVCU.

U LJUBLJANI.

Natisnil *Jožef Blaznik.*

1848.

PG
1819
.M234

PREDGOVOR.

Dvě stvari dokazujem u ovoj knjižici, prvić: da se mora dosadanjih 14 do 16 slavenskih književnih jezikov i jezikićev uzajemno približevati, a ne se oddaljivati; drugić: kako se moraju ilirska podnarečja, namreć: slovensko, horvatsko i serbsko izobraževati, da se po malo približaju, a da se ne oddaljuju. Glede pervoga, mislim, ne bude mi nikto prigovarjal; glede drugoga mi budu pak jedni očitati, da sem premalo, a drugi, da sem preveć těrjal. Pervim odgovorim: Ja nisem premalo těrjal, ja sem hotěl pravila ustanoviti, tako rekuć, put pokazati, po kterom bi se uzajemno približevali, i za to se je meni zadosti zdelo, samo některe naj imenitnejše slučaje spomniti, u kterih bi se za sada približali i složili; ako pa kto još u već slučajih se književnomu narečju približuje, kakor se u ovoj knjižici kaže, ako hoće još složneje i uzajemneje pisati, to nek slobodno čini sebi na glas a svojoj bratji na čast; ja, i s menoj gotovo vsaki domorodec, ćemo se toga preserdečno veseliti. Drugim odgovorim: Ja nisim preveć těrjal, — ja sem nekoliko slučajev napisal, da bi se glede njih složili, vendar nije trěba, da bi vsaki s menoj gledě vsakoga slučaja ali paragrafa moral jednako misliti, ja nikogar ne silim, nego samo prosto kažem, kakor se meni prav i koristno zdi, onda nek vsaki i sam prevdari, sam izbere i pisaje upotrebuje, što se njemu čini prikladneje i bolje. Ravno zato sem si prizadeval vsako pravilo dokazati i dokazom potverđiti. „Vsa izkusite i dobra zaderžite.“ Ja sem, da kako, zadovoljen, ako bi vsaki čitatelj ove knjižice po njoj barem nekoliko koračaje: saj nekoliko stupinj se slogi približal. Gotovo je desetkrat koristneje približati

se za jednu stupinju, nego se oddaljiti za devet. Blizo 16 književnih jezikov imamo u slavenščini, ako se vsaki izmed njih ostalim približa, postavim, samo za jeden ko-račaj, smo se vsi ukup že približali za 16 stupinj.

Zašto da sem ravno takovo narečje upotreboval, ka-kor u ovoj knjižici vidiš, to Tebi, dragi pobratime! cela ova knjižica dokazuje. Pisal sem namreč po ilirsko-slo-vensko pa tako, da bi bilo, kolikor moguće, podobno za-jedno horvatskomu i serbskomu podnarečju, da bi bilo, kolikor moguće, lahko razumljivo Slovencem i zajedno Horvatom i Serbljem. Toga se pa vsaki lahko prepriča, da je ova knjižica sicer il. slovensko pisana, pa Horvatom i Serbljem tako lahko razumljiva, kakor do sada nijedna druga u il. slovenskom podnarečju izdana. Radi toga, to popred vēm, mi bude vsaki nešto prigovarjal, posta-vim, nekteri Slovenci se budu tužili, da sem njim neznane slovničko-naučne (grammatikalisch technische) reči upotre-boval. Da su jim neznane, za to pa ja nič ne možem, ja toga nisem kriv, našim susedom Horvatom i Serbljem nisu neznane; tu nije drugače se jih že moramo Slovenci take naučiti, ali jih hoćemo znati; takove reči bi bile blizo slēdeće:

beseda, Satz, die Rede;
dvojbroynik, zweifache Zahl;
glagolj, Zeitwort;
jedinobroynik, einfache Zahl;
jednostranost, Provincialismus;
kažući način, anzeigende Art;
narečje, Dialekt;
padež, Endung;
pričastje, Mittelwort;
pridavno ime, Beiwort;
podnarečje, Unterdialekt;

reč, Wort;
samostavno ime, Hauptwort;
sloga, Vereinigung;
slovka, Silbe;
slovnica, Sprachlehre;
slovstvo, Literatur;
take, auch;
uzajemnost, Wechselseitigkeit;
višebrojnik, vielfache Zahl;
koncovka, Endsilbe;
posebnost, Idiotismus.

Ja sam spoznam, da se najdu u totoj knjižici mahne, nedostatki i nedoslēdnosti glede jezika, temu je to krivo, ker sem se navlaš hotěl horvatskomu i serbskomu pod-narečju približevati, a ne popolnoma se složiti niti s jednim niti s drugim, nego — ako prav presudiš — s obadvěma. Naj veći nedoslēdnosti najdeš u prirečjih i posloviceh, tam možeš čitati, postavim: dekla, hotělo, u opet dikla, htילו; što je dikla navikla, ko neva je obikla, ali: što se babi htילו, to se babi snilo. Serbske

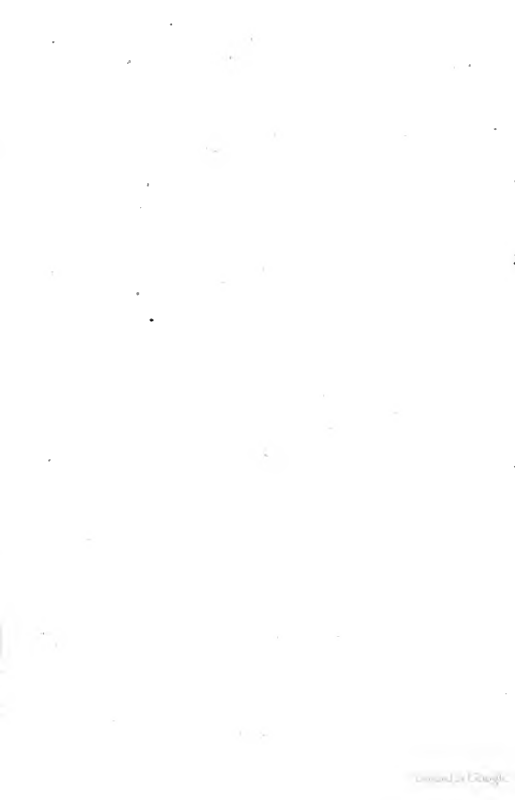
poslovice i prirečja je na svétlo dal Vuk Štefanović Karadžić, ja sem jih pak sbiral med Iliri latinoj pišućimi i jih ovde podám, što sem jih vzel iz knjige: Narodni slavonski običaji od Luka Ilića. U Zagrebu 1846; iz knjige: Georgii Ferrich, Rhacusani Fabulae ab illyricis adagiis desumptae. Rhacusae 1794; iz Danice ilirske (iz ktere je take §. 1. i 3. uzet) i iz narodnih ilirskih novin; iz Zore dalmatinske broj 31. lěta 1846: Poslovice Morlakah u Dalmaciji; iz grammatike Metelkove; iz kmetijskih i rokodelskih Novic: Prislovice Štajerskih Slovencov sbrane po A. Krěmpelnu; zatim: 500 slovenskih pregovorov iz: Beilage zum ilirischen Blatte Nr. 11. 1832 od Dora. S. od ovoga još 500 poslović neizdanih i spis od g. S: Poslovice iz Krajske.

U spisovanju ove knjižice sem upotrěboval naj već Babukićevu: Osnovu slovnice slavjanske narečja ilirskoga; onda Berlićevu i Murkovu grammatiku; i slovnicu serbsku Vuka Štefanovića; Slowansky Narodopis P. J. Šafarika. V Praze l. 1843 i tako dalje.

Blagovoljno pročítaj ovu knjižicu, dragi domorodče! i ako najdeš nekakovu pogrěšku i opaziš, da sem posernul, prijazno mi oprosti, lahko, da ravno moja pogrěška drugoga učenejšega na istinu uputi. Ja sem mislil; „Bolja slogu iskati, nego u neslogi stati!“

U Celovcu lěta 1848.

Matia Majer.

Od slavenskoga jezika i njegovih narečjah.

§. 1.

Že u naj starejših časih je bil slavenski narod velik i njegov jezik daleko i široko po svetu razprostranjen.

To pričaju pisatelji starih časov, kateri imenuju narod naš: Antes, Henetos, Venetos, Iliros, Sclabos. Polibius*) piše. „Ostalu zemlju pri jadranskemu morju ima drugi starodavni narod, imenuju se Veneti, imajuci drugi od galskoga razlicni jezik.“ Te pisatelj je živil 183 let pred rojstvom Kristovim i že tada je pisal, da je narod naš „starodavni narod.“ Tudi Tacitus i Ptolomaeus tverdit, da je že ob njuju času bil narod venedski (slavenski) prevelik narod. Jornandes,**) kateri je živil blizo leta 552. po Kr. to jasno pové pisuc: „Po neizmernih prostorih prebiva preljudnati narod Vinidov. Ako ravno su njihova imena razlicna po razlicnih plemenih i mestih, se vlastito vendar Slaveni i Anti imenuju.“ Prokop***) piše okolo leta 552. po Kr. sledeća: „Odtuda proti severu su rodovi Antov (Slavenov), jih je, kolikor listja i trave.“

§. 2.

Slavenski jezik je bil že u starih časih izversten, bogat i izobražen, da se je upotreboval za vsakoverstna verzakonska i svetovna opravila.

Naš jezik je bil izversten, bogat i izobražen že tada, ko je pri nekterih sada visoko izobraženih narodih vladala še tverda tema neznanstva (Mittelalter). Že pred tisuć leti, blizo leta 863. po Kr. sta dva brata iz Soluna Metud i Konstantin (sv. Ciril), slavenska apostola, poslavenila sv. pismo, liturgiju, to je, sv. mešu, časoslovje i druge cerkvene obrede. Slavenščina se je upotrebovala za pės-

*) Lib. II. c. 17. „Quod superest deinde spatium ad adriaticum sinum alius populus longe antiquissimus obtinebat. Venetos vocant, sermone diverso a Gallia utentes.“

**) De Getarum rebus gestis c. 5. „per immensa spatia Vinidarum natio populosa consedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias et loca mutantur, principaliter tamen Sclavini et Antes nominantur.“

***) „Ulteriora ad septemtrionem habent Antarum populi infiniti.“

ničtvo, za pravdarstvo, za dogodovščinu, za opravila javna i domača. U Slavii se je na državnih sborih, na spraviščih, na skupščinah i susednjah govorilo i pisalo po slavenško; da ovdě samo jednu spoměnim: gorutanski vladari su se od neizvěstnih časov de 12. veka po slavenško ustanovljali; še sada stoji kameniti vladarski prestol na Gospe-svetakom polju (Maria-Saaler Feid) dvě uri od Celovca s slavenškim napisom:

VERI.

MA SVETI VERI

PRAVDO BrANY VDOVE

to je: Ima svetu věru namreć vladar. Mnogo se je sicer slavenških starin, listin i knjig u tolikom času zgubilo, mnogo tudi naša pokončalo, vendar je tvrda istina, da se je slavenški jezik že od starodavna upotreboval u vsakoverstnih vėrozakonskih i svetovnih, javnih i domaćih opravilih; to nam priča liturgia slavenška i sv. pismo poslavenjeno po sv. slavenških apostolih Cirilu i Metodu, kakor je še dan današnji pri pravoslavnih Slavenih u običaju; to pričaju stari slavenški spisi, postavim: Rukopis Frisinski iz 9. stoletja, zakon vinodolski spisan leta 1280., pravda ruska, dogodovščina Nestorova, Rheimsko i Ostromirsko evangelije, spis kraljodvorski, i kronika Dalimilova i mnogo drugih razlićnih starih spisov i listin. Kako cvěteće je že od nekada bilo českoslavenško narećje, priča jasno knjiga: Vibor z literatury české. Díl první od nejstarších časov až do počatku XV. století. Nakladem českého museum. V Praze 1845.

§. 3.

Slavenški jezik je bil u velikoj časti.

Sv. Oće, papa Ivan VIII. je pisal od pisma i jezika slavenškoga leta 880. u listu (bulli) Svatopluku, vladaru Moravskomu i Panonskomu, slědeća: *) „Pismena posłědnic slavenška od nekoga Konstantina (Cirila), filosafo ali mudrijana iznajdena, s kterimi bi se Bog, kakor se spodobi, hvalil i slavil po vsoj pravici pohvaljujemo, ter ukažemo, da bi se istim jezikom Jezusa Krista, Boga našega slava i děla pripovědala. Niti je to pravoj věri ili nauku što god protivno ali meše istim jezikom slavenškim pěvati, ali sveto evangelje, ali sveto pismo novoga i staroga zavěta dobro prestavljeno i iztolmaćeno čitati, ali vse druge časoslovne službe pěvati: ker, kteri je načinil tri glavne jezike, judovski namreć, gerćki i la-

*) Döbneri Ann. III. p. 190. „Literas denique slavicas a Constantino quodam philosopho repertas, quibus Deo laudes debitas resonent, jure laudamus et, ut in eadem lingua Christi Dei nostri praeconia et opera enarrentur, jubemus. Neque saevae fidei vel doctrinae aliquid obstat, sive missas in eadem slavonica lingua canere, sive sacrum evangelium vel lectiones divinas novi et veteris testamenti bene translatas et interpretatas legere aut alia horarum officia omnia pealtere: quoniam qui fecit tres linguas principales haecbreum scilicet, graecam et latinam, ipse creavit et alias omnes ad laudem et gloriam suam.“

tinski, onaj isti stvoril je vse druge na hvalu i slavu svoju.“ Od slavenskih apostolov sv. Cirila i Metoda ustanovljenu i od svetoga Oca papa Ivana pohvaljenu i ukazanu službu božju ima še den današnji u slavenskom jeziku blizo 57 milionov pravoslavnih Slavenov, — zvanaj toga še Karavlahl na pol latinsko govoreći, stanujući u Moldavii i u Karavlahii obhadjaju sv. liturgiju u slavenskom jeziku. — Sv. Otče papa Innocenc je leta 1248. tudi rimokatoličkim kristijanom dovolil, da smēju službu božju i vse druge cerkvene obrede obsluživati i obhadjati u svojem materinskom jeziku, kteroga povelja se še današnji den derže katolički kristjani u Senjskoj i Kerčkoj diecesi (Zeng, Cherso) u Dalmaciji i na otoku Velji, imajući rimske mešne bukvi, rimsko časoslovje, rimski služebnik (ritual) u slavenščinu predstavljene.

Naj viši vladarji su jezik naš visoko cénili i ga za koristnoga spoznali, imenito cesar Karol IV. i Ivan Juri II. izbornik saksonski. Kako ga je cesar Karol visoko cénil, vidi se iz zlate listine *), kteru je toti cesar leta 1356. izdal, kjer se u 30. članku tako le od slavenskoga jezika ukaže: „Ukažemo, da sini i dēdići i naslēdniki svētlīh knezov izbornikov, namreč: kralja Českoga, kneza Palatinskoga, vojvoda Saksonskega i Markgrafa Braniborskoga, ker mislimo, da nemščinu vjerojtno naravno znaju, da su se je že od mladosti naučili, od sedmoga leta svoje starosti se podučavaju u italianščini i slavenščini, ker to nije samo koristno, temoć take posebno potrežno.“ Zato je Ivan Juri II. izbornik saksonski navadno imenoval slavenščinu „linguam principum“ jezik vladarski, ker su se ga morali sinovi kurfirski učiti po deržavnom zakonu.

§. 4.

Slavenski jezik je še sada izversten, bogat, prijeten i daleko i široko po svētu razširjen.

Ja ne mēnim ovdē obširno opisovati, kako je jezik naš izversten bogat i prijeten, ja navodim ovdē samo, što Šafarik o slavenskih narečjih piše: „Ich möchte den Klang des Illirischen im Gesang und der Poesie mit dem Ton der Violine, des Altslavischen mit dem der Orgel, des Polnischen mit dem der Cyther vergleichen; oder — ist das Altslavische in den davidischen Kirchenhymnen dem hallenden Sturz eines Waldstromes, das Polnische eines Felinski dem reitzenden Gelspel und Gesäusel einer Quelle ähnlich, so ist das Illirische im Munde der ländlichen Erato dem

*) Aurea bulla Caroli IV. Romani imperatoris Norimbergae et Metis anno 1356 sancita. Vidi Dobrovsky: Slovanka II. stran 112 — 127; članek 30. glasi tako le: „Statuimus: ut illustrium Principum, puta regis Bohemiae, Comitum Palatini, Ducis Saxoniae et Marchionis Brandenburgensis Electorum filii et haeredes et successores cum verisimiliter theutonice idioma sibi naturaliter inditum scire praesumantur et ab infantia didicisse incipiendo a septimo aetatis suae anno in grammatica Italica ac Slavica lingua instruantur, cum illud non solum utile, immo summe necessarium habeatur.“

sanften Marmeln und Girren eines Baches durch die Blumenwiesen des Thales gleich; das erste trifft, erschüttert und überwältiget, wie der Sturm; das zweite weckt, ergreift und bezaubert, wie das Rauschen des Windes durch herbstliche Zitterpappeln; das dritte beschleicht, erwärmt und entzückt, wie ein leichtes Wehen und Wogen der Mailuft.“ — Slaveni su jeden od naj većih narodov na zemlji, njih blizo 80 milionov duš; slavensko govori blizo polovina Evrope, tretjina Asie i velik prostor Amerike, zato piše jeden naših pësnikov, da nad Slaveni nikada sunce ne zaide.

§. 5.

Slavenski jezik se obično dëli (ne gledëć na staroslavensćinu) na četiri narečja, namreć: česko i polsko, ilirsko i rusko; narečja se dële na podnarečja, ova opet na raznarečja. Sada pišemo u 14 do 16 književnih jezika i jezikićih.

Česko-slavensko govore Čehove, Moravani, Slovaki, Slezani i Lužičani, svih ukupa blizo 8 milionov. Ovo narečje se dëli na dvojno podnarečje: česko i ugarsko-slovensko.

Poljsko govore Polaci njih blizo 10 milionov. Ovo narečje ne ima podnarečja, samo jedno raznarečje, to je: kašubsko.

Ilirsko govore Serblji, njih 5,294.000; Horvati, njih 801.000; Slovenci, njih 1,187.000; nekteri pripočitaju tu sem take Bulgare, njih blizo 4 milione, to je ilirsko govorećega naroda blizo 11 milionov. Ovo narečje ima slovensko, horvatsko i serbsko podnarečje, nekteri pripočitaju tu sem i bulgarsko.

Rusko narečje govore Rusove, njih 51,184.000 glav. Dëli se na tri podnarečja: velikorusko, malorusko i bëlorusko.

§. 6.

U slovstvu smo daleko zaostali za drugim narodi.

Že od nekada su nas različne okolnosti u slovstvu zaderževale. Samo na kratko ovdë napomënim kervave vojske i velike nesreće jih slëdujuće, ktere su većkrat narod naš zadele i slovstvo i narodno izobraženje već ali manje zaderževale. Kolikokrat i kako kervavo su se morali Slaveni vojskovati u raznih časih s Rimljani, s Bizantinci, s Huni, s Obri, s Franki, s Nëmeli, s Madjari, s Tatari, s Turei i tako dalje. Da vojske slovstvo zaderžuju, to se vö, pa še mnogo škodljiviješe, kakor vojske same, ako ravno okrutno, su bile često nesreće, ktere su za nesrećnimi bitkami slëdile i narod kadkada dolgo tlačile; pomislimo samo što je žalostnoga zadelo ilirske Slovence po nesrećnih vojskaih s cesarom Karlom imenovanim Velikim, što Slavene na Odri i Labi u 11. i 12. vëku; što Serblje po nesrećnoj bitki na Kosovom polju u Serbii, što Čehoslavene po bitki na Bëløj gori i. t. d.

§. 7.

Naj več nas u slovstvu sada zaderžuje to: da pišemo mēsto u jednom obćem književnom jeziku u 14 do 16 jezikiĥ i jezikićih — i da imamo za to mēsto jednoga cvētećega slovstva 14 do 16 literatur i literaturic.

Naš jezik ima nēkoliko narećjah i podnarećjah. To nije čudno, nego naravno; nije slovstvu ni malo škodljivo, nego koristno. Nekoliko narećjah i podnarećjah ima vsaki samo po nešto veći žilvući jezik, kako bi jih ne imel naš daleko po svētu razprostranjeni i razsejani slavenski? J ako bi u nēkojem jeziku ne bilo ni jednoga narećja, bi se vēndar s vrēmenom sama od sebi nēktera porodila, samo izumerli jeziki ostanu nepremēnjeni, kakoršni su. Našemu jeziku to nije škodljivo, nego koristno. Za jezik, koji se izobraževati hoće, kakor ravno naš, je dobro da ima nēkoliko narećjah i podnarećjah, da se po njih književni jezik obogati i polēpša; iz njih lahko jemlje, kakor iz nēkoga zaklada, potrebna i primērna slova, slovničke izraze, poslovice, prirećja i tako dalje. Štogod nimaju vsa narećja i podnarećja, lēpoga, krēpkoga i nježnoga u sebi, vso književni jezik lahko na se potegne, se s tēm oplemeni, obogati, izобрази i se vsim svojim podnarećjem približa, ni potreba toliko novih, narodu neznanih slov i drugih izrazov kovati ali jih iz tujih jezikov si izposudjevati. Pa škodljivo je, da se imenuje i piše: česki, polski, ilirski, ruski jezik, mēsto da bi se reklo i pisalo: narećje. Narećjah je već, slavenski jezik samo jeden. Škodljivo je, ako vsako slavensko pleme, ktero ima le 10 ali 4 ali 3 milione duš, ali njih še manje, hoće imeti svoj posebni književni jezik i svoje posebno slovstvo; škodljivo je ako hoćemo za vsaku deželu nēkako narećje ali podnarećje povzdigniti za književni jezik. Škodljivo je, da pišemo u 14 do 16 narećjih i podnarećjih, — da imamo zato 14 do 16 književnih jezikov i jezikićev, za to pa tudi mēsto jednoga, velikoga, bogatoga i cvētećega slovstva 14 do 16 slavenskih literatur i smēšnih literaturic.

§. 8.

Pišući u 14 ali 16 književnih jezikiĥ i jezikićih ne budemo nikadar imeli tako cvētećega slovstva, kakor bi nam trēbalo i veljalo.

Slovstvo veselo cvēti, ako ima mnogo izverstnih knjig iz vsih znanostih, — da se pak može mnogo ovakih knjig napisati, na svēt izdati i razprodati: trēba mnogo izverstnih pisateljev i mnogo čitateljev. Već je pisateljev i to izverstnih, i već je zajedno čitateljev: već i učenejših knjig se bude spisalo i razprodalo, to će reći: veseleje bude precvėtalo slovstvo. Ravno tako tudi: manje je pisateljev i čitateljev, manje će biti knjig, slabeje će prihadjati i slovstvo. Pišući u 14 ali 16 književnih jezikiĥ razdelimo ravno s tim naše pisatelje, knjige i čitatelje na 14 ali 16 stran; vsaki

děl je manji od celine; — quaelibet pars minor toto, — ovo je tvrda resnica (axiom), ktere dokazovati ni trčba. Na već dělov ko se razdrobimo, na već stran ko se razkropimo, manje će biti — caeteris paribus — na vsakoj strani pisatelj, knjig i čitate-ljev, to će reći: slabeje će biti slovstvo. To je jasno i naravno — škoda zadene pa nas vse.

U některih dosadanjih knj. jeziki se naučnih knjig še izdati ne može, ako bi ravno imeli gotove. Da knjiga někoja može na světlo se izdati bez škode, se mora od nje razprodati naj manje 400 iztiskov, da se doplaća saj za naj veću potrebu, tiskarina, černilo i papir. Kdē je še kak krajcarček za knjigarja, kteri take živi le od doblčka, ki ga vjame, a ne od škode, kteru preterpí. Kdē je take še něšto za pisatelja, kteri se je učil, trudil i znojil? Vsaki dělavec je svojega plačila vrđen i u svoju vlastnu škodu se nikto rad ne trudi. Kako bi pa razprodal, postavim, samo med ilirskimi Slovenci 400 iztiskov u slovenskom podnarečju spisanih velikih visoko-naučnih knjig, postavim, o modroljubju, o lučbi, naravoslovju, zemljoměrstvu, matematici, zvězdoznanstvu, zgodovini, bogoslovju i t. d. Tudi ne veselí pisatelja velikim trudom naučnih knjig spisovati, ako ne vč, ali jih će kto kupiti i čitati ali ne. Najšel se bude sicer kadkada některi posebno iskren i premožen domorodnomiselni pisatelj, kteri bude iz same ljubezni do naroda i njegove prosvěte kakovu naučnu knjigu na svoj trošek izdal, makar u svoju škodu, da će obětovati svoj trud i svoje novce, samo da ne ostane narodno slovstvo popolnoma jalovo. Pa taki iskreni, marljivi i zajedno premožni pisatelji su rědko vsejani, redke ćeju biti i naučne knjige. Samo kakada kak pisatelj, samo po redkom kaka naučna knjiga je pa lastovica po zimi, jedna lastovica i jeden cvět pa ne čini prolětja. Jeden pisatelj, jeden človek sam, dub posėkan, pravi naša poslevica. Še deset pisatelj, nek su sebi izverstnej, ne mogu spisati mnogo knjig iz vsih znanostih. Pisatelj je podoben ševi (škorjancu), ktera se uzdvigne i visoko pod oblake letí, ako je pod jasnim nebom, u tesnoj kletci zaperta pa samo iz klinca na klinac skaklja; pisatelju pišućemu za velik narod se serce vnema, visoke misli ga obletaju, pišućemu pak samo za jedno koleno naroda, ktero samo 3 ali 4 milione broji, vse misli slabé. Tudi mali narod može imeti cvěteće i veliko slovstvo, pa nemoguće je, da bi imel narodić brojeć le 3 ali 4 milione duš; — ne pozabi: caeteris paribus — toliko pisatelj i čitate-ljev, naslědovno toliko slovstvo, kakor narod brojeć 10, 20, 40 ali 60 milionov duš. Tu nič ne pomaga, da su pisatelji izverstni i iskreni; u malom narodiću jim prostora manjka, je ravno taka, kakor se tudi

ne može na dvěh pedih zemlje izzlđati město, ktero bi bilo 4 verste dolgo i 4 široko.

Da u 14 do 16 književnih jezikih pišemo, to je škodljiva slana, ktera nam cvětje našega slovstva smodí; to je podjed, žeručí červ, kteri podjeda korene i votlí sam sterženj slavenske lipe; to je huda bolezanja, černa morija, ktera naše ljudstvo vmarja i desetíni; je naj nevarnejši i naj okrutnejši vrag, kteri nam narod neusmileno davi; tako razděljeni i razdrobljeni ne budemo nigdar dočakali cvětečega slovstva.

§. 9.

Slovstvo imeti moramo i to slovstvo veliko i cvěteče.

Narod bez slovstva je riba bez vode, ptica bez perutnic, senosěk bez kose, tergovec bez blaga. Posebno velja to od naroda, kteri žíví bez slovstva u srđi narodov visoko izobraženih, s kterimi neprestano i neposrědno oběuje; on je kakor siromak med oholimi bogatuši. Amerikanski i afrikanski divjaki mogu saj za sada še biti i ostati narod tudi bez slovstva; njih zaščítuju i brane neizměrne šume, dubrave, gojzdi i druge neznane puščave, razlučujuće jih od narodov izobraženih. Vse inače je s nami Slaveni. Mi se den i den neprestano i neposrědno obhodimo s narodi visoko izobraženimi; bez slovstva nam pogibelj neposrědno pretí, bez slovstva pridemo u nič. — Mi potrebujemo slovstva i to velikoga, ker je narod naš velik, i velike take njegove potrebe; samo po cvětečem slovstvu možemo stupiti med narode izobražene, kakor narod izobraženi i njim ravni. Některe molitne i pobožne knjižice, basni, pesmice i. t. d. se sicer u vsakom dosadajnom književnom jeziku mogu na světlo izdati; dobre su, hvalevrědni take pisatelji, kteri jih spisuju — pa vse ovake knjižice su premalo za narod, kteri se želi izbraziti; one ne čine cvětečega slovstva; samo s njimi ne možemo stupiti med izobražene narode, ne možemo, pokazavši na nje, oholo reći: „Glejte! ovo je naše slovstvo, ktero obseže vse človečanske znanosti.“ Některe molitne knjižice se še za amerikanske divjake u Ljublani kadkada tiskaju, mi u srědi izobražene Evrope prebivajući potrebujemo vsakako većega slovstva od onih divjakov. — Po maticih se izdajaju sicer tako uprav naučne, izverstne, velike i mnogočene knjige, pa samo po maticih ne budemo se dokopali do cvětečega slovstva; one su neizměruo koristne, pa su vendar samo parnik, samo toplice (Treibhaus) za slovstvo. Polje našega slovstva je prostrano i veliko, kakor je velik tudi naš narod, čez dolgo i široko polje pa tudi naj veći toplica no doseže. Skerbimo, da bude naše slovstvo tako krěpko, da bude take pod jasnim nebom samo raslo.

§. 10.

Jedina cesta, do cvětečega slovstva je ta . . . da se dosadanji književni jeziki i jezikiči med seboj pribli-

žuju i slože tako, da budemo imeli mesto 14 do 16 literatur i literaturic jedno veliko slovstvo.

To je: *conditio sine qua non!*

Kdor koli narodno slovstvo ljubi i slavenski jezik izobraževati želi, nek si prizadeva vsestrano, da se naši dosadanji knj. jeziki med seboj približuju. To, i samo to se imenuje jezik izobraževati. Vse drugo izobraževanje, brusenje i sladkarcenje naših jezikov, narečjah i podnarečjah je toliko, kakor ako bi s sitom vodu zajemal, s kapu po gori včtar tčral, rakom žvižgal ali po snčgu pšenicu sejat. Lčpo poje pšnik naš:

Samo sloge duh jedini

Budi naša obča dika,

Angjeo mira medju sini

Jedne majke i jezika.

§. 11.

Slogoj i uzajemnostju bi naše slovstvo tako veselo precvčtalo, kakor še svčt nije nigdar vidil.

Ako bi se naši dosadanji knj. jeziki približali med seboj i se složili, bi gotovo bilo vsih vkup već pisateljcv, čitateljcv i včć knjig, kakor ako smo razdčleni i razkropleni na 14 ali 16 stran; to se reče: slovstvo bi veseleje precvčtalo; kakor pšnik kaže:

Više očih vidi više,

Više mislih više smatra,

Više rukah već napiše,

Iz više iskar biva vatra.

Ako je već pisateljcv su tudi izverstneji i učenejši, jedan drugiga u učenosti i umetnosti podpira; što je jedan sozidal, na tem zida drugi i tretji dalje, što je jedan izmisлил, s tem se drugi vsi lahko soznane, ni potreba vsakomu sopet od početka početi, — jeden stupi tako rekuć drugomu na ramena, slovstvo raste kakor piramida; njihova slovstvena moć raste — kakor se reče: in *progressione arithmetica*; — 10 složnih pisateljcv ne ima samo desetkrat toliko slovstvene moći nego već, ko stokrat toliko, kakor vsaki po sebi. Pisatelju se od veselja scrce širi, visoke i imenitne misli ga oblctaju, ako vč, da ne govori samo jednoj strani naroda, samo jednomu kolenu, nego, da ga posluša veliki jeden narod i vsi spisi njegovi prihadjaju važneji i besčda krčpkeji, Naša poslovica pravi:

Sloga jači, nesklad tlači.

§. 12.

Gotovo je moguće, da se naša narečja i podnarečja približaju i slože, — saj u 4 narečja.

Ali je moguće, da bi se vsa naša narečja u jeden jedini književni jezik sjedinila?

Vsaki živući jezik ima nčktera narečja i podnarečja, posta-

vim: italijanski, francoski, nemški i tako dalje. Imenito Nemci su pred nekoliko leti spočitani različnosti svojega jezika i su jih najšli se nešto već od 122; *) i vendar imaju Italiani, Francozi, Nemci i vsaki izobražen narod jeden jedini književni jezik. Što je kod inih naroda moguće, za što bi se ravno nam ubranilo? — Nemci imaju mnogo narečjah, već kakor mi, ktera su med seboj različnija, kakor naša, pa vendar ne pišu u narečjih, nego se pametno dorže jednoga obćega knj. jezika, za to pa tudi nemško slovnstvo veselo cvěti i nemška besěda velja! —

Gotovo je moguće, da se naši dosadnji knj. jezici približaju, pa to se može i mora le po malim učiniti, a ne na jeden mah; složimo se sada saj u 4 narečja, českoslavensko, polsko, ilirsko i

-
- *) Na priměr besěda: „Höret! es ging einmal ein Säemann aus um zu säen“ — se n različnih krajih Germanie vrlo različno izgovarja, kakor pišo K. Vladislav Zap u svojem zěměpisu, děl II. svazek I. str. 46. namreč okolo *Hanovera* se pravi: Härt tau, ot gnnk oin Saogemann ut, tau saegen, — u *Staroj Marki* okolo *Magdeburka*: Horch tan, et gink en Buer up't Feld tum Seen, — okolo *Hamburka*: Hört to, eon Buhr güng ut, sien Saat to say'n, — u *Meklenburgo-Schwerinsku*: Höret to, sü, där gink een Sajor uut, to sajen, — okolo *Brunsvika*: Höret tau, süh, ot gung en Saiemann nt, to saien, — u *Harcu*: Härt zu, sät, es käng ä Sämann aus, zu säo, — okolo *Paderbornu*: Höret ta, sü, et chink 'n Seimann ut, to seien, — med *Lipskom* i *Durinkom*: Hürt zu, säht, 's gung ä mal a Sämann aus, zu sän, — n *Voigtlandu*: Horcht auf, un lässt euch sogo, a mäl ging a Bauer naus, zen sä'n, — n *Saso-Meininkah*: Hürt zu, sich, es gieng ä Sämoah os, zu sää, — okolo *Ansbahe*: Härt zu, sich, os gieng ä Soama aufs Soa aus, — okolo *Kassela*: Hehrt zu, sich, es gink en Sehmann us, zo sehen, — okolo *Trejse* u *Kurheskin*: Hörrt zn, secht, oss gung en Saemann aus, ze säe, — okolo *Kolina* pri *Renu*: Kikk, et jing ä Ziemann us, zu zien, — okolo *Bonna*: Hört zo, süch, ot ging eno Säer ornus, zo säen, — na pogorji *Eifeli*: Gett ägt, seet, ot gong ämal enne Sämann ns, äm zo säen, — okolo *Zweibruka*: Horeht zu, 'a isch o mal o Baner 'naus ins Feld gang, vor ze säo, — okolo *Speira*: Härt e mal zn, seht, 's isch e Saomann nansgango säo, — u *Allgavi* blizo *Füssen* i *Nesselwanga*: Heared zuo, lueg, 's ischt a Säema aus'gange, z' säed, — okolo *Stutgarti*: Höret mo an, a Bauer ischt zum Sää naus gangi ufs Feld, — okolo *Donauwertha*: A Söma ischt ausganga, soim Söma osz'werfa, — okolo *Bavorskoga Gmunda*: Hairot zua, gukket, es gäht a Säomann aus, zum säan, — okolo *Würchurka*: Hör a mol, as is a Sämo ausganga, za säa, — okolo *Norimberka*: Höirt zon, segt, es is a Bauer ausganga z' säa, — okolo *Eichstädti*: Itza schan, a Baur is zum sän ganga, — okolo *Mnkhova*: Lossts enk sogung, a moi is a Bauer anfs Sah'n nausganga, — okolo *Brixena* u *Tirolth*: Da hoarts a mal zne, as ischt a mal a Panr zo san aussigango. — Dr. Firmenich u Berlinu je sbral naročja nemškoga jezika i jih izdal n knjigi: „Germaniens Völkerstimmen“ — celih 505 nemčkih narečjah je nagromadil i Němei vendar äo kričo na njoga i mu očitajn, da jo poveršno sbral, da nije vsa sbral. (Vidi: Květy, I. 1847, čislo 133.) — Ako imaju Nemci već od 505 narečjah . . . pa vendar samo jeden jedini književni jezik — zašto bi mi Slaveni ne mogli se u jednom knj. jeziku složiti?!

rusko. To bi bila prva stupinja k jednomu jedinomu slavenskomu jeziku, k jednoj obćoj literaturi. Takaj ću govoriti posebno od ilirskoga i českoslavenskoga narečja.

Od ilirskoga narečja i nje- govih podnarečjah.

§. 13.

Ilirska podnarečja se lahko slože u jedno književno narečje.

Ilirsko se govori u sledećih pokrajinah: U Dalmaciji, u Horvatskoj, Slavonskoj, Dubrovnika, u Istrii, na Goričkim, u Koraškoj, Krajskoj, Štajerskoj, u Medjumurju, Podunavju, u Bačkoj, u Banatu, u Srbiji, Bosni, Hercegovini, Černogori i u Bugarskoj; izvan toga u nekojih predelih Benatskoga (njih 22,000), Arnautske, Macedonie i Tracie do same Gerčke. — U svih ovih pokrajinah se govori samo jedno narečje, ktero se imenuje ilirsko i se děli na tri podnarečja, namrcć; na horvatsko, slovensko i serbsko. To narečje se imenuje s jednu rečju: ilirsko, sicer bi se moralo imenovati tako le: Dalmatinsko- horvatsko- slavonsko- dubrovačko- istriansko- goriško- koraško- krajsko- štajersko- medjumursko- bačko- banatsko- serbsko- bosansko- hercegovačko- černogorsko- bugarsko- slavenko narečje. Ovi golemi naslov je pak očitno predolg, da bi se u spisih upotreboval, naj priličnije i naj običnije se imenuje narečje naše da je ilirsko. —

Ilirska podnarečja horvatsko, slovensko i serbsko (bugarsko) se lahko slože u jedno književno narečje, ložeje kakor se obično misli. Ova podnarečja su si moćno podobna; naravno, ker samo jedno narečje čine; tako su si podobna, da priprosti i neućeni ljudi iz raznih il. podnarečjah, ako se sostanu, se govoreći dobro razume, izuzamši nekoje neznatne izraze. Ako že neućeni ljudi, nijedne slovniće neznajući znaju besědu tako obrniti, da se razna il. narečja govoreći, razume — bogme, slaba bi bila, ako bi samo ućeni, študirani ljudi ne znali ali ne hotěli svoje podnarečje toliko spreměniti, da bi se razumeli, se ostalim il. podnarečjem približali i u jednom obćem književnom narečju složili. Ako se vsako podnarečje ostalim samo za jednu stupinju približa — su tri narečja že za tri stupinje, za tri koraćaje bližeje kakor popred. Vsako izmed trěh podnarečjah je trěba samo za tretjinu puta da se ostalim bliža i že budu se srcćala, da se slože u knj. narečje. Lehko bi jih složili, — vse se može, ako se sile bratsko slože — nek bi bilo pa še tako težko, u književnom jeziku se sjediniti moramo, inaće se ne budemo dokopali cvětećega

slovstva, bez njega se pa ne možemo postaviti med izobražene narode. Dakle: Sloga! — Te jedro mika, zgrizi lupinu! Složno moramo književni jezik izobraževati.

§. 14.

Izobražovaje književno narečje se moramo stalnih, obče veljanih pravil deržati.

Pisatelji moraju složno knj. narečje izobraževati, a ne da vleče jeden na levo, drugi na pravo, jeden napred, drugi nazad. Ne smémo, kakor zli susedi, vodu samo na svoj mlin navraćati.

Vsaki pojedinl človek ne smé jezika izobraževati i viti, kakor ravno njemu dopade. Ako bi to veljalo, bi se naša narečja i podnarečja ne prebliževala, nego uprav oddaljivala. Skušnja uči, da se čini nešto jednomu lepo i blagozvučno, a nekome drugomu gerdo, neveljano i oporno. *Quot capita tot sensus*; kolikor glav toliko misel. Što bi rekel: še jednomu istomu človeku dopade ne rédko sada to, što mu je bilo prie dosadljivo, a mu je sada oporno, što mu je bilo prie milo i ljubko. Tako spremenljiva je ova človeška misel, imenovana *gustus*, ne samo u raznih ljudih, nego take u ravno tuistom človeku u raznih časih. Nije spremenljivejše stvari na svétu, kakor ovi *gustus*, pa tudi nije slabejšega dokaza i nestalnejšega pravila u izobraževanju knj. jezika, kakor ako kto reče: To je prav, to je blagozvučno, to je klasičko — ker meni, ali ovomu ali onomu dopade. Lehko da dopade, pa ovo še ni stalno i obče veljano pravilo, de *gustibus non est disputandum*. Ktor bi ovi *gustus* pojedinih ljudi ali pojedinih podnarečjah i raznorečjah za pravilo vzel, bi bil podoben človeku hotécemu na spremenljivu meglu tverdjavu sozidati.

§. 15.

Iz govora vsega naroda se moraju ustanoviti stalna pravila, kako se mora knj. narečje izobraževati.

Književno narečje je za ves narod, — on mora ustanoviti, kakovo mora biti, da bude lahko razumljivo, ugodno i blagozvučno, njega za to zapijamo:

Bratje Serblji, kakov govor se čini Vam naj razumljivejši, naj ugodnejši i naj blagozvučnejši?

„Naj razumljivejši, naj ugodnejši i naj blagozvučnejši se nam čini naš domaći serbski govor.“ Prav!

Bratje Horvati, kakov govor se čini Vam naj lépsi i naj razumljivejši?

„Nam, naš domaći horvatski.“ Tudi prav!

I Vi Slovenci, kakov govor se zdi Vam naj razumljivejši i naj ugodnejši?

„Nam naš domaći slovenski.“ Dobro!

U obče je vsakomu plemenu svoj domaći govor naj razumljivejši i naj ugodnejši; bolj je književni jezik domaćemu govoru po-

doben: razumljivejši i ugodnejši je za narod; zato moramo knj. il. narečje tako izobrazovati, da bude, kolikor moguće, podobno vsim il. podnarečjem, — da se pa od drugih slavenskih narečjah vendar ne oddaljuje.

§. 16.

Pervo i naj višje pravilo kod izobrazovanja ilirskoga književnoga narečja glasi tako le:

Piši u svojem ilirskom podnarečju, pa tako, da bude, kolikor moguće, podobno vsim ilirskim podnarečjem, i da se ne oddaljuje od drugih slavenskih narečjah.

Ovo pravilo je temeljito, to se ovako dokaže: Piši u svojem podnarečju — to je za to, ker je vsaki u svojem govoru naj okretnej, i u njem lahko, gladko i ljubko piše, ako bi pa kto u jeden mah zapustivši svoje podnarečje se silil na tudje, bi bil ves slog prisiljen, kakor derven i bukov.

Književno il. narečje mora biti podobno vsim ilirskim podnarečjem, slovenskomu, horvatskomu, serbskomu i bulgarskomu, ker je za vse ilirsko pleme, za Slovence, Horvate, Serblje i Bulgare, je mjesto svih podnarečjah; ako bi bilo podobno samo jednomu ali dvjema narečjima, bi dopadlo samo jednoj ali dvjema stranama našega naroda, pa ne vsim. Lépši i ugodnejši je pak svakako, ako vsemu narodu dopade, kakor ako bi samo jednoj ali dvjema stranama dopadel ali ni jednoj. Ravno za to ne možemo vzeti za obće književno narečje niti podnarečja slovenskoga, niti horvatskoga, niti serbskoga, niti bulgarskoga, niti posljednić starodubrovničkoga, niti crkvenoslavenskoga. Ako bi nam trebalo književnoga jezika samo za Slovence, bi bilo naj priličnije podnarečje slovensko, za Horvate horvatsko, za Serblje serbsko, za Bulgare bulgarsko, za stare Dubrovčane starodubrovničko, za Slavene, koji su živeli ob času Cirila i Metoda crkveno-slavensko; mi pa ne trebujemo knj. jezika za stare Slavene, niti za stare Dubrovčane, nego za naš sada živući narod; ne samo za Slovence, ali samo za Horvate, ali samo za Serblje, nego za vsa ilirska plemena zajedno; toga radi mora književno ilirsko narečje biti vsim svojim podnarečjem podobno, da je vsim lahko razumljivo i ugodno.

Knj. il. narečje mora biti il. podnarečjem podobno, — popolnoma s jednim, s dvjema ali s vsimi jednako biti ne može, ker su med seboj različna. Dalje mora biti, kolikor moguće, vsim podobno. Bolj je podobno nekomeu podnarečju, bolj dopade ljudem onoga podnarečja; bolj je podobno vsim podnarečjem zajedno, razumljivije i ugodnije je vsemu narodu; ako je, kolikor moguće, podobno, je tudi, kolikor moguće, razumljivo i ugodno.

Knj. narečje nek se ne oddaljuje od drugih slavenskih narečjah. To je naravno! Naj veći nesreća za naše slovstvo je ravno to, da smo na mnoge književne jezike razdijeljeni, ako želimo bolje dočakati, moramo s vsoj siloj, s vsoj moćju, s

vsoj iskrenostju naše knj. jezike tako izobraževati, da se med seboj približuju i slože, a ne da bi se še več oddaljevali.

Vsa lepota i blagozvučnost knj. narečja obstojí jedino u tom, da je, kolikor moguće, podobno vsm svojim podnarečjem. To je prvo i naj višje pravilo kod izobraževanja književnoga jezika. Inače se knj. jezik ne da nikako izobraževati, brusiti, gladiti ali sladkariti; ktor bi nekako inače to skušal, bi ga moral le spreméniti, preinačiti i predélati, da bi bilo jednomu ali dvém ali vsm il. podnarečjem manje podobno, da bi bilo jednoj ali dvém stranam naroda ali vsemu narodu manje razumljivo, manje ugodno i manje blagozvučno. To bi se pa ne reklo jezik izobraževati, nego ga kvariti. To bi ne bilo niti lépo, niti blagozvučno.

Slovenec nek dakle piše po slovensko, Hrvat po hrvatsko, Serb po serbsko pa tako, da bude vsm il. podnarečjem, kolikor moguće, podobno. Naj lépše, naj ugodneje i naj blagozvučneje piše u il. knj. narečju oni pisatelj, kteri tako piše, da je, kolikor moguće, vsm il. podnarečjem podobno i da se ne oddaljuje od drugih slavenskih narečjah.

§. 17.

Pred vsm deržimo se pravila: In essentialibus unitas, in accidentalibus libertas, in omnibus charitas; u glavnih stvarih složno, u malenkastih svobodno, u vsih ljubeznivo! Složimo se sada samo na debelo, to je: u glavnih stvarih; malih razlik je preveć; na jedankrat nije moguće sjediniti se u vsih; prepira i dokazovanja bi ne bilo konca ne kraja; tudi nije potrebno, ker se ovakove stvari budu časom bez truda, po malo same od sebe izravnale, izgladile i složile: Čas rani al' i léči. Ne bilo bi koristno, ako bi il. slovenski pisatelj jednim skokom, zapustivši svoje podnarečje, planil tako rekuć na vrat na nos u knj. ilirsko narečje, ker ga vsi ne mogu tako naglo sléditi, nego je korisnije, po malo se približevati i vsigdar paziti na zadnja kola, kako što su učinile kmetijske Novice glede prayopisa. U knjigi „Hlasove o potrebe jednoty spisovneho jazyka pro Čechy, Moravany a Slovaki“ str. 11 2. se krasno kaže: „Iz početka ne bilo bi mudro, berzo vse prevratiti i preveliku preměnu i burju zagnati u jeziku i slovstvu; takove stvari moraju le na tihom i po malo jedna za drugu se upeljati.“ Dvoje pitanje se mora pri ovom na tenko razlučiti, namreć: 1. Što se smé sada u dosadanjih knj. jezikh i jezikićih preinačiti? 2. Na što se mora kod ovoga preinačovanja paziti? Ovo dvé pitanji se ne sméte med seboj poměšati. Kod prvoga pitanja se ne smé nikako na ina slavenska narečja gledati, nego vsako narečje gledaj samo na svoja podnarečja; kod drugoga se pak mora vsigdar paziti na vsa slavenska narečja. Zvunaj prvoga naj višjega pravila kod izobraževanja knj. narečja (§. 16.) ste zato še sledeće dvé ravno tako važne i imenitne, kakor prvo:

Ravnaj izključivo samo razlike obstojeće med podnarečjimi k jednomu istomu narečju spadajućimi.

Ravnaje svoje narečje pazi pred vsim na vsa ina slavenska narečja i potle na etimologiu.

To će reći: Ilirsko-slovensko podnarečje smē sada samo ona-keve stvarl ravnati i spremenjovati, u kterih se od podnarečja horvatskoga i serbskoga razlikuje; horvatsko samo one, u kterih se razlikuje od il. slovenskoga i serbskoga; serbsko samo, u čem se od horvatskoga i il. slovenskoga razlikuje. Isto tako smē češčina — ako nam je istina, da se književno približamo i potle složimo — samo one stvari gladiti i brusiti, u čem se od ug. slovenščine — ug. slovenščina samo, u čem se od češčine razlikuje. To se može take inače kazati ovako le: Skerbimo za sada pred vsim, da se podnarečja ilirska slože u jedno knj. ilirsko narečje;... da se češčina i ug. slovenščina složite u jedno českoslavensko narečje;... a ne silimo se na jeden mah u slavenskom jeziku pisati. Ako bi hotěl Slovenec ravnati i spremenjovati, ne samo u čem se njegovo podnarečje od il. podnarečjah razlikuje, nego zajedno i vse ono, u čem se razlikuje od českoslavenskoga, poljskoga i ruskoga narečja, njemu bi se moralo početi u glavi vertěti. Še podnarečja se težko slože u jedno knj. narečje, što bi. še le bilo, kadar bi hotěli na jedenkrat vse vkup mēšati! Čehi su pred nekoliko lěti skusili po vseslavensko pisati i su morali od ove naměre odustati, skoro nisu u slavenskom jeziku pišući jeden drugoga razuměli. Naj pred se vsi Slaveni složimo u 4 narečja, to je conditio sine qua non — to su temeljne zidine, na kterih se potle zida, ktor bi se silil na jedenkrat po slavensko pisati, bi bil podoben gospodarju hotećmu drugo poshodje zidati — popred kakor pervo. Zato moramo sada samo one stvari poravnati, u kterih se podnarečja jednoga istoga narečja razlikuju — i ravnaje deržati se obće veljanih pravil, ne narinovati za književni jezik brez proměne nijednoga izmed naših dosādanjih 14 ali 16 knj. jezikov i jezikićev; ne siliti jednostranosti i starinskih izrazov (archaismen) cerkvenoslavenskih, ali posebnosti i jednostranosti starih pisateljev u književno narečje.

§. 18.

Vse do sada rečeno od narečjah u obće i od il. knj. narečja i njegovih podnarečjah po sebe velja, mutatis mutandis, i od knj. českoslavenskoga narečja i njegovih podnarečjah.

Českoslavensko se piše sada u dvěh podnarečjih: u česko- i ugarsko-slovenskom. Što se je do sada reklo od slavenskih narečjah i podnarečjah u obće, velja i od českoslavenskoga; namreć:

Slaveni pišuci u 14 ali 15 književnih jezikih i jezikičih ne budemo nikada imeli tako cvetećega slovstva, kakor bi veljalo. Vidi §. 8. Ovo Čehoslaveni sami jasno spoznaju, što obširno dokaže knjiga: Hlasove o potrebe jednoty spisovueho jazyka pro Čechy, Moravany a Slovaky. V Praze 1846. Ondě se reče na str. 121. „Narod náš je velik, je naj veči u Evropi, pa po neslogi svoje žive dni tako razčepčen i razdroben, da ti ga u celosti jedva směmo svojega imenovati. Nesloga slavenska se je proměnila že u historičku poslovicu, po kteroj nas tudjinci zasměhavaju i zasramuju; mi sami nad seboj zduhujemo i tugujemo: Oj mi nesložni Slaveni, mĭ raztergani narod!“ Na str. 126. „Iz Slovakov ne bude nič, iz Čehov i Moravanov tudi nič, ali ostanu kakor mervice i drobtine razdrobeleni, ako se pak složno sduže u jedno tělo, ako budu vkupa dělali: se budu junačko ubranili vsim vragom napadajućim njihov jezik i narodnost.“ — „Němci su bili u tom mudrejši, oni su vědeli i vsigda se spoměnjali: da vsako kraljestvo samo u sebi razděleno pustne i pada kuća na kuću. Oj da bi take mi že jednukrat zmudreli se, tudi mi nesložni svojeglavi Slaveni, koji se u ničem sjediniti nećemo!“

Jedina cesta do cvetećega slovstva je ta ... da se dosadanji književni jeziki i jezikiči međ seboj približuju, i se složje tako, da budemo imeli mĕsto 14 do 16 literatur i literaturic jedno veliko slovstvo. (Vidi §. 10.) To velja od slavenskoga jezika u obć, dakle i od českoslavenskoga narečja po sebi. U knjigi: „Hlasove“ stoji na str. 111. glede toga sledeće: „Perva potreba, da některa literatura cvěti, je, da se znajde mnogo čitateljev; mnogo čitateljev le tam biti može, kdě je prostrano terrenum a na njim mnoztvo ljudi. Slovakov u Ugarskoj je malo, za nje same knjig pisati i tiskati se ne doplaća i ni vrědno. Tudi naj iskrenejši pisatelj slovenski mora zadnić nad seboj i nad svojim plemenom sdvojiti. Slovenski pisatelj mora svoj horicont razširiti, mora gledati, da tudi susedo pridobi, kteri bi od njega knjig kupovali, le tako oстане iskren i marljiv za svoj narod do konca svojega življenja.“

Od reći do reći velja to i od spisateljjev govora českoga ali moravskoga. Samih Čehov i samih Moravanov po sebi je take premalo, take pisatelj česki i moravski mora svoj horicont razširiti, mora gledati, da susede pridobi, kteri bi od njega knjig kupovali.

„Kako pa to naj ložeje i naj gotovejše učini? Tako, ako si izvoli takov govor, kteroga budu s maličkim razdělom vsi jednako razuměli. I to je naš i svih blagomiselnih českoslavenskih spisovateljev sveti cil.“ Na str. 119. „Da sada Slovaki Čehove, sada Čehovi Slovake krivo, tužo i draže, to ne pomaga nič, ovde pomagaju samo jednake pravice i dolžnosti, braterska ljubezzen i prizanesljivost, s jednoj besědoj: serdečna narodna sloga.“

Slogoj i uzajemnostju bi i slovstvo českoslavensko tako veselo precvėtalo, kakor še svēt nije nigdar vidil. (§. 11.) Istinito i krasno kaže pisatelj, kako je sloga korisna i kako nesloga škodljiva u

knjigi „Hlasove“ str. 123) pišu: „Po slogi svih stane narod sam u sebi silen, svoboden, vesel, tudjineem važen, prijateljem mil, protivnikom u nevarnosti strašen i neprédobljiv: po neslogi stane se narod ne samo nesrećen, nego i zaveržen, nesloga razdrobi i skazi vse sile, učini nemoguća vsa velika poduzetja i dčla; — ona pripravi narod u nevarnost, da ga izvanjski neprijatelji preobladaju i potlače, ker med dvěma nesložnoma se tretji ameji; ona ograni vse življenje, ona ogorči vse ine radosti i prijetnosti, s jednoj besědoj, nesložni narod rije u svojem vlastnom oserčju. Pri slogi jošter nijeden narod nije poginul, ona je, ne rědko, učinila iz maloga i slaboga velik i slaven narod, ona je mnogi veliki kakor prah po vėtru raznesla. Jer neprijatelj se samo toga podstupi i loti, o kterom vė, da je od lznutra raztergan, omedleven i gnjilov; onoga se pak boji, onoga u pokoju puati, o kterom vė, da je složen, moćen i čverst. Narodna nesloga je narodno samoubojstvo; mali pa složni narod je že ne rědko premagal velikoga pa nesložnoga. Narod lahko zadenu mnoge hude nesreće, kužne bolezni, morlja, slabe lětine, dragota, glad, lakota, zguba u vojskovanju, tergovanju, dà zguba svobode i dezele, pa njegova naj veći nesreća je iznutra trajno razdrobljenje i razkolništvo, tēm narod sam sebi kopa bližnji grob, do kteroga se sam pokoplje, iz kteroga već ustati ne može. Ako ti je tvoj narod mil, ne budi sebičen (selbstsüchtig), sleči iz sebe samoljubje i škodljive strasti, i okraši se s narodnostju i slogoj; obětuj narodu, da mu ohraniš jedinstvo, rajše svoju vlastnu pravicu i premoženje, dà — ako bi bilo potřeba, jošte svoj vlastni život. Narod sastoji iz pojedinih ljudi, mudrost pojedinih ljudi je mudrost naroda; čim već je premožnih, korenitih i složnih slnov: tēm premožnej, koreniteji i složnej je narod. Na proti tomu, ako se u narodu ukazuju povsuda nesloga i nesklad, prepiri i stranke: to je znamenje, da te narod dozrěva k sužnosti i pogubi, da nije vrėden stati med narodi; on sam sebi kova železje, verige, na vlastne noge i meć na vlastni vrat.“ Str. 120. „Sežimo vsaki v svoje persa i podajmo si ruke, da se smirimo i složimo.“

Što se u §§. 13. 14. 15. i 16. kaže od iürskoga narečja i njegovih podnarečjah, velja vse, s vsimi dokazi, tudi od českoslavenskoga i njegovih podnarečjah:

Českoslavenska podnarečja (česko i ugerskoslovensko) se lahko složita u jedno književno narečje.

Izobražovaje knj. českoslavensko narečje se moramo stalnih, obće veljanih pravil deržati.

Iz govora vsiega českoslavenskoga naroda se moraju ustanoviti stalna pravila, kako se mora knj. českoslavensko narečje izobraževati.

Pervo i naj višje pravilo kod izobraževanja knj. českoslavenskoga narečja glasi tako le:

Piši u svojem podnarečju (českom ali ugerskoslovenskom), pa tako, da bude, kolikor moguće, podobno vsim českoslavenskim podnarečjem i da se ne oddaljuje od drugih slavenskih narečjah.

Čeh i Moravan nek dakle pišeta po česko, Slovak po ugerskoslovensko pa tako, da je vsm československim podnarečjem, kolikor moguće, podobno. Československi pisatelj tako pisuće piše naj lèpše, naj ugodneje i naj blagozvučneje.

§. 19.

Što nas zadržuje, da se u knj. jeziku tako teško složimo?

Některi pisatelji ali baš ne nastoje, ali krivo nastoje, književni jezik izobraževati i brusiti, zato se tako teško složimo u knj. jeziku.

Od neobhodno potrebne sloge u knj. jeziku nas odvraćuje već stvari: —

a. Některi pisatelji niti ne misle, kako je sloga u knj. jeziku potrebna i kako nesloga za naše slovstvo, za razsvjetlenost i sreću vsega naroda škodljiva; ker to ne spoznaju i ne uvide, za slogu take malo mare i skerbe: Ignoti nulla cupido; što oko ne vidi, serce ne poželi. —

b. Drugi goruće želé, da bi se vsa narečja i podnarečja približevala, — samo njihovo narečje, kažu, da se nikako već poravnati i drugim približevati ne može, ker je naj lèpše i naj slajše, popolnoma izverstno i že od starodavna utverđeno. Nek se vsi drugi Slaveni, kažu, u našem narečju složé. — Tako govorećih se znajde, žalibože! še u vsakom narečju i podnarečju. — Vsakomu se čini svoje narečje lèpo i sladko. Vsaki berač svoju mavhu hvali, kaže ilirskoslovenska poslovice. Vsako narečje i podnarečje ima tudi svoje lèposti, pa vsako tudi svoje neveljane posebnosti (idiotisme) u rěčih i slovničkih izrazih, tudjinisme, budi germanisme, italianisme, budi latinisme, turcisme i t. d. Nepametno bi bilo těrjati, da bi vse slavenstvo vse te neveljanosti někojega narečja moralo sprijeti. Popolnoma izobraženo i izverstno nije še nijedno naših narečjah, niti il. slovensko, niti horvatako, niti serbsko, niti ugarskoslovensko, niti poslednić isto česko. Čehove to o svojem knj. jeziku sami spoznaju, da se mora, kakor vsa druga sl. narečja i podnarečja, še několiko časom poravnati, izobraževati i brusiti, čemu su inače razpisali, nek se knjiga na svēt izdá: „Brus jazika českeho?“ čemu ovakova knjiga, ako bi se u češćini nič već spremeniti i pobrusiti ne smělo i ne moglo? — Nijedno narečje se še nije drugim tako približalo, da bi se ne moglo še bolje približati, nijedno še nije drugim tako podobno i vsm tako razumljivo, da bi ne moglo še podobneje i razumljiveje biti. — Vsaka strana, tudi naj imenitnejša, mora několiko popustiti u svojih posebnostih; nič ne pomaga samo o slogi, svornosti i jednoti pisati, po njih tužiti, i žadati, da bi se drugi sjednili, ako se sami s svojem narečjem približevati nećemo. Slogu moramo ne samo od drugih těrjati, nego ju sami u sercu nositi i u dělih skazovati. Ktor slogu i svornost poželjuje, nek je pred vsm sam složen i uzajemen. Nesloga nije škodljiva samo ako je

pri bratu, nego i kod nas samih. Ova tverdovratnost nas u knj. jeziku razstavlja, kakor nekakovi kinezki zid, to pa je vse jednako, ako stoji na našem ali na susedovom zemljišču, svakako nas razstavlja i nam vsim škoduje. Ako vsaki izmed nas tverdokorno pri svojem ostane, — ako se ne uganemo iz svojega mčsta, ako vlečemo, kakor zli susedi, vodu vsaki samo na svoj mlin, no budemo se nikadar ejedinili u književnom jeziku, nego budemo uvek u 14 ali 16 jeziki pisali, cvčtečega slovstva pa ne imeli pri vsoj hvalovrednoj iskrenosti za naš jezik, za naše slovstvo i za sreću i izobraževanje naroda. — Dalje: „Ktor neće brata za brata, će tudjina za gospodara.“

c. Iní govoré: Mi nećemo nikakoga novoga jezika si kovati i izmišljovati.

Ta je prava! Kto pa hoće nešto takovoga početi? Naj više i poglavitno pravilo glasi (§. 16.): Piši vsaki u svojem podnarečju, to je Slovenec po slovensko, Horvat po horvatsko, Serb po serbsko, isto tako Čeh po česko, Slovak po ug. slovensko i t. d. Ali se to pravi, nov jezik kovati i izmišljovati, kadar se reče: piši vsaki u svojem narečju ali podnarečju? Některe stvari se budu morale, istina, poravnati, spreměniti, u kterih se namreć podnarečja razlikuju, zato se ovomu pravilu pristavi: piši u svojem podnarečju, pa tako, da bude, kolikor moguće, podobno vsim podnarečjem (ilirskim ali českoslavenskim); někaki nov jezik neće niko kovati i izmišljovati: nego na suprot dosadanji knj. jeziki i jezikići se budu tako izobraževali, da bude vsaki izmed njih vsim podnarečjem (svojeja narečja) bolje podoben kakor do sada. Pogledjmo što se bude spreměnilo za knj. narečje:

1. mčsto tudjih rěčih, namreć mčsto germanismov, latinismov, turcismov, graecismov i t. d. budemo po malo počeli upotrebovati slavenske rěči i izraze;

2. mčsto jednostranih rěčih i izrazov (Idiotismov i solicismov), kteri su samo u jednoj pokrajini znani, ali samo od jednoga ali drugoga pisatelja izmišleni, budemo polagano sprijeli rěči i izraze vsemu narodu ali barem većoj njegovoj strani znane;

3. mčsto nedoslědnh rěčih i izrazov budemo vzeli doslědne (etymologičke);

4. ako je u kojem podnarečju već rěčih i izrazov za jeden isti slučaj, za jednu istu stvar, ćemo upotrebovati u knj. narečju onu rěč i oni izraz, kteri je doslědnejši, i vsemu narodu ali većoj njegovoj strani znan, razumljiv i ugoden.

Tako mi sunca! to se ne pravi, nov jezik kovati, nego to se po vsoj pravici mora imenovati jezik izobraževati; to je pravi brus jezika. Šta spreměniti i poravnati želimo, ne bude dělalo nam jezika neznanoga i tudjega, nego razumljivejšega i uprav slavenskoga. — Naša narečja i podnarečja su si mnogo bližja i mnogo podobnejša, kakor se obično misli; bolje jih človek pregleduje i prisposoblja, podobnejša i bližja se mu čine. Podnarečja i narečja ne mogu biti tako strašno med seboj različna, ker vsa ukup samo

jeden jedini slavenski jezik čine, ona su podobna vejam i verham jednoga drevesa; še neučeni ljudi, neznajući slovnice, razna narečja i podnarečja govoreći se razume, razlika zato med njimi ne može biti tako ncizrečeno velika; vsaka razlika pa za iskrenoga vlastenca pisatelja nije berzo kinezki zid. Ne redko misli človek, kdo vè, kako se razlikuje narečje u tem ali onom izrazu, u toj ali onoj rěči od ostalih narečjah i gledajl ako jih prispodobiš, najdeš, da to ni nijedna posebnost jednoga narečja, nego da se znajde i u ostalih. Nemnogo jc razlik med našimi narečjimi i podnarečjimi, i še od ovih se bude naj manje pol samo od sebe časom sravnalo, bez našega truda i prizadevanja, — ostane jih samo polovina — od ove polovine je dobre mere pol tako nevažnih, da nije vrédno govoriti od njih i se radi njih slágati, — kto će dlaku na četvero čepati? — ostane jih dakle samo četvertina — od ovih bude pol zibnilo (zmizelo) tem, da vzamemo dva izraza ali dvè rěči za jeden slučaj u knj. narečje; — ne bude škodovalo, tèm se knj. jezik vbogatjuje, — dakle ostane samo osmina od ovih nekoliko razlik, ktere se moraju poravnati, da se podnarečja slože u svoje narečje; ako se dakle češčina i ugarskoslovenščina hočete složiti u jedno českoslavensko narečje se morate ovi dvè narečji prispodobiti, razlike izmed njih zabilježiti i od ovih razlik osmina se poravnati — pol od ovih razlik poravna češčina, pol ug. slovenščina — tako da pride, ako prav prevdariš, samo šestnajstina ($\frac{1}{16}$) razlik na češčinu i njih ravno toliko na ug. slovenščinu, da se poravnaju, — Bogmel to nije mnogo — i to bi bilo vse, čega je trčba, da se slože u jednom českoslavenskom narečju; še ložeje se slože podnarečja ilirska, ker su troja, vsako nekoliko svojih neveljanih posebnosti poravna i su sjedinjena. — Dalje: še ove nēktere razlike ni trčba poravnati na jedankrat, nego po malo, polagano i po času; nije potreba siloma, nego s braterskoj ljubezniju i slavenskoj uzajemnostju.

d. Drugi govoré: U pojedinih rěčih bi se naše narečje, ali podnarečje še moglo poravnati, malo spremeniti i porusiti, pa u slovničkih izrazih je vse že ustanovljeno i utverdjeno tako: da se nič već sprēmēniti ne dá. — To je tako, kakor ako bi kto rekel: ja pojdem svojemu bratu naproti, da so srečava i sostaneva, — pa samo s pravoj ногоj, lěva je že preveć navadjena na tistom mēstu stati, s njoj noćem prestupiti niti ju ugeniti, niti toliko, kakor černo za nohtom. Žalibožel da je take naša nesloga i nesvornost utverdjena skoz mnogo stoletjah, — pa domorodno i vlastensko misleći pisatelji sl prizadevaju, nesrećnu neslogu i nesvornost odstraniti i slogu i uzajemnost razširiti. Ako se jezik može u rěčih poravnati, ne vēm, zašto bi so ne mogel all ne směl take u slovničkih izrazih? zašto bi se ne smēlo mēsto jednostranih i pokrajinskih slovničkih izrazov upotřebovati običnejših, razširenjejših i razumljivejših??

e. Dokle se pak bude tako ravnalo i spremenjalo? Brez konca i kraja? — Samo dotle, dokler se češčina i ug.

slovenščina ne sjeдинite i ne složite u jedno književno českoslavensko narečje, da se u njim vse piše, štogod je za izobražene ljudi namenjeno. Od svih razlik, ktere se med češćinu i ug. slovenščinu znajdu, nek češćina poravna le jedno šestnajstinu ($\frac{1}{16}$), ug. slovenščina take jednu šestnajstinu — bi bilo dakle poravnanih razlik jedna osmina ($\frac{1}{8}$) ostale će časoma same se izgubiti i zibnuti. — Tako se moraju takodjer ilirska podnarečja izobraževati dotle, dokler se ne slože u jedno knj. ilirsko narečje. A što će biti onda? —

Onda budemo pisali naměsto u 14 ali 16 književnih jeziki i jezikićih samo u 4 narečjih —

onda budu ova narečja neprestanim prisposodbljanjem, vzajemnim oziranjem pojedinih narečjah na ostala, složnim upotrebovanjem obićnejših, navadnejših i med Slaveni razprostranejših izrazov i rěćih medjusobno tako podobna, kakor sada, postavim, hrvatsko podnarečje serbskomu; ali kakor češćina ug. slovenščini —

onda se ne bude već reklo: ovi ali oni govori u narečju ilirskom, českom, polskom, ali ruskom, nego on govori slavenski pa malo povleče, zavije po ilirsko, česko, poljsko ali rusko —

onda se budu ljudi čudovali uad ovoj knjižicoj rekući: Oj to je čudno! pisatelj je takove stvari dokazoval, ktere su bez dokazovanja jasne, kakor běli den, namreć: da slavenski narod neobhodno potrebuje velikoga slovstva; da narod, kteri obseže 40, 60 ali 80 millionov ljudi, ima — caeteris paribus — većje slovstvo od narodića, kteri obseže samo 3 ali 4 milione duš; da se slavenska narečja i podnarečja približovati moraju, i da mora vsako maličko popustiti; da je sloga, medjusobna ljubav i slavenska vzajemnost nam Slavenom potrebna, kakor ptici krila, da leti; da je lepše i pravilneje, ako se tako piše, da vsemu narodu dopade ali većoj njegovoj strani, kakor da dopade samo jednoj pokrajini.

f. Vse prav, poreče možebiti někto, pa vsakomu bude neugodno, ako bi imel nčšto preměnliti u svojem dosadanjem književnom jeziku. — Zašto bi bilo neugodno? Saj se niko ne sili, vsakomu ostane popolnoma svobodno all pisati u književnom narečju (ilirskom, českoslavenskom) ali u svojem dosadanjem pokrajinskom jezikiću; pameten se ne bude branil, ako se mu pokaže, kako da može lepše, pravilneje i vsemu plemenu, ne samo jednoj strani, ugodneje i razumljiveje pisati, ker se take ne branimo obleći město sterganoga i proderanoga oblaćila lěpo i častno.

g. Opet ini obražuju i bruse jezik bez obće veljanih pravil, kakor jednemu ali drugomu narečju ali pisatelju dopade, su zaljubljeni u maličkosti někojega narečja, kakor dēta u svoje igraćice, vsaka maličkost se jim zdi lmenitna; skoro bi bilo potreba, da bi jim na vsaki samoglasnik po dva, tri nadglaske ali baš sekirice (Musiknoten) nastavil, da bi bilo na tenko po njihovom gustusu, kakor se ravno u njihovoj obljublenoj deželi govori; dlaku na četveru čepaju, odtuda toliko prepira bez konca i kraja; kolikor ljudih, toliko čudih. —

Za slogu je take škodljivo, ako pisatelj samo svoje narečje zna, drugih pa ne, kojim bi se vendar približevati imel. Kako češ se kojoj pokrajini približevati, ako bi ne vedel na kojoj strani sveta leži? Kako se može pisatelj približevati nekójemu narečju, kojega ne pozna? Za to prav piše Kolar: „Samo koji 4 poglavitna narečja (česko, poljsko, ilirsko i rusko) pozna i razumi, samo oni nek vzame pero u ruke, da bude slavenski pisatelj. Slavno i lépo ime Slaven ne zasluži u našem vrémenu oni, kateri je med Slaveni prvi, naj veći i naj moćnejši, nego oni, kateri se proti inim slav. plemenom i narečjem zaderži naj složneje i naj uzajemneje.“

h. Někogi bi radi književni jezik tako izobrazili, da bi bil, kolikor moguće, podoben narečju starih pisateljev, postavim, starih dubrovničkih pjesnikov 16. i 17. stoletja. — To ne velja. Mi moramo književno narečje tako izobrazovati, da bude, kolikor moguće, vsim podnarečjem podobno i narodu lahko razumljivo. Za sada živući narod mora biti knj. jezik, a ne za stare pisatelje. Na narod se moramo u tom poslu neprenehoma ozirati. Spisi starih pisateljev u obće su nam dragi spomeniki nekđajne izobrazenosti Slavenov, oni daju nam tako rekuć temelj i gradivo za naše sadajno slovstvo, — za pravilo u svih stvarih nam pak ovi apisi služiti ne mogu, da bi njihovo narečje nepreměnjeno za knj. jezik vzeli. Oni namreć imaju svoje neveljane posebnosti i tudjinisme; postavim, dubrovnički pjesniki svoje italianisme, svoj herdjavi pravopis, u tom jih naslědovati ne směmo; oni su pisali samo za Dubrovnik i za pobliznje slavenske pokrajine, oni nisu si prizadevali, kakor mi moramo nastojati, pisati kolikor moguće lahko razumljivo zajedno za Serblje, Horvate i Slovence i t. d. Njihovo narečje je pjesničko, književno naše narečje mora biti prikladno ne samo za pjesni, nego i za vsakoverstne stvari i umětnosti. Njihovo narečje je pretesno, u njim naše vsestrano i obće ilirsko narečje prostora nima, uprav tako, kakor je Dubrovnik sam tudi pretesen za vse naše ljudstvo. Dubrovčani sami sada ne govore već tako, kakor su ovi pjesniki pisali, kamo li vse naše pleme. — Komu izmed njih se je senjalo od književne sloge i slavenske uzajemnosti? Oni su pisali samo za jednu stranu, sadajni pisatelji pišu pa za vse naše il. pleme, u tom stoje dakle mnogo višje od dub. pjesnikov.

i. Některi pisatelji (serbski) ljube preveć cerkvenoslavensko narečje; oni pišu (zametjuć svoje prekrasno serbsko) i posvetne stvari u staroslavensćini, ali měšaju u serbsćinu silu božju cerkvenoslavenskih i ruskih rećih i slovničkih izrazov, i vse to vsaki, kakor se mu naj bolje čini, i ovu staroslavenskorusko-serbsku směsu lmenuju onda jezikom klasićeskim. Takova jezična směsa nije niti jež, niti zec. Cerkveno narečje je sveto, se mora u časti imeti i ne spodobí se, upotrěbovati ga za vsakoverstne posvetne stvari; to bi se reklo: *miscere sacra profanis*. Tudi Němci nisu vzeli za knj. jezik ono narečje, u kojem je sv. pismo od Ulfila pisano. Narečje cerkveno je izmed svih najbogatejše glede věroza-konskih, svetih i cerkvenih reći i izrazov, mnogo ubožnejše glede

rěči i izrazov za posvetna opravila, za vsakoverstne umětnosti i znanosti, za vsakdanje norčije i ludorie, radi toga je naravno za svetovni knj. jezik manje prikladno. Serbščina pak, kakor ju narod govori, je lěpa, razgovetna i uprav junačka, zato vsa slavenska plemena serbske narodne pěsni i štogod je po narodno serbsko pisanoga prerado čitaju i se izvanrednoj krasoti i milini dive; što više, i neslavenski narodi si serbske narodne pěsne, izdane po Vuku Štefanoviću Karadžiću, u svoje jezike predstavljaju, da bi se s lěpotoj njihovoj nasladjivali; a što kažu někoji Serblji od svojega lěpoga narečja? — Gledaj čuda velikoga! oni sami ga zaměćuju tvrdeći, „da je samo svinjarski i govedarski jezik i da je pokvaren od perva.“ Serbski govor ima, istina! někoje mahne, — koje živuće narečje jih neima? — ima, postavim, mnogo turcismov, nekoliko graecismov i jednostranih posebnosti (idiotismov), ove mahne trěba po malo izravnati, to se pak čini, ako se město njih uprav slavenske rěči i izrazi iz bližnjih narečjah izposude i upotrěbuju, a ne, ako se někakova cerkvenoslavenskoruskoserbska směsa piše bez stalnih, obće veljanih pravil. — Kako se človek možeš nadati, da se budu takovi pisatelji približevali inim ilirskim podnarečjcm, horvatskomu, slovenskomu i t. d., ako se še od svojega vlastnoga le oddaljuju i ga zamećuju? Koji niti svojoj kapi dobro ne misli, kako će drugomu dober biti? — Samo dobro, da ima takodjer pisateljev nadahnutih svetoj slogoj i slavenskoj uzajemnostju; na njih stoji budućnost slavenskoga slovstva.

j. Posebno škodljivo je takodjer, ako někdo hoće jedno narečje ali podnarečje, budi kterokoli hoće, za književni jezik nepreměnjeno vsemu narodu silom narinuti. Jedno pojedino koleno někojega naroda, bilo ono i naj imenitnije, nije nikada ves narod, nego samo jedno koleno. Isto tako jedno pojedino podnarečje ali narečje, budi še tako razprostranjeno i bogato, vendar nije nikada govor vscga naroda, nego samo jedne njegove strane. Književni jezik (knj. narečje) mora pa biti za vse strane, za ves narod, dakle mora izrasti iz svih podnarečjah. Jedno podnarečje samo za se, nek je bogato, kako što hoće, vendar neima toliko rěčih i izrazov, kolikor vsa podnarečja skupa, zato bi se morali upotrěbovati tudjinismi, posebnosti (idiotismi) u rěčih i izrazih, ali pa bi se morale nove rěči kovati, vse to pa naredi jezik težkorazumljiv i někako neznan. Vsako podnarečje, postavim, ilirsko mora, što ima u sebi tudjega i jednostranoga, izměniti s uprav slavenskim rěčmi i izrazi, tēm ćeju se vsa il. podnarečja sjediniti u jedno knj. il. narečje. S vsemi svojimi mahnami se pa ne smě nijedno narečje za književni jezik silom narinovati, to bi bila sila; naša poslovice pa kaže: Sila nije nikadar mila!

Němci su, istina, jedno narečje, Mižensko (Mcissen), za knj. jezik povzdignili, zato je pa tudi mēd njim i mēd obićnim govorom ljudstva, postavim, u Pruskoj, Švabskoj, Tirolskoj i t. d. velika, velika razlika, i je težko razumljiv za priproste Němce,

uprav zato, ker se je ustanovil samo iz jednoga narečja ne gledé na ostala. Ne naslédujmo jih u tom.

Některi govore: „Skušnja učí, da tista literatura naj veseleje cvéti, ktera se na jedno narečje utemelji.“ To je istina, da vsaka stvar na jeden tverd temelj postavljena krépko stoji, pa še krépkeje bude stala, ako ima tri ravno tako močne temelje; deblo, ktero ima tri močne korene, miza, ktera ima tri močne noge, ne budete slabeje stale, kakor s jednim korenem i s jednoj ногоj; ravno tako take knj. il. narečje — i vsako drugo — ne bude stalo slabeje, ako se na več podnarečjih utemelji.

U knjigi „Hlasove“ na str. 110. se glede toga sledeća čítaju: „U obće takova literatura je srećna, kteroj mnogo narečjah k službi stoji, ker lahko iz vsakoga nešto dobroga vzame i si izposudi; — kolikor narečjah toliko zakladov, kterih pėsníctvo, slovnice i slovni lekho uživaju i se lahko izvcršuju; samo nek ne sili berzo vsako pleme, da bi nad drugimi gospodovalo i panovalo, samo nek se ne sili berzo vsako narečjice na prestol (posebne) literature; ker odtuda po tom za narod već škoda i sramote, kakor koristi i slave izvira. Jednoga sunca dosti na nebu, jednoga književnoga jezika dosti u literaturi. Čim već (knj.) narečjah u některem narodu i některoj literaturi, tim razdroblenejši slabši i zato nesrećnejši je te narod, tim razčeplescjsa i žalostnejša je literatura. Němci, Francozi i Vlasi su bili u tom mudreji, kakor mi centrifugalni, nesložni i vse razdelujućí Slaveni. Němci imaju veliko već narečjah, nego li mi Slaveni, pa niti Švajceru, niti Švabu, niti Rakušanu, niti Hanoveranu, niti Sedmigradskomu od svoje Germanie oddaljenomu Saksu to nije na um prišlo, da bi vsaki u svojem narečjicu po svojem knjige pisal i tako svoje ljudstvo izobraževal. — Gotovo je le to prava resnična izobraženost i razsvětlenost, ktera se prísvećí iz celoga naroda, a ne iz jedne strančice ali is jednoga narečja. Ktor u slavenskom narodu množstvo narečjah zmehšuju, te učini toliko, kakor naj slavnejši auctor i spisovatelj; skoz to namreć čini, da je narod velik, moćen, cel i sposoben za literaturu i izobraženost. Mali narod nikada ne može imeti izobraženosti i literature, uprav zato, ker je mali. Zato je nam Slavenom posebno potrebna reć, da bi se vsi med seboj jeden drugoga poznali, barem (saj) naša četiri naj glavnejša narečja, to je českokopolsko i ruskoserbsko, da bi se tim navadili ne razlučovati se, nego se sjedinovati.“ Na strani 113. „Tudjih jezikov, latine, němščine, madjarščino i t. d. se učimo po pet po šest lét, zašto ne posvetujemo vlastnomu jeziku saj polovicu toliko časa? Pećeni golubi nikomur do ust iz neba ne padaju.“

§. 20.

Recept, to je predpis lékarski, kako se narečje bolujuće na neslogi i neuzajemnosti ozdravi i bez sile k slogi i uzajemnosti prisili.

Ovi predpis je za nas „nesložne Slavene“ posebno važen i večkrat imamo lépo priložnost upotrebiti ga. — Ako ste dvé narečji, prvo želeće slogu, drugo bolujuće na neslogi, nek pisatelji složnoga narečja slédeći lèk priprave:

Recipe: a. Nauči se dobro obadvéh narečjah; b. prisposdobi nju med seboj; c. zabilježi si njeju razlike; d. pusti male razlike u obadvéh narečjih, nek ostanu; e. presudi pravično ove imenitnejše razlike u pismenih, rěčih, slovničkih izrazih i u slogu blizo tako, kako što se bude povédalo u ovoj knjigi glede razlík izmed ilirskih podnarečjah; f. poslédníc izberi si i upotrebuju u svojih spisih iz onih razlík one rěči i slovničke izraze, ktere su med Slaveni običnejši, znanejši, razširenejši.

Za bolèzen neslogu jezičnu samo ovi lèk pomaga, pa pomaga gotovo; ima tudi tu vlastitost, da ga mora lékar pripraviti i sam zaužiti i da je někako greunck, těrpek, kakor navadno vsaka dobra lékaria, i da ozdravi, jači i složi obědvě narečji u jeden književni jezik; pisatelji vsakoga naših 14 ali 16 književnih jezikov mogu ovi lèk s velikoj koristju upotrebiti. Ova lékaria čini, da narečje želeće slogu, se očisti od svojih jednostranih i neveljanih posebnostih (idiotismov) i od tudjinismov, da se olěpša i obogati s rěčmi i izrazi obće slavenskimi narečja nesložnoga. Za koliko se složno narečje olěpša i obogati, za toliko nesložno oslabivlja i se oboža tako, da pride prav u nič, ker mu narečje slogu želeće ne pusti nič drugoga vlastnoga izvan samih neveljanih jednostranih posebnostih i tudjinismov; tako da, kakor posebno narečje, obstati ne može i čini s složnim složeno knj. jezik.

§. 21.

Književni jezik je nam neobhodno potreben, vendar ostane govor priprostoga ljudstva u raznih stranah razlíčen, tudi se bude še u napred pisalo u vsih dosadanjih knj. jezikičih.

Slovenci, Horvati, Serblji i Bulgari, isto tako i Čehove i Slovaki ćeju pisati i u napred vsaki u svojem podnarečju vse, što je samo za priprosto ljudstvo svojega plemena, postavim, molitne i kmetijstva se tičuće knjižice. Nijednomu podnarečju se to ne brani i braniti ne može, naravno niti Slovakom, posebno ker je njihovo podnarečje za vse Slavene verlo važno. Ovo je podnarečje izmed vsih zapadnih naj podobnejše i naj bližje jugoistočnomu govoru; ima mnogo raznarečjah, što je ovdě njegova naj većja prednost, ako ravno některi to za veliku mahnju proglašuju; u njim se žile vsih slav. narečjah dotikaju, prikrizaju i sjeđine; ovo nam može služiti, kako što nijedno ino, za most iz jednoga narečja u drugo; na jednoj strani se približuje češčini, na drugoj polščini, na tretjoj ilirščini na četvetoj ruščini; — čini mi se, kakor da ima četiri ruke, ktere na četiri strane četverim slavenskim narečjem pruža. Samo da bi nesrećnu neslogu slavensku

černi muri popil! Dosadanja narečja i podnarečja ostanu i u napred, ravno tako ostane nepreměnen različni govor ljudstva u raznih stranah. Něšto se sicer i ovi jezikić i prosti govor budu po malo, tako rekuć, nevědeć u někojih stvarih spreměnil i, da budu, postavim, město některih neveljan i posebnost i tudjinismov sprijeli uprav slavenske reći i izraze. Ovomu se pa nijeden pameten človek neće protiviti.

Nasproti vse, štogod je za izobražene ljudi naměnjeno i tako imenitno, da imaju Slovenci, Horvati i Serblji zajedno čitati i razumiti, se mora vsigdar pisati u književnom ilirskom, njim vsim razumljivom narečju; isto tako, štogod je za izobražene ljudi, zajedno za Čehove, Moravce, Slovake i Slezane naměnjeno, se mora pisati — ne samo po ugarsko-slovensko, ali samo po česko — nego po českoslavensko, to je u takovom knj. narečju, ktero je, kolikor moguće, podobno zajedno i českomu i ugarskoslovenskomu.

§. 22.

Kako se mora knj. ilirsko narečje pisati, da bude podobno zajedno vsim il. podnarečjem?

Některi govore: da se mora pisati po narodno, ini da se ne smě, ker je govor prostoga ljudstva pokvarjen, a ini misle opet inaće. S jednog besědoj se ovdě temeljito odgovoriti ne može, nego ovdě velja: Ktor lěpo razděl, lěpo uč. Odgovor razpade na 4 strane, namreć: Što nam je činiti:

1. gledě pisměn,
2. " rećih,
3. " slovnličkih izrazov,
4. " sloga.

Ja ovdě govorim veći děl od narečja ilirskoga i samo mēmogredě rećem kakovu besědu i od narečja českoslavenskoga, ker blizo vse — mutatis mutandis — što se od ilirskoga reće, velja take od českoslavenskoga i vsakoga inoga, — samo ne od poljskoga, ktero ne ima podnarečjah, — ovo nek se dakle približuje českoslavenskomu tako, kakor češčina podnarečju ug. slovenskomu.

I. Od pisměn.

A. Glede na ves alfabet.

§. 23.

Iliri smo imeli 10 pravopisov, sada imamo še tri, i ravno toliko različnih pisměn, namreć: glagolitička, latinska i cirilska. Glagolitička se sada upotrěbuju samo za cerkvene obrede; tako da

Imamo mi Iliri — i u obće vsi Slaveni — samo dvojna pismena, to je: latinska i cirilska. Latinskimi pišemo Sloveni i Horvati (take Čehove, Moravci, Slovaki i Poljaki), cirilskimi Serblji i Bulgari (take Rusi i još već drugih narodov).

Některi Slaveni těrjaju, da bi Iliri (i u obće Slaveni) zavrgli latinska, drugi da bi opustili cirilska pismena, a opet ini hoćeju, da bi si nova izmislili. — Ako bi hotěli ustreći pervim dvěm strankam, bi morali baš zavreći i latinska i cirilska, da bi nam nič ne ostalo. Ign. A. Berlić piše u predgovoru k svojoj: *Grammatik der ilirischen Sprache*, Agram 1842, na strani XVII. *) *Es ist kein Heil für unsere Literatur, bevor wir uns, und zwar mit Verwerfung des einst aus Noth angenommenen lateinischen Alphabets, mit unsern leiblichen Brüdern Serbo-Iliriern vereinigen, und weil wir ohnehin eine und dieselbe Sprache sprechen, beiderseits das cirilisch Vuk'sche Alphabet annehmen, welches wohl zuletzt geschehen wird und muss, nur möge es bald sein; das ist mein innigster Herzenswunsch!* — Ovo je gola istina, vëndar:

Sada latinska pismena zavreći ne možemo;

što i sam Berlić kaže. U latinskih pismenih imamo naš složni pravopis, kteri ima sicer některe mahne i nedostatke, pa je vëndar:

1. izuzamši cirilicu, jeden od naj izverstnejših u Evropi, pohvaljen od naj učenejših jezikosloveov;

2. nas Ilire, latinoj pišuće, někda na deset pravopisov razděljene, veže i sjedinjuje; zapustimo li latinska pismena i s njimi složni pravopis, se poverne k nam opet stara směšnjava i pravopisno bezzakonje;

3. nas veže s Čeho- i Lehoslaveni, latinoj pišućimi;

4. nas soznani s ostalimi zapadnimi narodi, također latinu upotrebujućimi. Što bi pomagalo Slovencem i Horvatom, ako bi, zapustivši složni pravopis i latinska pismena, samo cirilicu pisati hotěli? Morali bi posłednić vëndar latinskih opet se učiti že radi Čeho- i Lehoslavenov i radi inih zapadnih narodov, postavim: Italianov, Francozov, Angličanov i t. d. Sada moramo latinska pismena vsakako zaderžati.

§. 24.

Drugi Slaveni žele, da bi Serblji, zapustivši cirilicu, latinska pismena sprijeli, — za što? — zato, ker su pismena cirilska, kakor vele, uglasta i jih tako težko čitaju, da jim čitajućim solze u oči sile. — Istina je, da su uglasta, pa zato nije trěba zamećovati

*) Za naše slovstvo nije pomoći, dokler ne zaveržemo latinu, někda za silu sprijetu, i se ne složimo s svojimi pristnimi brati Serbo-Iliri, s kterimi bez toga jedno isto narečje govorimo i pišemo, i dokler se ne sjedinimo u Vukovom cirilskom alfabetu, što se posłednić će i mora zgoditi, samo da bi se skoro zgodilo; to je moja naj serćnejša želja!«

jih; nekterim dopade bolje, što je okruglo, nekterim što je uglasto. To je gustus, de gustibus non est disputandum. Teško cirilicu čitaju, — toga nisu pismena kriva, nego to, ker su cirilice premalo navadjeni i moraju tako stermno i tverдно gledati, da jim solze na oči prileté; iz toga pa ne slédi, da se mora cirilica zavreći, nego da se je moramo bolje navaditi, da se ne budemo čitajući solzili.

Cirilicu Iliri (i u obće vsi Slaveni) zapustiti ne smemo:

1. Ona je uprav slavenska, i još toga radi vsakomu pravomu vlastencu mila i draga;

2. je sveta, od slavenskih apostolov svetoga Cirila i Metoda iznajdena, od rimskih papežev, imenito od sv. Oca Ivana VIII. leta 880. pohvaljena; (Gledaj §. 3.)

3. ona je najpopolnejši alfabet za vsa narečja slavenska, bez rogov, bez kerpanja;

4. je čudno daleko razprostranjena. Cirilice se služe u liturgiji i u svih cerkvenih obredih Slaveni pravoslavni i uniati, njih vse ukup blizo 61 milionov; u svétovnih opravilih, budi posebnih ali javnih, se cirilica upotrebuje od Rusov u svojoj Rusiji, dalje od Serbljev i Bulgarov;

5. izvan toga se še vedno razširuje; asiatski rodovi medjašući na Rusiu budu nedvojbeno od Rusov izobraženje i zajedno cirilska pismena sprijeli, kao su učinili Karavlasii u Moldavii i Valahii, kteri svoj polo-latinski i polo-slavenski jezik cirilskimi pismeni pišu.

§. 25.

Zaderžimo obadvojna pismena latinska i cirilska; navadimo se dobro obadviuh vsi Slaveni i ne kovajmo novih alfabetov.

Němci uživaju svoja němečka i bez vse potrebe, kakor bi rekel, za kratak čas take latinska, gotička, kancelej, fraktur i, kozel vě, še kakova pismena; zašto bi mi Slaveni ne mogli barem dvojja vzajemno uživati, naimreć: cirilska i latinska? Nas k tomu sila sili; sila pa kola lomi; sada se gledé písmén samo tako složiti možemo, ako obadva alfabeta uzajemno zaderžimo, se obadviuh naučimo i dobro navadimo. — Dr. Ljudevit Gaj piše u Danici ilirskoj leta 1839. na listu 47. u važnom proglasu: „Svaki naše dobe ilirskoga izobraženja učenik deržan je u nas znati azbuku cirilsku, kao našu pravu starinsku vlastitost, kojom su se u staro doba naši od jedne i druge cerkve pradědi služili i koju su Iliri iztočne cerkve pod slavnim posebnim imenom serbskim ne samo za se, veće i za nas neoskvernjenju začuvali. Abeceda jest sve Evrope — dakle i naša: šta nam dakle smeta i jednom i drugom, i desnom i lěvom rukom služiti se, kad nam u sva vrěmena i jedna i druga neobhodno potrebita ostaja: jedna bliže serdca radi našinstva, druga radi obširnoga inostranstva.“ Vsaki razsvětleni i izobraženi

Slavén spozna dolžnost i potrebu znati obadva alfabeta. U Galicii, Bukovini, u Ugarskoj, Horvatskoj i u Slavonii se moraju cirilski Slaveni že od nekada po cesarskom ukazu u samih selskih ali kmetijskih učilnicah učiti čitati i pisati cirilskimi i zajedno latinskimi pismeni. Potreba je, da se i latinski Slaveni obodvojnih pismén dobro navade. Ktor se je latinskih pismén naučil, spozna lahko u jednoj uri cirilska i u dvéh urah lahko bere, kakor velja. U vsakom slavenskom bukvaru (Abebüchlein) i u vsakoj sl. čitanki mora biti zato latina i cirilica, tiskana i pisana, samo s toj razlikoj, da je kod latinskih Slavenih popred latina, kod cirilskih pa popred cirilica a onda latina. Kakov bi to bukvar bil, kakova bi to čitanka bila, ako bi se iz nju človek naučil samo nêkoje slavenske knjige čitati, postavim, samo latinskimi, ali samo cirilskimi pismeni izdane? Kakor se u obće cirilski Slaveni obadvéh alfabetov uče, tako lahko to učine i latinski; to bi ne bilo nič novoga; že u 16. stoletju su izdajali ilirski Slovenci Pr. Trubar, Janez plem. Ungnad, Ant. ab Alexandro Dalmata i njihovi pomagavci slovenske knjige ne samo latinskimi, nego take glagolskimi i cirilskimi pismeni tiskane i še léta 1788. se je za latinske Ilire cirilskimi pismeni u Venedkah tiskala „izpověď křstjanska.“ Ilirske knjige 17. věka u Rimu, u Jakinu (Ankona), u Venedkah i t. d. latinskimi pismeni izdane se izpričavaju i izgovaraju, da su samo toga radi latinskimi pismeni tiskane, ker nije bilo cirilskih; latinski Slaveni su dakle upotrebovali zraven latine i cirilicu, koju su zapustili radi pomaukanja pismén i samo za silu se poslužili latine. Ako še denašnji den cirilski Slaveni imaju obadva alfabeta, za što bi to ne mogli učiniti i latinski, kakor je take nekada bilo?

Některim sta dva alfabeta za Slavena preveć, žele namreć, da bi se vsi u jednom sjedinili, — blaga želja! — pa što čine, da bi ovu naměru dosegli? Nova pismena izmišljuju. Dvojna pismena su jim preveć, — ako še nêkolikero novih skovamo, ne bude jih manje, nego naravno baš već. Ne kovajmo novih pismén, prestanimo samo okolo alfabeta se pećati, ne budimo uvěk Abece-schütz-l (abecedarji); dosti imamo na dvojnih pismenih; komur je latinski složni pravopis premalo popolen, premalo izversten, si lahko pomaga, nek u cirilici (gradjanskoj) piše, ona ima pismén dosti blizo za ves slavenski jezik. Některi pisatelji latinske strane u istini svoje naučne knjige cirilicoj na světlo izdajati počinju, postavim: Dr. Fr. Miklošić svoja děla: *Radices linguae slovenicae veteris dialecti*. Lipsiae 1843; *Vitae sanctorum*. Viennae 1847; *Stanko Vraz*, Věkoslav Babukić i Drag. Rakovec svoje sastavke u Bačkoj Vili. Němci upotrebuju směsoma latinska i němečka pismena, često je napis nekojega sastavka latinski, sastavek sam pa němečki glede pismén. Blizo tako će časom i kod Slavenov biti, ako se budemo alfabeta i azbuke dobro navadili; učeni naši pisatelji budu po vsjoj prilici u svojih naučnih knjigah tada rajše cirilice (gradjanske po g. Vuku Štefanoviću Karadžiću poravnane) se služili, ker je naj popolnejši alfabet, bez rogov i bez kerpanja.

B. Glede na pojedina pismena.

§. 26.

U književnom ilirskom narečju u cirilici i u latini se morate upotrebovati pismeni *ě* i *ć*; u cirilici take mali jer (Б).

a. Ovaj knj. *ě* se u raznih ilirskih stranah različno izgovara i piše, namreć: kao *e*, *ej*, *ě*, *ie*, *je* i *ije*: vera, veĵra, víra, víera, vĵera i vĵera. Vsakomu je svobodno ovaj *ě* po svojem izgovarati i pisati, ako piše u kojem poduarečju; pišući pak u knj. narečju, budi u latini, budi u cirilici, mora upotrebovati vsigda *ě*; književno narečje mora si prizaděvati, da ugodí i ustreže vsemu narodu; u tēm smo pa razděljeni na 6 stran; kakogod napišeš, ugodíš i ustrežeš samo jednoj strani naroda; *ě* je pa mēsto svih razlík, vsaki ga može po svojem čítati, š njím ustrežeš i ugodíš dakle všim. Pisati se pak može za svakim soglasnikom, samo ne za pismeni *g*, *j*, *h*, *k*, niti od početka rěči.

b. Pisme *ć* se izgovara kao nešto srědnjega med *č* i *tj*. Slovenci ovaj *ć* ali izpušćaju ali mēsto njega pišu i izgovaraju *č*, postavim: sterníše, slovenšína, čėšen, ali: već, posłědnić, puščati, sternišće, slovenščína, čėšćen; piši u knj. ilirsk. narečju vsigda: sternišće, slovenščína, čėšćen (od čestiti), već, posłědnić, puščati. Serblji u někójih stranah pišu *tj*, postavim: pušćjati (od pustiti), platjati (od platiti). Težko bi Slovenci u toj priložnosti serbski *tj* i Serblji slovenski *ć* sprijeli; *ć* je pak nešto srědnjega med *č* i *tj*, kojega može Slovenec i Serb po svojem izgovarati, dakle je za knj. il. narečje naj prikladnejše; izvan toga se Iliri pišući *ć* približuju i Čehoslavenom i Poljakom. Piše se pak ovaj *ć* 1. u rěčih: moć, noć, peć . . . česko-slavenski: moc, noc, pec . . . poljsko: moc, noc, piec . . . 2. u rěčih na *ća*: svěća, píaća (od světiti, pitati) . . . českosl.: svíce, píce . . . šwíeca, pica . . . 3. u imenu pridavnom na *ći*, *ća*, *će*: teleći . . . českosl., telecí . . . poljsko: cielecy . . . 4. u imenih na *vić*: Petrović . . . českosl. Petrovic . . . poljski: Petrović; 5. u pričastju terpećem (Mittelwort leidender Bedeutung): mlacén (od mlaliti) . . . českosl.: mlacen . . . 6. u pričastju sadašnjem (Mittelwort gegenwärtiger Zeit) na *ći*, *ća*, *će*: bojećí, ukazujući . . . českosl.: bojíci, ukazující . . .

c. Jeden od naj imenitnejših písmén u cirilici glede sloge je *mali jer* (Б), on stoji namēsto ' *u* *j*, *z*, *š*, *ž* i pomehća pisme, kod kojega stoji.

Čehi pomehćuju: 'd, ň, ř, i t. d.

Iliri: lj, nj, rj;

Poljaci: b', dz, dz', dž, m', n', p', rz, s', w', ž'; namēsto svih ovih načínov pomehćanja stoji u cirilici jedini *mali jer*.

§. 27.

U nêkterih stranah ilirskih se pisme *h* tako slabo izgovara, da se skoro niê ne ÷uje; zato ga nêkoji pisatelji take ne pišu, vendar se vsakako pisati mora, ali ga kto izgovara ali ne, postavim namêsto: ora, pra, lad, lëb, maati, piši: ora*h*, pra*h*, hlad, hlëb, ma*h*ati.

Pisme *h* se vsakako upotrëbovati mora.

§. 28.

Izgovaraj po ilirski i u obçe po slavenski pisme *g* ili kao nêmečki *g* ili kao *h* a piši vsigdar *g*.

Ovaj *g* izgovaraju kakor *h*: Slovenci Gorički, Venatski i veći dël Koruških, gornji Krajci i stanovnici otokov primorskih Kerke, Raba i Čresa, i vsi Čehoslaveni, postavim: hlava, hrad, hora, no*h*a, ro*h*. — I Rusove ga kadkada izgovaraju kakor *h*, postavim: hospod, hosudar, hospodstvuju, bla*h*odat, bla*h*oslovit. Ako ravno se ovaj *g* ne rëdko kao *h* izgovara, vendar Iliri, Poljaci i Rusove, njih skupa blizo 70 milionov, pišu vsigdar *g*: glava, grad, gora, noga, rog, gospod, gosudar, gospodstvuju, blagodat, blagoslovit; a samo 8 milionov Čehoslavenov piše *h*. Manja strana nek se u ovoj stvari većoj priklopi. — Tudi Nëmci izgovaraju svoj *g* u nêkojih stranah kao *h*: zwanzi*h*, ewi*h*, a pišu vsigdar: zwanzig, ewig. Ali bi ne bilo moguće, da bi i mi nesložni Slaveni tako učinili?

§. 29.

Čehove nek pišu *g*, *h*, *v*, mëssto *h*, *ch*, *w*.

Izgovarati se moraju naravno *g*, *h*, *v*, kakor su se do sada izgovarala pismena *h*, *ch*, *w*; izgovor se ne spremënja s tëm, nego samo podoba pismën. Vsi Slaveni pišu *g*, zašto bi samo Čehoslaveni se oddaljivali pišući *h*? — Pismena se u obçe ne podvostruçuju, zašto bi se za jedan glas pisala dva pismena *ch*? Ravno tako pisme *w* nije niê drugoga kakor dvojni *v*; k čemu dva pismena *v*? Ta promëna se mora učiniti, ne zato, ker može biti nêkomu tako dopade, nego jedino zato, da se Slaveni približamo i časom složimo. To je jedini dovoljni i neprevratljivi uzrok.

§. 30.

Apropos! Ravno prav! Ali noçeju se Poljaci časom obćemu slavenskomu pravopisu u ničem približati? Hoçeju li ostati osamotneli?

Poljaci nek pišu mëssto *cz*, *sz*, *rz* i *w* po obçe slavensko *č*, *š*, *ř* i *v*.

Vse to radi slogë. „Ktor pa neçe brata za brata, će tudjina za gospodarja,“ kaže ilirska poslovice.

II. Od pojedinih řečí.

A. Kako nek se pišu?

§. 31.

Piši řeči u knj. narečju:

1. Kakor jih ves narod, ali večā njegova strana izgovara;
2. kakor etimologia kaže;
3. kakor druga slavenska narečja izgovaraju.

Složni govor vsega naroda je ovdě naj više pravilo. Ako ves narod jeduako govori, se ne smě nič već etimologizovati, gladiti, tergati ali sladkariti; po ilirsko se řeče, postavim: bik, krava; petelin (petal, pevac), kokoš; konj, kobila; ovdě se ne smě etimologizovaje pisati: bik, *bikinja*; petelin, *petelinka*; konj, *konjka*, nego kakor vsi il. Slaveni govore: *krava*, *kokoš*, *kobila*.

Ako pa narod različno izgovara řeči, onda gledaj na etimologiu i na druga slavenska narečja.

§. 32.

Ne piši u řečih preveć pisměn.

Niti samoglasniki niti soglasniki se ne podvostručuju, izvan ako ste dvě řeči tako složene, da se perva končā s tēm pismenom, s kterim sledeća počne; postavim: *oddati*, *izsidati*, *oddehniti se*. — Serblji pišu sicer tudi: *goo*, *poo*, *vo*, pa posljednje o je le město pismena *l*.

§. 33.

Ne piši u řečih premalo pisměn.

a) Slovenci radi izpušćaju samoglasnike i soglasnike: *ć*, *d*, *j*, *t* i v. Serblji izpušćaju samoglasnike i soglasnike: *d*, *h* i *t*. Obadvoje je krivo. Slovenci pišu, p.: Bliz, bod, Celovec, drazga, hodit, kukovca, kmal, kupčevave, lěpga, lonc, lovec, ložej, mat, mem, mentī, pjančvat, povedla, srova klaja, stri, tak, tud, vidmo, zastopla. . .

Izpušćaju soglasnike, p.: *ć*, češen, kleše, pušati, sterniše. . .

d, meja, preja, rojen, saje, sojen. . .

j, boži. . .

t, žlahen, žlahnost. . .

v, ladati, Ladislav, las, last. . .

Piši po ilirsko: Blizo, budī, Celovec, dragoga (dragoga), hoditi, kukovica, kmalo, kupčevavec, lěpoga, lonc, lovec, ložejī, mati, mēmo, mēniti, pijančevati, povedala, srova klaja, storl, tako, tudi, vidīmo, zastupila; češćen, klešće, pušćati, sternišće; medja,

predja, rodjen, sadje, sudjen; božji; žlahten, žlahtnost; vladati, Vladislav, vlas, vlast. . .

b. Serblji izpuščaju samoglasnike, pišući: Bèlog, dobrog, lèpog, našeg, ovog, onog, tog slavnog viteza, ev', ja č', kad, ko b', muč, neg, ond, ovd, sad, tad, tolko, velko. . .

Izpuščaju soglasnike, postavim:

d, pal, pali. . .

h, blizo povsuda: ert, lad, lèb, rana, rast, dane, udi, lako, lakota, ma, nauditi, ora, pra. . .

t, bolesan, čes, česnik, krèpos, krèposan, ladnos, mas, masan, milos, milosan, oca, pes, pesnica, pos, propas, slas, sladnos, žalos, žalosan. . .

Piši pravilno: Bèloga, dobroga, lèpoga, našega, ovoga, onoga, toga slavnoga viteza, evo, ja ču, kada, ako bi, molèi, nego, onda, ovdè, sada, tada, toliko, veliko; padel, padli; hert, hlad, hlèb, hrana, hrast, dahne, hudi, lahko, lahkota, mah, nahuditi, orah, prah; bolèsten, čest, čestnik, dètea, krèpost, krèposten, hladnost, mast, masten, milost, milosten, otea, pest, pestnica, post, propast, slast, sladnost, žalost, žalosten. . .

Sloveneem dopade, pismena po slovensko izpuščati, Serbljem pak po serbsko; to je naravno, vsakomu dopade svoja kapica; pogrèške pa na svojem susedu ložeje opazimo i jasneje vidimo, zato nek pogleda Slovenec na serbske pogrèške, Serb pa na slovenske i nek si obadva dobro u pamet zarežeta, da je vlastna pogrèška ravno tako gerda, kakor susedova. . . potlè pa pomètaj vsaki pred svojimi vrati i berzo bude povsuda čedno i popravljeno. Tako se nekterim posebno blagozvučno čini, pismena, posebno pisme h, izbrisovati, ker ovo tudi Italiani čine; pa stergane i osekatjene rèči nisu radi toga blagozvučne, kakor take proderana oblačila nisu lèpa zato, ker su proderana; dalje ako bi to bilo lèpo, bi bilo po italiansko lèpo, mi moramo slavenski naš jezik pa le po slavensko lèpsati, a ne po italiansko. Pisme h izostavljati, kdè ga je potreba, bi bilo za slavensčinu tako gerdo, kakor da bi ga Nèmei u svojem jeziku izostavljali (što je, istina, jeden inače slavni Nèmec prošastoga stoletja hotel) pišući: Immel, Err, mèsto: Himmel, Herr.

Nèktere rèči bi se cèlo pomèšale, postavim: Česèn česnik (ausgekämter Knoblauch) je nešto vse drugoga kakor: Česčen čestník (ein begrüaster Beamter). Ako bi ti kto vsaki den ranu dal mèsto hrane, bi se take lèpo zahvalil, ali kto dèla s lakotu (Hunger) ali s lahkotu (Leichtigkeit), take nije vse jedno; pest i pestnica (Hand u. Faust) tudi nije pes i pesnica (Hund u. Hundskotter); temeljna pismena se zato ne smèju nikako izrinovati.

Nèktere rèči bi se po tem terganju žalostno omeršavile i zmedlele, nèktere bi prišle skoro u nič. U rèčih: šlahten, šlahta bi izbrisali Slovenci t, pišući: šlahen, šlahu; Serblji bi izrinuli

h, i bi ostalo samo *šlaen*, *šlaa*; ... kdo vč ali bi se ne podstupil někto še něšto odtergati: *šla*, *la*, *a*, da bi zadnič od čele *šlahte* nič ne ostalo, i bi zibnila rěč: *šlahta*, kakor zibne prava *šlahta* po 4. rodu ali kolěnu; od rěči *vlast* bi odtergal Slovenec pisme *v*, onda bi prišel Serb zaverget *t*, a vsa *vlast* bi se spreměnila nevědeč u tenek *las*; od rěči: *našega* izpustc Slovenei radi *e*, pišući *našga*; Serblji *a*, pišući: *našeg*; ... ako bi hotel obadvěma vstrěči bi moral město *našega* pisati *našg*.

Ako ravno narod pojedina pismena u některih stranah ne izgovara, se pisati vėndar moraju prāvillno, mi ne směmo gledati samo na jednu stranu naroda, nego na ves narod, Iliri ne samo na podnarečje serbske ali samo na horvatsko ali slovensko, nego na vsa il. podnarečja; isto tako Čehoslaveni moraju zajedno paziti na česki i na ugersko-slovenski govor. Ako narod u raznih pokrajinah različno izgovara, se mora pisati, kakor etimologia i kakor ostala narečja kažu. Kamo bi mi došli, ako bi vsaki ona pismena izostavljaj, ktera narod slabo izgovara? Serblji, postavim, izpušćaju pisme *h*, koruski Slovenci pisme *k*; Serblji u knj. narečju vender ne směju pisati: *U zlu ruu u košuu*, to bi bilo tako gerdo i krivo, kakor ako bi koruski Slovenci pisali, kakor blizo Celovca govore: *Povej mi 'a'o 'aj 'u'ovca 'u'uje in 'a'o nē 'a'o 'o'os 'o'oče?* nego se mora pisati etimologiěko: *U zlu ruhu u zlu košuhu*, ... *povej mi kako kaj kukovica kukuje i kako někako kokoš kokoče?*

§. 34.

Ne spreměnjaj prečesto pisměn.

Medja, doklej se mogu pismena spreměnjati, se ne dá točno naznačiti. Naj obićneje se mēnja po ilirsko:

g u *z*, ovi u *š*: Bog, bozi, bože; rog, rozi, rože.

h u *s*, ovi u *š*: kruh, krusi, kruše; orah, orasi, orašc.

k u *c*, ovi u *č*: junak, junaci, junačc; rak, raci, račc.

Ako se pismena prečesto mēnjaju, se doslědnost i etimologia ruši, koren rěči osakati, vsa rěč stemni i neznana prihadja, postavim:

1. Ako se mēnjaju pismena *b*, *d*, *g*, *z*, *š* pred tverdimi *k*, *s*, *t*, u tvrda *p*, *t*, *k*, *s*, *š*; kao: Serb, serpsko; sladek, slaško; nizek, nisko; tešek, teško;

2. ako se mēnja *h* u *f*, *v*, *g*, *j*, *k*; postavim: fala, ufatiti; mura, uro, sup, krur, merta; orag, prag; mef, mejur, grej, smej; kteti, kruška, ženik;

3. ako se mēšaju pismena *v*, *b*, *m*, a opet *l*, *n*, *r* med seboj, postavim: rnogo, mnogo; Benetkc, Venedke i Metke; mnogo, mlogo; prepelica, plepelica.

Piši prāvillno: serbsko, sladko, nizko, težko; hvala, uhvatiti, muha, uho, suh, kruh, merha, orah, prah, mēh, mēhur, grēh, smēh, hotěti, hruška, ženik; mnogo, Venedke, prepelica.

Takim prečestim spreměnjanjem pisměn se jezik kviri. Proti

občem govoru naroda ali proti etimologiji se jezik ne može nikako lepšati, sladkariti ali brusiti. Etimologija je temelj svakoga jezika, mora biti zato i našega. Izbriši pamet iz glave, slogu iz srca, zakone iz zakonika i nastati će popolno bezzakonje; isto tako zapusti etimologiju, i vsaki će po svojoj glavi jezik viti, lepšati i sladkariti. Koliko ljudi, toliko čudih. Temeljna pismena se izpušćati i prečesto spremenjati ne smeju, ako ravno su to pogosto činili dubrovnički pjesnici; mi moramo jih samo u dobrim stvarih nasljedovati, a ne u njihovom herdjavom pravopisu ili u nedoslédnom, neetimologičkom pisanju reči. Etimologička pravila su jednaka za vsa slav. narečja i podnarečja, bolj se vsi po njih ravnamo, bolj ćeju se i naša narečja i podnarečja izjednačiti, približati, složiti. Nedoslédnim pisanjem se reči spremene, da se jedva poznaju — da, nektare uprav nešto drugoga pomene, p. *serbski* štacun (ein serbisches Gewölbe) i *serpski* štacun (ein Gewölbe wo man Sichel verkauft); odtuda je, da Njemci město imenovano: Serbski grad po nemečko herdjavo imenuju Sichelburg; tako je tudi, ako se Venedke nedoslédno imenuju „Mletke“ kakor bi rekel od *mlěti*. Zato prav piše V. Babukić u svojoj slovnici ilirskoj: „Mi sudimo, da se ovakovim pisanja načinom nauk istoga jezika preveć obtežava, ter zato da je bolje ovakova pretvaranja (i izpušćavanja) u pismu tako često ne potrebovati.“

Nekteri govore: „Ako bi se u rečih pismena tako izostavljala i spremenjala, bi bilo naše knj. narečje sladjahno, blagozvučno i uprav pjesničko.“ — Sladjahno i blagozvučno bi bilo, pa samo za onu stranu naroda, kdě je navada pismena tako izostavljati i spremenjati, vsm im bi ne bilo niti sladjahno niti blagozvučno — nego nedoslédno i neetimologičko. Lěp, blagozvučen i pjesnički jezik je le tisti, koji ima za vsaku stvar prikladne reči. Skoz i skoz pomehčan i posladčen jezik bi bil prikladen samo za ljuvene pjesmice Ljubici i Milici, kakor Njemec govori, za „Liebesseufzer an den Mond;“ — pisatelj pak, budi pjesnik ali prozaista, ne opisuje samo ljuvene mērdjele mērdjelice, nego i ostale vesele i žalostne, prijazne i okrutne prigodbe, ne samo svatbe, nego i kervave vojske; on ne piše samo sladjahno:

„Svilo prelo materino zlato,

Svilo prelo tiho govorilo“ —

nego kadkada take: „Kučko jedna!“ — ali:

„Hajd' otele božji prokletnici!

Djavo! vi ponijeli dušu!

A oganj ve izgorio živi,

I voda vas djerdosala mutna!“ —

Kadar pisatelj opisuje ali opěva nešto nepravednoga i okrutnoga, se uneme u njegovom plemenitom sercu pravedni gnjev, i on želi, da bi bila tada njegova pjesem ali besěda, kakor huda burja, kadar iz černih oblakov na vse strani bliska i gromi, onda potrebuje ostrih, čverstih, tverdi i, da tako rečemo, gromovitih reči; što će tada siromak pisatelj s zbabelim, skoz i skoz meh-

kim i sladjahnim jezikom? — Lép i blagozvučen jezik nije tisti, koji ima samo mehke i sladjahne rěči, nego tisti, koji može vse prikladno i priměčno izreći, namreć: što je sladkoga i miloga, sladko i milo; što je čverstoga i tverdoga, čversto i tverdo; što je ostroga i okrutnoga, ostro i okrutno. — Ves pomehčan i sladjahen jezik nije vsestrano sposoben niti za prozu, niti za pėsnitvo, ne trěba ga dakle sladkariti neveljano, izbrisavanjem i prečestim spremenjanjem pismėn u rěčih.

§. 35.

Ne piši rěči, kakor jih narod samo u jednoj pokrajini ali uprav nikdė ne izgovara.

Jednostrane posebnosti (idiotisme) u izgovaranju rěčih moramo polagano poravnati i iz knj. jezika odstraniti, ne jih uvadljati. Ne velja dakle pisati: *soj* město *svoj*; ali: *Anhelci sa perlatjeli, lapu sa zapjeli*, ako ravno se u někih pokrajinah tako govori, nego: *Angelci su prileteli, lěpo su zapeli*. — Še veći pogrěška je pak, ako se pišu rěči, kakor jih narod nikdė ne izgovara, što některi serbski pisatelji čine, pišući, kakor kažu, klasićeski: Čovećeski, grammatićeski, politićeski, knjaz, sovet, vospitati, vospitanije, sovokupitelj, město: človećanski, grammatički, politički, knez, svet, izpitati, izpitanje, skupitelj. — Nikto neće serbskim pisateljem zaměriti, ako pišu cerkvene stvari u čistom staroslavenskom narećju, ali ako pišu nešto ruskoga čisto po ruski, ako pak pišu po serbsko za Serblje, nek u čistom serbskom, za Ilire u čistom ilirskom narećju pišu, a ne u někakoj starocerkvenoslavenskoruskoserbskoj směsi. — Semo se sliši take ono protivno ijikanje některih českih pisateljev pišućih postavim: již, myji, myji, meli, meli, steli, steli, piši, piši, maži, maži... město: juž, myju, myjou, melu, melou, stelu, stelou, pišu, pišou, mažu, mažou. Ne velja odvolavati se ovde, da moraju po mehkih suglasnikih *j, l, š, ž* stati *e* ali *i*; ako bi takova analogia ali doslědnost veljala, bi se moralo doslědno take pisati; je, jeko, šet, všek, žedny, želost; ali: ji, jiko, šit, všik, židny, žilost město: ja, jako, šat, však, žadny, žalost, nego ovde je prvo pravilo, kako ves narod ali veća njegova strana izgovara, a onda se može pogledati na doslědnost, ako je potreba. Tako ijikajuć pa ne govori nijedno slavensko pleme, niti isti Čehove. Komu pa hoće vstreći i dopasti totim ijikanjem? Poljakom, Rusom, Ilrom ali Slovakom? (vidi §. 31).

§. 36.

Piši vsaku posebnu rěč po sebi.

Ne piši, p. *vozilibise; zaštoga nebiješ, kadtije kriv? verlobomigaj* ^{se} *šal*; nego: vozili bi se; zašto ga ne biješ, kad ti je kriv? verlo bo mi ga je žal.

§. 37.

Slovenci pisme *l* pišu, Horvati ga i pišu i izgovaraju; p. *dał*, *spał*, *skakał*, *učil*; *mozol*, *ugel*; isto tako i Bulgari. Serblji izgovaraju i pišu namjesto njega *o*: *pepeo*, *mio*, *dao*, *viděo*, *kopao*. Kako se mora pisati u književnom jeziku? Narod različno izgovara, zato se mora paziti na etimologiju i na ina slavenska narečja.

Po etimologiji se mora pisati *l*, p. *pepel*, *mil*, *dał*, *viděl*, *kopał*, *oreł*, *ker* se piše i govori: *pepela*, *mila*, *dala*, *viděla*, *kopala*, *orli*... Ovdě se vidi da je temeljno pisme *l*.

Po inih slav. narečjih:

l pišu i izgovaraju,

Čehove, p. *oreł*, *nosil*, *psal*, *libil*, *jehla*, *popel*, *mil*, *dał*...

njih 4,414.000,

Horvati, p. *dał*, *spał*, *skakał*... njih 801.000,

Bulgari, p. *zaklad*, *selo*, *daleko* *poběl*... njih 3,287.000,

dakle Slavenov *l* izgovarajućih i pišućih 8,502.000.

Poljski tvrđi *l* pišu i izgovaraju:

Poljaci, njih 9,365.000,

Velikorusi, njih 35,314.000,

dakle poljski tvrđi *l* pišućih i izgovarajućih Slavenov 44,679.000,

Dalje pišu poljski tvrđi *l*, ako ravno ga izgovaraju kakor *v*:

Malorusi, njih 13,144.000,

Bělorusi, njih 2,726.000;

posljedniē pišu prosti *l*, ako ravno ga izgovaraju kakor *u*:

Ilirski Sloveni, njih 1,187.000,

dakle Slavenov pišućih ali prosti ali poljski tvrđi *l* izgovorajućih ga ali kakor *v* ali kakor *u* 17,057.000.

Tada je Slavenov ali prosti ali poljski tvrđi *l* pišućih i zajedno izgovarajućih, ali barem pišućih vse vkupa 70,238.000.

Serblji pišu i izgovaraju *o*, p. *pepeo*, *mio*, *dao* . . . njih 5,294.000.

Slovaki pišu i izgovaraju *u*, njih 2,753.000.

Slovenci, Horvati i Serblji (Bulgari) bi se radi složili u knj. narečju, sada se pita, ali čēju *l* ali po serbsko *o* pisati?

Glede na etimologiju se mora pisati *l*, isto tako glede na ostala slav. narečja. Već kakor 70 milionov Slavenov piše *l* ili prosti ili tvrđi poljski; Slovenci su navadjeni *l* pisati, Horvati i pisati ga i izgovarati; *o* piše samo 5,294.000 Serbljev: ali bi bilo Slovence i Horvatom koristno daleko veću stranu naroda (70 milionov) zapustiti i se pridružiti *zoper* etimologiju i *zoper* svoju pravilnejšu dosadanju navadu daleko manjoj strani naroda (5 milionom)?... Dakle:

Piši u knj. ilirskom narečju i u slavenskom jeziku
l (f) p. *dał*, *mił*, *pepeł* . . .

Tako Serbljem ne bude drugoga ostalo, kakor po malo ostalomu slavenstvu se približevati. Što čuju sami? Tudi Malorusi, Bělorusi i Sloveni ne izgovaraju *l* razgovetno i ga včendar pišu, nek sloge radi ovo i Serblji čine. Knj. jezik ne može popolnoma jednak biti s govorom prostoga ljudstva jedne dežele, to je nemoguće. To pak je svobodno pisati ili prosti ili poljski tverdi *l*; meni se zdi najprikladnije, da bi Slaveni izgovarajuéi *l* kao *v*, ali kao *u*, ali o pisali poljski tverdi *l*, ker se podmolkele i pismenom *v*, *u*, o podobnije izgovara, kakor prosti *l*. Pa ovo je samo moja misel.

Ravno tako je Slovakom neobhodno potreba, pisati *l*, p. *dał*, *oreł* . . . mčsto *u*: *dau*, *oreu* . . . To etimologia tčrja, tako piše već kakor 70 milionov Slavenov; *u* pišu pa samo oni, njih ne celo 3 milioni, ali nije mnogo korisneje za njih same, da se u nekteroj stvari zataje; nekteru neveljanu posebnost svojega podnarečja opusto i se ostalomu slavenskomu svčtu pridruže, nego da bi tverdoglavo u neslogi osamotnelli stali??

§. 38.

Sloveni ilirski pišu *ol*, izgovaraju pa kao *ou*, p. *dołg*, *vołk*, *połn*; Horvati i Serblji *u*, p. *dug*, *vuk*, *pun*. — Koje je prikladneje za knj. il. narečje?

U ovakih rčih pišu *l* (budi prosti ali tverdi poljski) vsi Slaveni (njih blizo 72 milionov) izuzamši same Horvate i Serblje, njih blizo 6 milionov. Pisme *l* pisati je zato pravilneje i običneje uprav na toliko, na kolikor je 72 milionov već od 6 milionov. —

Poluglasnik pred ovim pismenom *l* stojeći se pa vrlo različno piše; od naj veće strane (već kao od 52 milionov) Slavenov se piše *ol*, namreć: od Velikorusov, Malorusov i Bělorusov, od Slovencev i kadkada take od Poljakov, ako ravno Malorusi, Bělorusi i Sloveni izgovaraju *ou*. — Ostali Slaveni ovi poluglasnik ali izostavljaju, kakor Čehoslaveni, p. *vlk*, *plni*, ali pišu *u*, p. *žluti*, *dluh*; ovo posleđnje i Poljaci čine u nekterih rčih, ako ravno u inih opet pišu *el*, *il*, *ol*, p. *pełni*, *viłk*, *žolți* (stverdim *l*-om).

Ako prav prevdariš, je jedno jaje, kterikoli samoglasnik se postavi za poluglasnika, ker vsi blizo jednako glase, ako jih naglo, na pol i podmolkele izgovoriš, kakor se naravno poluglasnik izgovoriti mora, samo da jednako pišemo radi sloge; pa celo izpustiti ga, mislim, bi ne bilo prav. Poluglasnik namreć je take nekaki glasnik i trčba, da se piše; vsaka slovka mora imeti svoj samoglasnik, ker se samoglasniki i dvojglasniki pišu, zašto bi se izrinoval samo poluglasnik? U izgovoru se sliši, ako ravno malo krajsje, zašto bi se ne imel take vidčti? Veća strana Slavenov poluglasnike piše, isto tako i drugi narodi; soglasniki *l* i *r* nemogu veljati za poluglasnike, ker bi ovo bilo

nedoslédno, da bi ova dva pismena bila sada soglasnika, sada opet poluglasnika, dakle:

Ne izostavljaj pismena *l* (ł) i piši *ga* naj radje s samoglasnikom *o*, namreć: *dolg*, *volk*, *połn*.

§. 39.

Poluglasnik pred pismenom *r* Slaveni blizo jednako izgovaraju, a verlo različno pišu, ali *ga* celo izpušćaju. Ova razlika dakle nije u jeziku, u izgovoru, nego od pisateljev načinjena skoro jedan isti glas različno pišućih. Ja sam sem že dvakrat svoju misel u tom mēnjal, kako bi bilo naj priličnije ovi poluglasnik pisati. Do sada *ga* pišu naj običneje kao *e*; namreć:

Slovenci i Horvati pišu vsigdar *e*, p. čern, serdce, deržati, smert, viher, vèter, terg.

Rusove veći děl *e*, kadkada *o*, p. čeren, serdce, deržat, smert, vèter; vihor, torg.

Serblji i Čehove *ga* izostavljaju: črni, krv, vrba, srna, srp; kadkada pišu *e*, čert, červ, černi, viher.

Slovaci *o*: vètor.

Poljaci su ovdě naj nestalnejši, sada pišu *a*: čarni, martvi, sarna; sada *je*: vjerba, sjerp, ali *ga* celo izpuste: viatr.

Izostaviti se poluglasnik ne smē. Vsi samoglasniki, koji se izgovaraju, se i pišu — dakle se mora i poluglasnik napisati, ker se izgovara, ako ravno malo nagleje; vsaka slovka mora imeti jedan glasnik, ako bi se poluglasnik izpustil, bi bila slovka bez glasnika; *r* ne može biti nedoslédno sada poluglasnik sada soglasnik. Naj veća strana Slavenov piše pred pismenom *r* poluglasnik *e*; ostali Slaveni *ga* ili izostavljaju, ili pišu *a*, *je*, *o*; dubrovnički pēsniki su pisali po svojem herdjavom pravopisu *a* ali *ā*; u pravopisu jih naslědovati ne smēmo. Komu je do sloge stalo, mora se vsigdar većoj strani pridružiti, naj veća strana naroda pak piše *e*; *a* pa samo stari dubrovnički pēsniki i nēkteri novejši njih naslědujući pisatelji i Poljaci u nēkojih rēćih, sicer nikto; dakle:

Piši u il. knj. narečju i u obće u slavenskom jeziku pred pismenom *r* poluglasnik *e*: čern, serdce, deržati, smert, vèter...

Take Nēmcj pišu *e* za poluglasnik, p. gehen, du gehest, er gehet.

§. 40.

Za blagozvučni samoglasnik (beweglicher Vocal) pišu i izgovaraju Slovenci i Horvati *e*, Serblji *a*. Što je ilirskomu književnomu narečju priličnije?

Ono je priličnije, što je med Slaveni bolje razprostranjeno.

Slovenci i Horvati pišu vsigdar *e*: lovec, konec, pes, petek, krèpek, žalosten, den, len, deska, orel...

Čehove take vsigdar *e*: lovec, konec, pes, patek, krèpek, den, len . . .

Rusi veći děl *e*, u času take *o*: lovec, konec, pes, meč, den, len; pèsok, pjatok, krèpok . . .

Poljaci že i *e*: lovíec, koníec, píes, dzíen (den), mieč, len, piatek . . .

Slovaci imaju *o*: pèsok, hernok, ptačok . . .

Jedini Serblji imaju *a*: lovac, konac, pas, petak, krèpak, žalostan, lan, dan, daska, orao . . .

Daleko veća strana Slavenov piše za blagozvučni samoglasnik pisme *e*, kadkada *o*, i jedini Serblji *a*; većoj strani se pak velja pridružiti, dakle:

Piši u il. knj. narečju i u obće u slavenskom jeziku za blagozvučni samoglasnik pisme *e*; p. lovec, petek, den, žalosten.

§. 41.

Jedini il. Slovenci pišu u nekterih rečih *o*, izgovarajući ga ali kao *ou*, ali kao nešto srednjega med *a* i *o*, mož, golob, dob, zob; soditi, roka. Serblji, Horvati i Rusi pisu vsigdar *u*, p. muž, golub, dub, zub; suditi, ruka; Čehovi ili *u* ili *ou*: muž, dub, zub; souditi, rouka. Poljaci *a*: m.až, d.ab . . . Slovencov je samo nešto već od jednoga miliona, po pravici se tjerati ne može, da bi vsi ostali Slaveni, njih toliko milionov, se morali u tom s Slovenci složiti, ložeje i nagleje se složi manja strana s većoj; dakle:

Piši u il. knj. narečju *u*, kde Slovenci pišu *o*, p. muž, golub, dub, zub; suditi, ruka.

§. 42.

U različnih ilirskih pokrajinah se reči jako različnim glasom izgovaraju, ker je svakomu svobodno po svojem izgovarati; u tom je ilirsko narečje u vsim slavenstvu naj svobodnije, i ravno zato za slogu naj sposobnije.

Piši u il. knj. narečju samo onda naglaske, kadar bi drugače govor nerazumljiv biti mogel, p. lúk caepa; lúk arcus; súd judicium, súd vas; lúg lixivía, lúg lucus; kúpiti colligere; kúpiti emere . . .

§. 43.

Skoro strah človeka obléta, kadar vidi, kako se slavenska vlastna imena kvare i herdjavo pišu sada u němečkom ali italianskom, sada u latinskom, i kozel vě, u kterom pravo- ali krivopisu. Tako pisano imena su prave spake i nakaze, postavim naměsto: Konjsko, Lipalja ves, Velkovec, Serbskigrad, se piše: *Quiska* ali *Kumsko*, *Diepholtzkirchen*, *Völker-markt*, *Sichelburg*, město: Triglav, Borljanka, Smerečje, se piše: *Terглу*, *Florianka*,

Schmarotzerwald (1), město: Kozji herbet, *Kozril Erbeth!* — Pri vlastnih imenih osob take nije mnogo drugače. Někada ime prav směšno poboljšaju, p. město: Komár naredc: *Komayer*; Kerčmar, *Gretschmar, Gretschmayer*. U času se prav ne vě, što tako prekrojeno ime poměni; někada se pa naleti samo od sebe, da u istini něšto znamenuje, ako ravno něšto vse drugoga, kakor je znamenovalo izvorno od početka, postavim: Ledar, Kašnar, Kurcc, Žerec, Zajčic, Klobasar (po kuruško izpustivši *k*) Lobasar, Klancar — se piše pokvareno: *Leder, Kastner, Kurz, Scherz, Saidschütz, Lohwasser, Glanzer*... Tako takodjer imena okolice: Berda, Lom, Rěber, Log, Grobničko polje, se prekroje u *Wurten, Lamm, Erberg, Loch, Krapfeld*. — Ime *Karčic* se piše takole: *Kautschitsch, Caucig, Kauzich* i *Karzhizh*; Kukolj ali Kokalj se piše: *Kagel, Gaggl, Khaghkl*; naměsto Kerničnik, Živković, Čičecov, se piše: *Carnitschnigg, Schiffkowitzsch, Tschitschetschhoff* (za božji del!). Slaveni živići na Venatskim se imenuju sami: Slavence; Italijani jih zovu: Slavonti ali Sclavonti; Němci jih kliču: Schklafonter — kuruški Slovenci imenuje ove svoje venatske brate město: Slavence — Šklafontarje!! To je popolno bezzakonje! . . .

Piši slavenska imena vsigdar i u vsakom jeziku po slavensko.

Proti ovomu pravilu se prigovaraju slědeća:

1. ako po slavensko i pravilno pišem, budu některi imena krivo čitali, postavim město: Čičecov, budu izgovorili: *Zizekoff*. —

Vsaki narod piše u svojem pravopisu, ne gleděć na to ali budu ini narodi u njem čitati znali, ali ne. Italijani pišu: *Civita vecchia*; Francosi: *Bordeaux, Chateauroux*, vsaki po svojem, a ne: *Tschivita Wedschia, Wordoh, Schateruh*. Pišimo dakle i mi Slaveni svoja imena po slavensko, a ktor jih hoće pravilno izgovarati, nek se našega pravopisa uči. Drugi narodi se moraju od nas učiti naša vlastna imena prav čitati, a ne mi od njih krivo nje pisati. Inače bi morali mi svoja imena pisati za Italiane po italijansko, za Francose po francosko, za Němce po němečko, kakor je sada, žalibožel kod il. Slovincov navada;

2. eigene Namen haben keine Regel; vlastna imena neimaju pravila. —

Smuk črez verhl to bi se po pravici takole reći imelo: vlastna imena imaju pravila, pa krivo pišući jih ne znaju. Dalje: ako nije pravila, ako je svobodno pisati imena, kakor je komu drago, onda mora svobodno biti jih i po slavensko i pravilno pisati;

3. ako bi počeli slavenska imena, posebno imena osób, po slavensko i pravilno pisati, bi se lahko prigodila někaka směšnjava. —

Směšnjava ne bude, ako vsigdar pravilno i vsigdar jednako pišeš, nego ako pišeš nepravilno, sada u němečkom, sada u ita-

lianskom, sada u starom sada u novom pravopisu. Ako se pa vendar še směšnjave bojiš, pa zapišj zraven prav pisanoga imena tisto še jedenkrat krivo, p. Živković, Čičečov, i zraven: *Schiffkowitzsch, Tschitschetschoff*; pa naredi naj pred: *Kozji herbet* i potle, ako že mora biti, take: *Kozril Erbeth!*

§. 44.

Glede českoslavenskoga narečja kao mimogrede některa opoměnim.

Ugerskoslovensko podnarečje, kao slabeja strana gledć ljudstva i slovstva, mora naravno čěšćinu za temelj imeti, še s njoj složiti, što ima pak obće slavenskoga ne smě zavreći, nego zadržati i u českoslavenski zaklad položiti. „Těm se pa ne svetuje, da bi Slovak — na sebe samoga popolnoma pozabil i Čehom se celo daroval zničēnoga. Takih golih gostov i drugov se veseliti bi gotovo še sami Čehove ne imeli uzroka. Slovak nek něšto Čehom a Čeh něšto Slovakom dá, all ima med obćma jedna literatura se ustanoviti, namreć českoslavenska („Hlasove“ str. 109). Što ima (ugersko) slovensko narečje dobroga u sebi, to hoćemo pazljivo zadržati... Što ima česko narečje dobroga u sebi, to hoćemo take zadržati i naslědovati...“ (str. 112. „Hlasove“). Postavim:

Čehi pišu: duše, země, večěře, číše, nej, dej, kopej, tejni; Slovaki pišu ovdě *a*, što je daleko pravilneje i lěpše, pa ne zato, ker mozebiti meni ali komu drugomu dopade, ne zato ker je ovaki *a* slovački ali doričkl, nego zato, ker pišu *a* Slovaki i vsi ostali Slaveni, njih blizo 74 milionov, *e* pak samo 4 milionu Čehov; *a* pisati je dakle za takiko pravilneje, lěpše i blagozvučneje, kolikor je 74 milionov već, kakor 4 milionu; u některih rěčih že etimologia na *a* kaže, p. *daj*, *kopaj*, *tajni*, od rěči: *dati*, *kopati*, *tajiti*;

Piši dakle po českoslavensko: duša, zemja, večerja, čaša, naj, daj, kopaj, tajni...

§. 45.

Čehi pišu: lúd, jítro, lby, klíč, lřto, plíce; Slovaki nasproti, i vsi ostali Slaveni pišu u takih rěčih *u*, dakle:

Piši po českoslavenski: ludi, jutro, luby, kluč, luto, pluca...

Některi tvrde, da je ovi *e* i *i* ljubozvučnejši, i tako rekuć, atinski.

Ova ljubozvučnost je gustus, ovi pa naj spreměnljivejša stvar, koja ne može biti za pravilo, — izvan toga je *e* all *i* pisati u takovih rěčih, ljubozvučno samo Čehom, to je daleko manjoj strani Slavenov, daleko većoj strani je ugodneje *a* i *u*; atinsko bi sicer bilo, pa mi ne směmo naša narečja izobraževati po atinsko, doričko, italiansko ali němečko, negě po slavensko, složno, vza- jemno. (Gledaj §. 35.)

§. 46.

Piši u českoslavenskom narečju samo onda naglaske, kada bi drugače govor nerazumljiv biti mogel; piši *ou* namjesto *au*, i *o* namjesto *û*.

K čemu blizo na vsaki samoglasnik postavljati naglaske? Ali je glas (Accent) že u izgovoru ljudstva označen, su naglaski za Čehe nepotrebni, ako je pak različen, nek ostane glasovanje svakomu slobodno; vsaki naglasak je nepotreben, koji se ne stori za dvojmiselnost odvratiti; vsaki nepotrební naglasak je pa škodljiv količek u tistom nesrećnom plotu, koji nas razdružuje, da se u slogi i u uzajemnosti, ne sdružimo u jedan književni jezik i u jednu obću literaturu. Samo u slovnica i u slovarih su naglaski češće potrebni. Ilirsko narečje je u tom naj slobodnije. Čehi (Hanka i mnogi drugi) nepotrebno naglaske izpušćaju; mjesto *au* pišu mnogi *ou* (u Květi) i tako se srećno zmirom bolj bližamo. — Čehi i Poljaci pišu šepetavl *ř*, Slovaci i ostali Slaveni pišu mjesto njega prostí *r*. Nek ohrani u braturskoj ljubezni vsaka strana svoje; ktor je pisal šepetavl *ř* do sada, piši ga slobodno još na dalje, ovi nevini rožić nad pismenom *r* neće nas smetati, ako ravno bi ga Čehove i Poljaci lahko pisali brez ovoga rožića i na svojem mjestu vendar ga šepetavo izgovarali, kao su to nekada, istina, sami činili, i što Njemci u Štajerskoj još dan današnji čine pišući: fertig, Wirth i izgovajući: *ferschtig, Wirscht*. Pa nič zato, ostanimo sada vsaki pri svojem. — Ali bi ne bilo moguće, da bi se Čehoslaveni zadovoljili s trěmi *i*, namreć: *i, í, j*, postavim: *jísti, essen*? Ali narod děla govoreć veliku razliku med *i* i *y*? Ako se u govoru ne děla velika razlika, nek bi se še u pismu ne naznačovala. — U ostalom je to samo tako moja tiha, krotka misel, i ja ves lojalan; take ja i pisme *y* nisva u sovražtvu, ako ravno med nami Iliri nije u domaćeno (hat kein Indigenāt).

Pisme *û* ima dvě pogrěški u sebi, je dvakrat jednostrano, ker obseže dva pismena *u* i *o* namjesto jednoga *o* i to nasob, što je obodvoje nedoslědno i što nikto ne piše izvan samih Čehov (njih 4 milion i proti 74 milionom ostalih Slavenov), je dakle neetimologičko i nije prav slavensko. Izgovara se sicer blizo, kakor bi *u* i *o* zajedno slišal, pisati se pa vendar mora etimologičko i kakor veća strana Slavenov izgovara i piše, namreć: *o*. Kam bi to šlo, ako bi vsaki tako pisal, kakor se ravno u njegovoj krajini zavija? Koruški Slovenci izgovaramo, postavim: *Buoeh, ruoeh, stuoeh*, plěmo pak vendar pravilno: *Bog, rog, stog*. Što bi ljudi rekli, ako bi mi vse nasob nastavili i še naglaske naverh, postavim:

$\begin{matrix} \acute{e} & \acute{e} & \acute{e} \\ \text{B} \text{u} \text{h} & \text{r} \text{u} \text{h} & \text{s} \text{t} \text{u} \text{h} \dots? \end{matrix}$

B. Kako nek se upotrěbuju?

§. 47.

Vsaka řeč navadna pri ilirskih Slavenih, budi kdekoli hoče i kakoršna hoče, je ilirskoslavenska i se sliši u ilirski rečnik.

Vsaka řeč navadna pri Čehoslavenih, budi kdekoli hoče i kakoršna hoče, je českoslavenska i se sliši u českoslav. rečnik i t. d.

Vsaka řeč na pravom mjestu upotrěbovana je lěpa.

Slavenska řeč je lěpsa od tudje.

Uvsemu narodu navadna řeč je lěpsa od navadne samo u jednoj ali nekterih stranah naroda.

U većoj strani naroda navadna řeč je lěpsa od navadne samo u manjoj pokrajini.

Doslědna (etimologička) řeč je lěpsa od nedoslědne.

Jednostavna řeč je lěpsa od složene.

Točno označena řeč je lěpsa od dvojsmiselne.

Naj neveljanější izmed vsih řeči je bez potrebe *ново измишљена* řeč.

To su resnice (Axiome) za vse slavenstvo, ne trěbaju dokazovanja; iz njih izviraју slědeća pravila za ilirskoga pisatelja:

1. Ne zametuj nijedne řeči ilirskoslavenske, budi kakoršna hoče, budi navadna pri Slovencih, Horvatih ali Serbljih.

Ako je za jednu istu stvar već řeči:

2. Upotrěbuj rajše řeč slavensku od tudje, postavim: blagoslov, blagosloviti, istina, knez, medja, mćrnost, milost (pomoć), milostljiv, napěv, nevošnjivost, obrěst, občina, plaćilo, poplaćati, prepír (prikor), prepirati (prikarjati), priměr, račun, samićen (nezakonski, neoženjen, neudana), susedščina, škerpec (škerlipec), učilišće, vladika... naměsto tudjih: *šegen, šegnati, kapital* (ali polatinčeno: *glavnica*), *firšt, confin, masa, gnada, gnadljiv, viša, nid, interess (čimš), gmajna, lon, lonati, kreg, kregati, eksempel, rajtinga, ledik stanu, komuna, špinaca, šola, škof (biskup)*... Serblji nek se čuvaju turskih, gerčkih i ostarelih staroslavenskih řeči, p. *han, hat... rtori, torše, polza*. Upotrěbuj: Čeh, Česka dežela, Morava, Moravec, Labud... město: *Pemec, Pemsko, Marško, Marec, Lava* ali *Lavamünd*. Po imenih němečkih se moraju naravno Němci popitati, po slavenskih Slaveni. Němec p. reče: *Lavant, Lavamünd*; ako Slovenca poprašáš po ovom imenu, odgovori: *Labud*. To je jasno. Ja ne vėm, što se nekójem še něšto měša po glavi od nekójega drugoga imena *Labud*, da hoćeju siloma slovensko ime *Labud* iz nekakove „*Lave*“ načiniti?

3. Upotrebuj rajše reč u *vsemu* narodu navadnu, kakor reč navadnu samo u jednoj ali nekterih stranah naroda; p. il. Slavenom su znane reči: *vatel*, *bukvi*, *godina*; pa take: *laket*, *knjiga*, *číslo*, *lěto*... *Laket*, *knjiga*, *číslo*, *lěto* su znane reči vsm slavenskimi narečjem, dakle jih rajše upotrebuj, kakor samo il. Slovencem navadne: *vatel*, *bukvi*, *število*; ali samo Serbljem navadno *godina* (ruski *god* se kod Ilirov upotrebovati ne može, ker *god* kod il. Slovenceh znamenuje *svetek*, Feiertag). Zametovati i zavreči vendar ne smemo niti manje znanih reči.

4. Upotrebuj rajše reč u *većoj* strani naroda navadnu, kakor navadnu samo u manjoj pokrajini; postavim Slovenci pišu: *kaj* (*ča*), *tudi*, *denarji*; *kteri*, *nić*, *već*, *mnogokrat*; Serblji: *što* (*čto*), *lakodjer*, *penezi*, *koj*, *ništa*, *više*, *mnogoput*. Vse ove reči su ilirske, vendar navadnije je: *što* (rusko: *čto*, česko i poljsko: *co*), nego slovenski: *kaj* ali *ča*; lepši je horvatski: *take*, *takaj* (po česki: *taki*, po ruski i poljski *tak se*), nego slovenski *tudi* i serbski *takodjer*; običnije je: *penezi* (il. česko i poljsko), nego slovenski: *denarji*; bolj je razprostranjeno slovensko: *kteri* (česki: *ktery*, poljski: *ktori*, ruski: *kotorij*) od serbskoruskoga: *koji*; razširenije je slovensko: *nić*, *već*, *mnogokrat* (česki: *nić*, *vic*, *vickrat*; poljski: *nić*, *wiecej*, *čestokroć*; ruski: *ničto*, *mnogokratno*), od serbskoga: *ništa*, *više*, *mnogoput*; pravilnije: *ves*, *vsa*, *vsaki*, *povsuda*, nego: *sav*, *sva*, *svaki*, *posvuda*. Lepše je svakako pisati tako, da razumi ves narod ali veća njegova strana, nego tako, da razumi samo mala jedna pokrajina. Budimo vendar u tom liberalni, svobodomisleći, zadržimo i upotrebuju za jednu istu stvar i već reči, ako ravno nisu vse jednako daleko razprostranjene, to namreč čini, da je jezik bogat, ako ima mnogo reči, zadržimo zato postavim: *kteri*, i *koji*, i *ki*, ker i Njemci imaju dvě reči: *welcher* i *der*.

5. Upotrebuj rajše reč dosljednu (etimologičku) od nedosljedne; p. cerkva, cerkvena, momčad, strana, molitva, bukva, a ne: *cerkev*, *cerkevna*, *momčad*, *stran*, *buker*, *molitev*; rajše: britva, kletva, podkova, zibela, jablana, kada, lakota, laža, stoklasa — da se že na koncovki ženski spol ovih reči vidi, — mēsto: *britev*, *kletev*, *podkev*, *zibel*, *jablan*, *kad*, *lakot*, *laš*, *stoklas*... Reči: *sešenj* i *put* (nek je put u nebesih ali na zemlji) upotrebuju u mužkom spolu, ker se na soglasnik končate.

6. Upotrebuj rajše reč jednostavnu, nego složenu; a) p. mehčati, mlad, moder, prenesrećen (kukovica, siromak, sirota), spis, slap; mēsto: *mehkočiniti*, *mladolēten*, *modroboj*, *mnogonesrećoprītisnut*, *rukopis*, *vodopad*. b) rajše jednu reč mēsto njih već; p. goveda, izdihlej, mesarnica, mesariti, krava dobra mlečnica; mēsto: *rogata mērha*, *strelna* ali *strelavita molitvica* (Schussgebethlein), *mesarska klupa*, *mesarski zanat tērati*, *krava mnogomlēkoplodna*... c) Po nēmečko je lēpo besēdu razvleči, Njemci se toga navlaž uče, što zovu: er-

weiteren, umschreiben; po slavensko bi bila takova rečitost gerda, krajše ko se reče, jedrneje i lepše je po naši, zato se piše: *sreberčina*, *govedina*, mesto: *sreberno orodje*, *meso od rogate mërhe*, *Silberzeug*, *Rindfleisch*; *igrališće*, *Spielort*, *topniétro*, *Artilerie-Wesen* (*Corps*); *lubeničarica*, *Wasser-Melonen-Gärtners-Weib*; *zapravljev*, zur Verschwendung *geneigt*, *ljubezniv*, der Liebe *würdig*, *rogat*, mit Hörnern *versehen*, *gorat*, *voll* Gebirge, *jamast*, *voll* Löcher; *jamičast*, *voll kleiner Löcher*; *bëlkast*, *ein wenig* weiss, *zelenkast*, *etwas* grün; *bolehan*, *ein wenig* krank... U slavensćini su že koncovke (Endsilben) mesto celih nemečkih rečih.

7. Ne upotrëbuj dvojsmiselnih rečih, nego gledaj, da vsaku reč u pravom smislu napišeš.

Dvojsmiselne reči su, postavam: Učenik, rumeno, plavo, god, reven, truden, merha it.d. po il. slovensko znače: Professor, gelb, blau, Festtag, elend, müde, Luder; po serbsko pak: Schüler, roth, blond, Jahr, eifrig, schwanger, Vieh. U knj. il. narečju upotrëbuj ove reči u slëdećem smislu: učitelj Professor, učence Schüler, rumeno gelb, čerljeno roth, modro blau, plavo blond, praznik Festtag, leto Jahr, bëden elend, gorljiv eifrig, truden müde, noseć schwanger, mercina (merha) Luder, živina Vieh.

Razluči naroden, narodnost (national, Nationalitaet) od *neroden*, *nerodnost* (unfruchtbar, schlecht, Unfruchtbarkeit, Schlechtigkeit) *izobrašen*, *izobrašenost* (gebildet, die Bildung) od *bezobrazen*, *bezobražnost*. Hochgebildet se reče: razsvětlen; die hohe Bildung prosvěta, prosvětlenost. Slëdeće reči se pa ne smeju nikada upotrëbovati: *Moda* die Mode (to bi bilo muda), nego: nošnja, običaj, navada, šega... u muziki ne: *piano*, *da capo* ali *da kapo*, *rep.*, nego: rahlo, še jedanokrat, još jedanput; ponovi, sprcvzami. *Berdo* je Vorgebirge; *Berg* se imenuje *gora*; *kërn* die Hauptspitze des felsigen Gebirges; *kërnica*, die Gebirgskante, take potok, koji izpod kërna izvira, ali dolee, po kterom kërnica teče, odtuda u Koruškoj toliko imén od reči kërn: *Kërnos*, das Schloss Gurnitz, *Kernos* gora Garanas, *Podkërnos*, ves Gurnitz, *Kërnjak*, *Kërnčnik*, *Kërniskigrad* i mnogo *Kërníc*; lahko, da se tu sem sliši take ime: *Karnia*. U obće bi se meni prav ugodno zdelo spisovati městopis kako slavenske pokrajine že zato, ker ima slavensćina toliko lepših vlastnih imén krajev i okolie, tako da že samo ime okolicu opiše.

8. Ne kovaj bez naj veće potrebe novih rečih. Vsaka nova reč je vscmu narodu neznana uprav zato, ker je novoizmišljena; već je pa neznanih rečih, neznanejši prihadja jezik. Prejišei vsa slavenska narečja, podnarečja i raznorečja, pregledaj vse slavenske rečnike pred, kakor počneš novu reč kovati; vsaka med narodom navadna reč, budi u kteromkoli neznatnom kutu, je lepša od novo skovane, ker je barem někde znana, nova pak uprav nikde. Blizo vsaki si prizadeva složiti reč etimologičko, pa skušnja

uči, da nikde nije toliko razlike i nesloge, kakor u rečih za jednu istu stvar od raznih pisateljev izmišljenih. Nevēden ali lēn naj rajši bez potrebe nove reči izmišljuje, ker ne vē, da je za ovu njegovu stvar reč že nekde u običaju i ker ju neće pojiskati. Ne vēm, što je neugodnije, ali upotrebovati tudju neslavensku reč, ali novu skovanu; lēpo nije niti jedno niti drugo. Tudju reč nekada se upotrebovati ne možeš, ako bi rad, postavim u besēdi (Satz): Ein Schüler der ersten Klasse kaufte 2 Riess Papier, se ne može nikako reči: Učenec pervoga *klasa* je kupil dva *riša* papira; *klas* namreć znači: die Aehre, *ris* pa: der Tiger, der Luchs. Za reči: Riess, Ballen se ne najde u ni jednom narečju naimenovanja izvan u ruskom, onde je *stopa* Riess i *kipa* Ballen. *Vlastenec* bi se take prikladnije pisalo, nego *domorodec*; *vlast*, *vlasten* je reč dobro znana kod Ilirov, je reč jednostavna, i *vlastenec* znači toliko kao *patriota*, *domorodec* nasuprot može biti vsaki u domovini rođen, to je toliko, kao našincc, Landsmann.

§. 48.

U ilirski rečnik se moraju skupiti (kolikor moguće) vse slovenske, horvatske, serbske i bulgarske reči; ako je za jednu istu stvar u tih podnarečjih već reči, se mora u njim naznačiti, ktere su već i ktere manje obične.

Naj pred se postave reči a) u svih četverih ali u trēh ali barem u dvēh podnarečjih obće znane bez poznamenovanja; za njimi b) one, ktere su samo u jednom podnarečju obće znane, i se pristavi slovenskim *sl.*, horvatskim *h.*, serbskim *sr.*, i bulgarskim *b.*; za ovimi dođu c) idiotismi ovih narečjih i se naznače: *id. sl.*, *id. h.*, *id. sr.*, *id. b.*; zadniē dođu d) tudje ali novo skovane reči, ktere se * zvēzdicoj označe; postavim: Ferkel, prase, odojčē; *sr.* odojak; *sl.* prasec, prasēck; *h.* kermača; *id. sl.* kočēj, konej, kočēč, hoteč.

§. 49.

U slavenski rečnik se moraju skupiti (kolikor moguće) vse reči svih slavenskih narečjah i podnarečjah; ako je za jednu istu stvar već reči, se mora u njim naznačiti, ktere su već i ktere manje obične.

Naj pred se postave reči bez znamenja, a) ktere su obične u svih četverih narečjih, ali u trēh ali barem u dvēh; potom, b) ktere su samo u jednom narečju obće znane; ilirske se poznamenaju znakom *il.*, českoslavenske *čsl.*, poljske *p.*, ruske *r.*; c) reči samo u jednom podnarečju znane se naznače kao idiotismi svojega narečja, p.: *id. il.* idiotisem ilirski; *id. čsl.* idiotisem českoslavenski; *id. p.* idiotisem poljski; *id. r.* idiotisem ruski...; zadniē dođu tudje i novosložene reči s zvēzdicoj; etimologičke, to je, kod kterih že koren kaže, što ima reč pomēniti, se postave pred neetimologičke, jednostavne pred one, ktere iz već reči sa-
stoje. Postavim:

Erdäpfel imenuju Slovenci: zemljak, podzemljice, podzemljike, podzemeljske bruske, — jabelka, — kostanje, podzemeljski orehi, podzemeljski bob, krožice, korun, vlaška repa, repica, svinjski grud, koznjice, čompe, muga, kartofelj, krompir, kompir. Dolno-Illiri: volčja jabelka, križdjalina, skriždjalina, paporcina, krumpir.

Rusi: zemljanaja jabloka, kartofelj.

Poljaki: zemljak, zemna gdula, pantovka, bulva, kartofelj.

Čehoslaveni, namreč Čehi: zemák, zemčata, brambori. Moravci: jabluška. Slovaki: zemák, bobále, kóbzole, krumple, erteple. Lužičani: kulka, bjerna, deplja, neplja.

U slavenskom rečniku bi ova imena morala u sledećem redu gledé na njihovu sposobnost se postaviti:

Erdäpfel, zemljak, zemák, podzemljice, podzemljike; zemljanaja jabloka, podzemeljska jabelka, podzemeljske hruške; *il.* podzemeljske kostanje, podzemeljski orchí, podzemeljski bob; *čsl.* zemčata, brambori; *p.* zemna gdula; — *il. id.* krožice, korun, vlaška repa, repica, svinjski grud, koznjice, volčja jabelka; križdjalina, skriždjalina, paporcina, čompe, muga; *čsl. id.* jabluška, bobále, kóbzole, kulka, bjerna, deplja, neplja; *p. id.* pantovka, bulva; — * kartofelj, krumpir, krompir, kompir, krumple, erteple.

§. 50.

Slaveni mesece vrlo različno imenujemo, Rusi po latinsko, ostali pak tako le:

	Česki:	Polski:	Knj. ilirski:	Horvatski:	Slovenski:
Jänner	Leden	Styčen	Sěćanj	Prezimeo	Prosinec
Februar	Unor	Luty	Veljača	Svičen	Svečan
März	Brezen	Marec	Ožujak	Sušeo	Sušec, Brezen
April	Duben	Kwiecien	Travanj	Traven	Malitraven
Mai	Květen	Maj	Svibanj	Rožnjak	Velkitraven
Juni	Červen	Ćerviec	Lipanj	Klasen	Roženovět
Juli	Červenec	Lipiec	Serpanj	Serpen	Maliserpan
August	Srpen	Sierpien	Kolovoz	Kolovožnjak	Velkiserpan
September	Září	Vresen	Rujan	Rujen	Kimoveo
Oktober	Rijen	Pazdziernik	Listopad	Listopad	Kozapersk
November	Listopad	Listopad	Studení	Svesvetčak	Listopad
Dezember	Prosinec	Grudzien	Prosinao	Gruden	Gruden.

To je velika změšnjava. Lěto ima 12 mēsecev, mi pa za nje 34 slavenskih imén i 12 latinskih, ktere Rusi upotrěbujú, vse vkup dakle 46 mēsečnih imén. To je vsakomu Slavenu převec, i vendar hoćeju některi še nova izmisljevati. Ako dakle samo vsako izmed 4 narečjah, ne računajúc podnarečja, si opet 12 novih mēsečnih imén skova, ćemo dobiti ravno 94 imén za 12 mēsecev; onda sami mi Slaveni lahko priskerbimo vse planete našega sunca s mēsečnimi imeni.

Vse to še ni zadosti; jedno isto ime pomēni u raznih narečjih različne mēsece, što človeka močno muti; postavim: *Serpen* je po česki i po polski *August*, po knjiž. ilirski i horvatski *Juli*;

il. Slovenci imajo prav dva mēseca ovoga imena, *Maliserpan* i *Velkiserpan*, kakor take *Malitraven* i *Velkitraven*; *Listopad* pomēni po česki, poljski i il. slovenski *November*, po knjiž. ilirski i horvatski *Oktober*. — Ako bi kto imel iz vsakoga narečja jednoga prijatelja i bi jim pisal: Prijatelji! dojdite 30. Prosinca k meni, budemo zapeli i se maličko razveselili — gledaj nesreću! — tu bi mu došiel Slovenec i Horvat 30. *Januaria*, Čeh i Ilir še le jedenajst mēsecev za njima, to je 30. *Decembra*; Poljaka bi pa celo zmanjkalo; ker u poljšćini vse lčto toga mēsećnoga imena ni. Ta zmēšnjava bi človeku vse pustno veselje lahko skazila. Taka u napred ostati ne može i se mora poravnati, — ali pa moramo, zapustivši slavenska mēsećna imena, upotrebovati latinska.

Ustanovimo iz slavenskih mēsećnih imēn njih 12 za vse Slavene tako, da vsim narečjem, kolikor moguće, zajedno ustrēžemo.

Sprijemimo složno vsi:

a. vsa tista imena mēsecev, ktera su vsim trem slavenskim narečjem navadna, namreć: Cvēten (Kvēten, Kviecien, Rožencvēt, Rožnjak), Serpen (Srpen, Sierpien, Sćrpanj), Listopad; — na rusko narečje se ovde ne gleda, ker samo latinska imena upotrebuje;

b. vsa tista imena mēsecev, ktera su u dvēh narečjih navadna, tretje nek se ovim dvēm pridruži. To je naravno i pravićno, to se spodobi i na svćtu veći dēl zgodi, da se manja strana većoj pridruži, posebno je to pravićno, ako je sada jedna, sada druga strana, sada jedno sada drugo narečje manje ali veće, tako, da se vse opet lēpo izravna. Barem dvēm narečjem obće je sledećih 6 imēn: Brezen (ćesko i il. slovensko), Červen (ćesko i poljsko), Lipen (poljsko i ilirsko), Rujen, (ćesko, književno-ilirsko i horvatsko), Prosinec (ćesko, knjiž. ilirsko, horvatsko i slovensko), Gruden (poljsko, horvatsko i slovensko). Tako bi imeli 9 imēn, manjkala bi nam samo tri; — da se nijednomu narečju krivica ne čini, sprijemimo zadnić še:

c. iz vsakoga teh treh narečjah po jedno ime, namreć: Leden (ćesko), Luti (poljsko), Traven (ilirsko). Mēsećna imena za vse Slavene bi bila onda sledeća:

Jänner	Leden,	odrēći	led Eis,	dakle	Eismonat.
Februar	Luti,	» »	luti heftig	»	Kältemonat.
März	Brezen,	» »	breza Birke,	»	Birkenmonat.
April	Traven,	» »	trava Gras,	»	Grasmonat
Mai	Cvēten,	» »	cvēt Bläthe,	»	Bläthemonat.
Juni	Červen,	» »	červ Warm,	»	Würmermonat.
Juli	Lipen,	» »	lipa Linde,	»	Lindenmonat.
August	Serpen,	» »	serp Sichel,	»	Sichelmonat.
September	Rujen,	» »	rujno vino,	»	Weinmonat.
Oktober	Listopad,	» »	lislje odpada	»	Blätterfallmonat.
November	Gruden	}	obće znana imena, ktera se pa različno razjasunjeta.		
December	Prosinec				

Ova imena su vsim slavenskim narečjem lahko razumljiva, času mesecev primèrjena i gotovo lèpsa, kakor, postavim, naš il. slovenski *Kozapersk* ali *Listorgnoj*. Po cerkvenih praznikih se mēseci nikako imenovati ne mogu i ne smēju, u takovih bi se nikada složiti ne mogli, ker rimokatolički Slaveni praznike inače imenujemo, kakor pravoslavni i Slaveni ponovljenoga vérozakona. Potle, kako bi bilo moguće sjediniti i složiti se še le s Slaveni muhamedansko-turskoga vérozakona. Mi bi hotēli imena naravno kristjanska, oni, to se vē, muhamedansko-turska. Ne mēsajmo sveto pismo i koran s pravili slovničkimi!!! Ako se ti pa vender hoće, štogod vérozakonskoga napisati ali napomēnuti med pravili slovničkimi, nek su slēdeće besēde: Ljubi gospoda Boga svojega nad vse i bližnjega svojega, kakor samoga sebe. — Ako kto reče: ja ljubim Boga, a brata svojega nenavidi (sovraži), je lažnik; jerbo, kto ne ljubi brata svojega, kteroga vidi, Boga, kteroga ne vidi, kako može ljubiti? (I. Joh. 4, 30). Vse što hoćete, da stvore vam ljudi, to i vi stvorite jim; to namreć je zakon i preroki. (Mat. 7, 12.)—Mēsečna imena pak po cerkvenih praznikih ne imenujmo, niti pokristijanskih, niti po turskih.

Vēm, da bude blizo vsaki nēšto prigovoril onim mēsečnim imenom, — pa ako želimo se u tom složiti, ne smēmo gledati, što jednomu ali drugomu dopadē, nego kako vsim narečjem, kolikor moguće, zajedno ustrēžemo. Vsako narečje može mēsečna imena take malo po svojem zaviti, to nič ne škoduje, postavim: *Serpen*, *Srpen*, *Serpanj*, *Sierpien*. Ako pak vsako narečje po svojem trobi, se ne budemo nikada složili, lahko pak, ako vsako maličko popusti. Čehovi bi spremēnili 4, Poljaci 3 imena mēsečna i vzeli mēsto latinskih *Marec* i *Maj* slavenska — i to bi bilo vse! Ilirski Slaveni se ovomu naimenovanju še toliko ložeje pridružimo, ker su dosadjanja naša imena mēsecev še tako nenavadna, da se moraju blizo povsuda zraven slavenskih še take latinska pristavljati. Samo ua gori rećeni naćin se možemo složiti u slavenskom naimenovanju mēsecev, inaće ne. Pisatelj, kteri neće pisati samo za jednu krajinu, i kteri hoće, da bi ga i ostali Slaveni izvan njegove dežele razumili, će biti sicer prisiljen, upotrēbovati naimenovanja latinska. Samo tri ali četiri rećee nas razstavljaju — slaba, ako bi slavenska vzajemnost i lubezen do materinskoga jezika (ne rećem narećja!) toliko sile kod nas ne imela, da bi se u trēh ali četirih rećeah složili.

III. Od slovničkih izrazov.

§. 51.

Vsi slovnički izrazi podnarećja slovenskoga, horvatskoga, serbskoga i bulgarskoga se imenuju ilirski.

Slovnički izrazi u kojih vsa il. podnarećja sudaraju, se ne smēju nikako prenarēdjati.

Ako je za jedan slučaj već slovničkih izrazov, upotrebu oni, kteroga veća strana ilir. naroda upotrebuje. Lépše, pametneje i koristneje je tako pisati, da većoj strani naroda ugodiš, kakor samo jednoj maloj pokrajini.

Ako je za jedan slučaj već slovničkih izrazov, kteri su blizo jednako moćno med Iliri razprostranjeni, upotrebu onoga, kteri je i u inih slavenskih narečjih naj dalje razprostranjen. Po ovomu pravilu se narečja kakor jigraye i nevedeć približuju.

Lépše je sklanjati reči doslédno, nego nedoslédno (inconsequent).

Ako se il. podnarečja u jednom jedinom slovničkom izrazu složiti nemogu, zaderžimo dva izraza. Bolje dva slovnička izraza, za jedan slučaj, nego prepir med bratju. Še Rimljani ako ravno prestrogi u tom, su u některih slučajih po dva izraza zaderžali, p. *amaverunt* i *amavere*; veliko svobodneji su bili Gerci, imajući četiri narečja, pustimo dakle bez prepira po dva izraza veljati, časom se bude mnogo samo i lahko poravnalo, što bi se sada s vsim trudom i dokazivanjem ne moglo.

Već, kao dva slovnička izraza ne zaderžujmo za jedan slučaj.

Ova pravila veljaju u ilirskom i popolnoma take u českoslavenskom i u vsakom inom narečju.

Ja ne mislim slovniciu pisati, — ktor hoće pisati u il. slovenskom podnarečju, nek se derži grammatike Murkove ali Metelkove (izuzamši Metelkov krivopis); ktor hoće pisati po serbsko, nek se derži slovnice Vuka Štefanovića ali grammatike J. Berlića; ktor bi pak rad pisal po ilirsko, to je u knj. narečju za Slovence, Horvate i Serblje zajedno, nek se derži slovnice ilirskoga narečja Vékoslava Babukića; po ovoj njegovoj slovnici ću ovde samo některu točku opoméniti, u kterih se Slovenci od Serbljev razlikujemo, da bi se složili.

Od imén samostavnih.

§. 52.

Ilirska samostavna imena imaju tri sklanjanja; za mužki i srédnji spol jedno, a za ženski dva; po kterom sklanjanju ime ide se spozna iz drugoga padeža jedinobrojnika. Pervoga sklanjanja 2. padež izlazi na *a*, drugoga na *e*, i tretjega na *i*.

I. Sklanjanje.

Imena mužkoga i srednjega spola dēle se na priměr tverdogo i mehkoga dokončanja; mehka se imenuju vsa imena mužka izhajajuća na mehki suglasnik, to je, na *j*, (*lj*, *nj*, *dj*), *c*, *ć*, *č*, *š*, *š*; i srednja na *e*; vsa ostala imena mužka i srednja su tverdogo dokončanja. Tverda se sklanjaju po tverdom priměru prvoga sklanjanja: *jelen* i *selo*, mehka po mehkom priměru: *kralj* i *polje*.

Priměr tverdogo dokončanja.

Muška.

<i>Knjiž. ilirsko.</i>	<i>Slov.</i>	<i>Srbsko.</i>	<i>Horvatsko.</i>
Jedinobroj.			
1. <i>Nom.</i> jelen	jelen	jelen	jelen
2. <i>Gen.</i> jelen-a	a	a	a
3. <i>Dat.</i> jelen-u	u (i)	u	u
4. <i>Acc.</i> jelen-a	a	a	a
5. <i>Voc.</i> jelen-e	—	e	e
6. <i>Praep.</i> pri jelen-u	i (n)	u	u
7. <i>Soc.</i> (s) jelen-om	om (am)	om	om.
Višebroj.			
1. <i>Nom.</i> jelen-i	i	i	i
2. <i>Gen.</i> jelen- ^{ah} _{ov}	ov	a, ah	ov
3. <i>Dat.</i> jelen-om	om (am)	ima (om)	om
4. <i>Acc.</i> jelen-e	e	e	e
5. <i>Voc.</i> jelen-i	—	i	i
6. <i>Praep.</i> pri jelen-ih	ih	ima (ih, i, imi, im')	ih
7. <i>Soc.</i> (s) jelen-i	i (omi, ami, mi)	ima (i, imi, mi, im', ima)	i (mi emi).

Srednja.

<i>Jedinobroj.</i>	<i>sel-o</i>	<i>sel-o</i>	<i>sel-o</i>
1. <i>Nom.</i> sel-o	sel-o	sel-o	sel-o
2. <i>Gen.</i> sel-a	a	a	a
3. <i>Dat.</i> sel-u	u (i)	u	u
4. <i>Acc.</i> sel-o	o	o	o
5. <i>Voc.</i> sel-o	—	o	o
6. <i>Praep.</i> pri sel-u	i (u)	u	u
7. <i>Soc.</i> (s) sel-om	om (am)	om	om
Višebroj.			
1. <i>Nom.</i> sel-a	a	a	a
2. <i>Gen.</i> sel, -ah	sel	a, ah,	ih
3. <i>Dat.</i> sel-om	am	ima, (om)	am
4. <i>Acc.</i> sel-a	a	a	a
5. <i>Voc.</i> sel-a	—	a	a
6. <i>Praep.</i> pri sel-ih	ih (ah)	ima (ih, i)	ih
7. <i>Soc.</i> (s) sel-i	ami (i, mi)	ima (i, imi, mi, im' ma)	i (mi).

Priměr mehkoga dokončanja.

Muška.

<i>Kajš. ilirsko,</i>	<i>Slovensko,</i>	<i>Serbsko,</i>	<i>Horvatsko.</i>
Jedinobroj.			
1. <i>Nom.</i> kralj	kralj	kralj	kralj
2. <i>Gen.</i> kralj-a	a	a	a
3. <i>Dat.</i> kralj-u	u (i)	u	u
4. <i>Acc.</i> kralj-a	a	a	a
5. <i>Voc.</i> kralj-u	—	u	?
6. <i>Praep.</i> pri kralj-u	i (u)	u	u
7. <i>Soc.</i> (s) kralj-em	em (am)	cm	om

Višebroj.

1. <i>Nom.</i> kralj-i	i	i	i
2. <i>Gen.</i> kralj- ^{ah} _{ev}	ev	a, ah	ov
3. <i>Dat.</i> kralj-em	em	ima (em)	om
4. <i>Acc.</i> kralj-e	e	e	e
5. <i>Voc.</i> kralj-i	—	i	i
6. <i>Praep.</i> pri kralj-ih	ih	ima (ih, i, imi, im)	ih
7. <i>Soc.</i> (s) kralj-i	i	ima (i, imi, mi, i (mi) im', ima)	

Srědnja.

Jedinobroj.

1. <i>Nom.</i> polj-e	polj-e	polj-e	polj-e
2. <i>Gen.</i> polj-a	a	a	a
3. <i>Dat.</i> polj-u	u (i)	u	u
4. <i>Acc.</i> polj-e	e	e	e
5. <i>Voc.</i> polj-e	—	e	e
6. <i>Praep.</i> pri polj-u	i (u)	u	u
7. <i>Soc.</i> (s) polj-em	em (am, om)	em	om

Višebroj.

1. <i>Nom.</i> polj-a	a	a	a
2. <i>Gen.</i> polj, (ah)	polj	a (ah)	polj
3. <i>Dat.</i> polj-em	em (am)	ima (em)	am
4. <i>Acc.</i> polj-a	a	a	a
5. <i>Voc.</i> polj-a	—	a	a
6. <i>Praep.</i> pri polj-ih	ih	ima (ih, i)	ih
7. <i>Soc.</i> (s) polj-i	i (ami, mi)	ima (i, imi, mi, i (mi) im', ma)	

U imenih nešto živućega znamenujućih je 4ti padež jedb. jednak drugomu; u neživotnih prvomu.

Imena mužka dokončavajuća se na *c*, *k*, *h*, *g* i *z* mogu mēnjati u 5. padežu jedb. *c* i *k* na *ć*

h „ *š*

g i *z* „ *ž*

u višebrojniku pak u 1. 6. i 7mom padežu

k na *c*

h „ *s*

g „ *z*

- Jedb.* 1. otec, junak, duh, vrag, vitez.
 5. otče, junače, duše, vraže, viteže.
Višeb. 1. junaci, dusi, vrazi,
 6. pri junacih, dusih, vrazih,
 7. (s) junaci, dusi, vrazi.

Slovenci, Horvati, Slavenci, i Bošnjaci rēdko kada mēnjaju ova pismena, Slovaki i Velikorusi nikada, jedna strana Ilirov, Čehoslaveni i Poljaci pa blizo vsigdar; ne mēnjati jih bi bilo bolje i doslēdneje, dakle:

U knj. ilirskom narečju se ova pismena mogu jednako veljano ali mēnjati ali ne; u slavenskom jeziku je pak bolje, da se ne mēnjaju.

U 3. padežu jedb. imaju Slovenci *u*, nēkada take *ī*; Serblji i Horvati vsigdar *u*; dakle je *ī* navadno samo kadkada i samo kod Slovincov, *u* pak kod svih Ilirov: ako je za jeden slučaj već slovničkih izrazov, upotrēbuj onoga, kteroga većā strana il. naroda upotrēbuje:

Po književno ilirsko se 3. padež jedb. konča vsigdar na *u*.

Vsi Slaveni upotrēbujū vokativa u jedb. i u višeb., samo kod Slovincov nije u običaju: manja strana se mora naravno većoj pridružiti; dakle:

Slovenci po knj. ilirsko pišući nek se, kakor svi ostali Slaveni, vokativa služe.

Horvatsko i serbsko podnarečje ima u 6. padežu jedb. vsigdar *u*, slovensko većī dēl *ī*, nēkada take *u*: iz dvēh slovničkih izrazov se mora upotrēbovati med narodom dalje razprostranjeni, to je *u*. — Gledē vsega slavenstva je pa drugače. Horvatsko i serbsko podnarečje ima vsigdar *u*, slovensko ponajveć *ī*, rēdkeje *u*; poljsko narečje naj većma *u*, nēkada *e* ali *ē*, českoslavensko kod imēn tverdoga dokončanja *u*, kod imēn mehkoga dokončanja *ī*; rusko vsigdar *ē*; — gledē vsega slavenstva sta ta dva izraza na *u* i *ē* (i, e) blizo jednako moćno razprostranjena: ako je taka, se zaderžita obadva; dakle:

Po knj. ilirsko upotrēbuj 6ti padež jedb. na *u*; — u slavenskom jeziku pak kod imenih tverdoga dokončanja na *u*, mehkoga na *ē*.

Ilirska podnarečja imaju u 7. padežu jedb. sledeće koncovke: *am*, *om* i *em*. Na *am* čini 7mi padež samo jedna strana Slovincov, druga strana s Dolnje-Iliri vred upotrēbuje kod imēn tverdoga dokončanja koncovku *om*, kod mehkoga *em*; dakle je ovo daleko većā strana, kojoj se je trēba pridružiti, zato već, ker i rusko narečje ovi padež vsigdar tako čini; dakle;

Imena mužka i srēdnja tverdoga dokončanja imaju u 7om padežu jedb. *om*, mehkoga *em*.

Dolnajokrajnci čine kod imenih izhadjajućih u 2om padežu jedb. na *ba*, *da*, *ta*, prvi padež pravilno na *i* i take nepravilno na *je*, postavim: *golobje*, *kristjanje*, *šeršenje*; vsi ostali Iliri i u obće Slaveni imaju ovi padež pravilno na *i*: koji je vsakako lepši, kakor nedoslédna dolnajokrajnska posebnost (*idiotismus*) na *je*:

Mužka imena čine 1vi padež višeb. na *i*.

Padež 2. višeb. je bil kod starih Slavenov jednak s prvim padežem jedb., samo da se je posléduja slovka u 2. padežu prodžila; tako ga Slovenci še sada često, Horvati Zagorei take kadkada upotrebuju, p. mnogo *kónj*, *měséc*, *zaprég*, *oráh* (*oréh*). To je pravi stari 2. padež, dakle mu nije tréba pristavljati na koncu niti jedan niti dva apostrofa, ker je celi i nije ništa od njega odterganoga, kakor některi misle, da bi se pisalo: mnogo *kóuj*, mnogo *zaprég*, ako ravno se tudi reče; mnogo *konjer*, mnogo *zapregov* ali *zapregorah*. — Danas pomehčuje jedna velika strana Ilirov stari padež s slovkoj *ah*, druga velika strana (Slovenci i Horvati Zagorci) pomehčuje imena tverdoga dokončanja s slovkoj *ov*, mehkoga s *ev*. Ker sta za jeden isti slučaj dva moćno i daleko razprostranjena izraza u običaju: zadržimo za il. narečje obadva. — Gledé na vse Slaveno je pak koncovka *ov* i *ev*, daleko običnejša od *ah*. S koncovkoj *ov* i *ev* pomehčuju ovi padež ne samo Slovenci i Horvati zagorski, nego i vsi ostali Slaveni listoma, to je, daleko daleko veća strana naroda; s slovkoj *ah* pa nikto izvan Doljno-Ilirov, — većoj strani je veljati, ker se mala većoj ložeje pridruži, nego veća maloj; dakle:

U knj. ilirskom narečju se dokončuje 2. padež višebrojnika mužkih imén ali na *ah*, — ali imena tverdoga dokončanja na *ov*, mehkoga na *ev*; u slavenskom jeziku pak vsigdar imena tverdoga dokončanja na *ov*, mehkoga na *ev*.

Imena srédnjega spola ali zametnu po ilirsko u 2. padežu višeb. poslédnji samoglasnik, postavim: *sěl*, *lic* (u slavenskom jeziku vsigdar tako); ali se jim pridá još pomehčiteljna slovka *ah* postavim: *selah*, *licah*.

Pervi način je navaden kod svih Ilirov i blizo kod svih Slavenov; drugi samo kod dolnjih Ilirov. —

Padež 3. višeb. na *om* i *em* se najde u svih podnarečjih ilirskih, *am* je slovenska posebnost (po ruski uvěk *am*), *ima* je dvojni broj, kteri se je kod Serbljev s višebrojnikom poměšal, zato se koncovki *am* i *ima* ovde upotrebovati ne možete; dakle:

Padež 3. višeb. tverdoga dokončanja izlazi na *om*, mehkoga na *em* u imenih mužkoga i srédnjega spola.

Padež 6. višeb. se konča pri Serbljih na *ima*, *imi*, *im'*, *i* i *ih*. Koncovka *ima* znači dvojni broj, *imi* i *im'* je 7. padež višebrojni; *i* je po serbsko *h* izpušćen, koji se vsakako pisati mora, ako ravno ga Serblji tako slabo izgovaraju, da se skoro nič ne

sliši; pravilno se piše dakle *ih*, kakor tako Slovenci i Horvati ovi padež imaju.

Padež 6. višeb. se po ilirsko konča na *ih*.

U 7mom padežu se čuju sljedeće koncovke: *i*, *ami*, *imi*, *omi*, *mi*, *im'*, *ima*, *ma*, *ih*, postavim: (s) jeleni, jelenami, jelenimi, jelenomi, jelenmi, jelenim', jelenima, jelenma, jelenih. Koncovka *ih* znači 6. padež, *ma* i *ima* pak dvojni broj, dakle ne idu sem; koncovki *im'* je odtergan samoglasnik *i* na koncu, koncovki *mi*, kteru Horvati radi upotrebuju, pak od početka; stergane reči su pa tako gerde, kakor poderana oblačila; koncovka *omi* je iz staroslavensćine, dakle starina (archaismus); neki Slovenci ju take upotrebuju, je dakle slovenska posebnost (idiotismus); *imi* se čuje u raznih stranah dolno-ilirskih, dakle take jednostrana posebnost; naj običnije je u ilirskih pokrajinah 7mi padež višebrojnika na *i*, ker se već ali manje povsuda čuje. — Gledé na vse slavenstvo ste pa naj običnije koncovki za ovi padež *ami* i *i*; *ami* se uvek upotrebuje u narečjema ruskom i poljskom, veći del take u podnarečju slovenskom (zraven koncovke *i*) — koncovka *i* se upotrebuje vsigdar u češćini (Slovaki imaju *mi*) i naj običnije u ilirščini; dakle:

Upotrebuju u knj. ilirskom narečju 7mi padež višeb. vsigdar na *i*; — u slavenskom jeziku na *ami* ali *i*.

Razlikuj skerbno imena tverdoga i mehkoga dokončanja; ovo je prevažna stvar za ilirsko narečje i za slavenski jezik u obće.

Zašto? Zato ker tim obseže ilirsko narečje vsa ostala narečja; postavim: u 6. padežu jedb. ima poljsko i češko narečje *em* — ova koncovka se znajde take u ilirskom; rusko ima *em* i *om*, — ilirsko ravno tako; u 3. padežu višeb. ima poljsko *om* češko *um* ilirsko tudi *om*.

III. Sklanjanje.

§. 53.

K sklanjanju drugomu se sliše vsa imena ženskoga spola i nektera mužkoga na *a* izhadjajuća.

Knj. ilirsko.	Slovensko.	Serbsko.	Horvatsko.
Jedinobroj.			
1. Nom. žen-a	žen-a	žen-a	žen-a
2. Gen. žen-e	e	e	e
3. Dat. žen-i	i	i	i
4. Acc. žen-u	o	u	u
5. Voc. žen-o	—	o	?
6. Praep. pri žen-i	i	i	i
7. Soc. (s) žen-om, oj	o (oj, ó)	om	um, u

<i>Knj. ilirsko.</i>	<i>Slovensko.</i>	<i>Serbsko.</i>	<i>Horvatsko.</i>
Višebroj.			
1. <i>Nom.</i> žen-e	e	e	e
2. <i>Gen.</i> žen, (ah)	žen (á)	a	žen
3. <i>Dat.</i> žen-am	am	ama	am
4. <i>Acc.</i> žen-e	e	e	e
5. <i>Voc.</i> žen-o	—	e	e
6. <i>Praep.</i> pri žen-ah	ah	ama (a)	ah
7. <i>Soc.</i> (s) žen-ami	ami	ama	ami

Imena sveršujuća se na *ga, ha, ka* mogu mēnjati u 3om i 6om padežu jedb.

g na *z*; *h* na *s*; *k* na *c*; postavim

1. knjiga, muha, ruka

3. 6. knjizi, must, ruci.

U knj. ilirskom narečju se mogu ova pismena jednako veljano ali mēnjati ali ne; u slavenkom jeziku je pa bolje, da se ne mēnjaju. Gledaj §. 52.

Padež 4. jedb. čine Slovenci na *o*, ostali Iliri, dalje rusko i česko narečje na *u*; mala strana se naravno velikoj mora pridružiti, posebno ker nikto izvan Slovincov ovi padež ne ima na *o*; dakle:

Padež 4. jedb. je u ilirskom narečju vsigdar na *u*.

Padež 7. jedb. je vrlo različen; po ilirsko izlazi na *u, um, o, oj, om*, po rusko na *óju i eju*, po česko kod imēn izhadjajućih na *a* izlazi na *ou*, po poljsko na *a* (izgovori *on*), u slavenšćini se dakle može slišati (*s*) ženu, ženum, ženo, ženoi, ženom, ženoju, ženon. Obći značaj ovoga padeža je, da ima njegova koncovka samoglasnik *o* i još nešto privešanoga; (samo Slovaki pišu *u* i Horvati kadkada *u* i *um*) vsi ostali Slaveni *o*; k ovomu samoglasniku dodá narečje rusko *ju*, česko *u*, u narečju poljskom se sliši nekaki *n*, u podnarečju serbskom *m*, u slovenskom *j*. Vsi Slaveni bi se glede ovoga padeža naj priličneje na dvě strani razdělili: na jednu i to veću stranu bi spadalo narečje rusko, česko i podnarečje il. slovensko; po ruski: *ženoju*, po česki: *ženou*, po il. slovenski: *ženoi*. Ova velika strana Slavenov bi se složila u izrazu na *óju*: ženoju. K drugoj manjoj strani spada narečje poljsko imajuće: *ženon* i njemu u ovom padežu podobno podnarečje serbsko, imajuće: *ženom*. Izraz (*s*) *ženo* je il. slovenska jednostranost, *ženum* pak horvatska, *ženu* horvatska i ugarsko-slovenska, koje se upotřebovati ne mogu.

U knj. ilirskom narečju izlazi 7mi padež jedb. na *oj*, naj običneje pak na *om*: (*s*) ženoi, ženom; — u slavenkom jeziku na *óju*: ženoju (*ženoi, ženou*); rědko na *om* (*on = a*).

Padež 2. višeb. odverže u celom slavenstvu posljednji samoglasnik loga padeža u jedb. postavim: žen; samo serbsko podnarečje pristavi još *a* ali *ah*: žena, ženah.

Padež 3. višeb. se konča na *am*, 6. na *ah* i 7. na *ami*.

Serbski *ama* u ovih padežih je dvojni broj i se město višebrojnika upotrebovati ne smě; u 6. padežu je koncovka *a* pravo, samo da se još *h* pristaviti mora, ako ravno ga Serblji slabo izgovaraju.

III. Sklanjanje.

§. 54.

Ovamo spadaju imena ženskoga spola izlazeća u 1om padežu jedb. na suglasnik i u 2om na samoglasnik *i*.

<i>Knj. ilirsko.</i>	<i>Slovensko.</i>	<i>Serbsko.</i>	<i>Horvatsko.</i>
Jedinobroj.			
1. <i>Nom.</i> kost	kost	kost	kost
2. <i>Gen.</i> kost-i	i	i	i
3. <i>Dat.</i> kost-i	i	i	i
4. <i>Acc.</i> kost	kost	kost	kost
5. <i>Voc.</i> kost-i	—	i	?
6. <i>Praep.</i> pri kost-i	i	i	i
7. <i>Soc.</i> (s) kost-ju	jo (joj)	i (ju)	jum, jom.

Višebroj.

1. <i>Nom.</i> kost-i	i	i	i
2. <i>Gen.</i> kost-ih	kost (i)	i	ih
3. <i>Dat.</i> kost-im	im	ima (ma)	im
4. <i>Acc.</i> kost-i	i	i	i
5. <i>Voc.</i> kost-i	—	i	i
6. <i>Praep.</i> pri kost-ih	ih	ima (ma)	ih
7. <i>Soc.</i> kost-mi	mi (imi, i)	ima (ma)	mi.

U ilirskih podnarečjih ima 7mi padež jedb. slédeće koncovke: *ju*, *jo*, *jum*, *jom*, *jaj*, *i*. Koncovka *i* se je u serbčini iz 6toga padeža u 7mi podkradla; *jom* i *jum* su malo običajne jednostranosti, naj priličnejše za knj. il. narečje je: *ju* — vendar ne toga radi, ker možebiti meni all komu drugomu tako dopade, nego ker 7mi padež u ilirščini naj običneje, u ruskom narečju i u podnarečju ugarsko-slovenskom pak vsigdar na *ju* izlazi; tudi ilirsko-slovenska koncovka *jo* se lahko u *ju* spremění, dakle čini daleko veća strana slavenstva ovi padež na *ju*.

Padež 7mi jedb. se konča na *ju* u ilirskom narečju i take u slavenskom jeziku.

Padež 3. višeb. izlazi na *im*, 6. na *ih*, i 7. na *mi*. Serbski *ama* i *ma* je dvojni broj, a se za višebrojnika upotrebovati ne smě.

O dvojnem broju.

§. 55.

Dvojni broj se česteje u govoru upotrebuje, kakor obično mislimo. Slovenci ga upotrebuju vsigdar i pravilno u imenih samostavnih, pridavnih i brojnih, u zaimenih i glagoljih, kadar koli se o dvéh stvarih govori ali piše; Serblji, koji misle, da dvojnoga broja nimaju, ga tako često upotrebuju, kao nijedno ino slavensko pleme; tako često, da su 3ljega, 6loga i 7moga padeža u višebrojničju se skoro odvadili stavljajući povsuda dvojni broj u svih imenih samostavnih i pridavnih; postavim: jelenima, selima, kraljima, poljima, ženama, stvarima ali stvarma, žutima, vrućima, dvěma. Ovo su sami dvojbrotji. Serbsko podnarečje bi se po pravici moglo imenovati: dvojbrotjno; ne dvojni broj, nego višebrojničnik se zgublja u serbskom pismu i govoru. U narečju ilirskom je dvojni broj dakle popolnoma u običaju i se u nekterih stranah že preveć razšira. Take se ga služe Čehoslaveni (Čehi, Moravani, Slovaki i Lužićani); poljski pisatelji ga pa moćno opuščaju, ako ravno je bil nekada u pismu take u običaju, kakor stara pisma pričaju. „Unter dem (polnischen) Volke begegnet man ihm noch sehr häufig“ — med poljskim ljudstvom se še prav često sliši, piše Dr. J. P. Jordan u knjigi: Die slavischen Sprachdialekte. I. Theil. Die polnische Sprache. Leipzig 1845. Samo rusko narečje dvojnoga broja ne upotrebuje.

Pazi, da u ilirskom narečju i u slavenskom jeziku upotrebiš dvojni broj na svojem mestu.

I. Sklanjanje.

<i>Tverdogo dokončanja.</i>		<i>Mehkoga dokončanja.</i>	
<i>Muška.</i>	<i>Srednja.</i>	<i>Muška.</i>	<i>Srednja.</i>
1. 4. jelena	seli (a)	kralja	polji (a)
2. 6. —	—	—	—
3. 7. jelenoma (ima)	seloma (ima)	kraljema (ima)	poljema (ima)

Padež 2gi se je izgubil; 6ti je pri Slovencih jednak 7mu.

Slovenci razlikuju u 3. i 7. padežu imena tverdogo i mehkoga dokončanja, Doljno-Iliri toga ne čine, nego privěse vsim imenom bez razlike koncovku *imi*; *ama* je slovenska jednostranost.

Pred koncovku *ima* se mogu spreměniti *g, h, k*, na *z, s, c*; postavim: rog, duh, rak, rozima, dusima, racima.

II. Sklanjanje.

1. 4. ženi	noge
2. 6. —	—
3. 7. ženama	nogama.

III. Sklanjanje.

1. 4. kosti	oči
2. 6. —	očuh
3. 7. kostima	očima

Slovenci su 2. padež ovih dvěh sklanjanjah zgubili, ostali Iliri ga pak u některih rěčih še zaderžali, p. noguh, rukuh; očiuh, ušiuh. Padež 6. je pri Slovencih jednak 7mu.

§. 56.

Što se je do sada reklo o slovničkih izrazih narečja ilirskoga, velja vse — mutatis mutandis — take gledé českoslavenskoga.

Ktor hoće pisati samo za Čehe, nek piše po česko, kakor do sada; ktor hoće samo za Slovake, nek piše po ugerskoslovensko, kakor do sada, ktor hoće pak za Čehe i Slovake zajedno: mora pisati po českoslavensko deržeć se glede slovničkih izrazov slédećih pravil:

Vsi slovnički izrazi českoga i ugersko-slovenskoga govora su českoslavenski.

Slovnički izrazi, u kterih se češčina i ug. slovenščina suda-
rate, se ne směju nikako prenarédjati ali brusiti.

Nek se Čehi i Slovaki složę za sada samo u imenitnejših slovničkih izrazih, male razlikice nek ostanu.

Ako se Čehi i Slovaki u některom izrazu razlikuju, nek se za českoslavensko narečje izbere i upotrěbuje sposobnejši izraz; to je oni:

- a. kteroga veća strana Čehoslavenov upotrěbuje,
- b. kteroga se i druga slavenska narečja služe,
- c. kteroga doslědnost (etimologia) těrja.

Ako sta dva izraza blizo jednako moćno razprostranjena med Čehoslaveni, isto tako i med ostalimi Slaveni, nek se zaderžita i upotrěbujeta barem za sada obadva u českoslavenskom narečju.

Već kakor dva izraza nek se ne zaderžita za jeden slučaj.

Jeden priměr, kako mislim, da bi se Čehi i Slovaki po času i po malo približevali i potle složili, sem postavim:

Českoslav.	česko.	ug. slov.	českoslav.	česko.	ug. slov.
Jedinobrojniki.			Višebrojniki.		
1. dub	dub	dub	dubi (y)	duby	dubi
2. duba	dubu	duba	dubov	dubu	dubov
3. duba	dubu	duba	dubom	dubum	dubom
4. dub	dub	dub	dubi (y)	duby	dubi
5. dube	dube	dube	dubi (y)	duby	dubi
6. wdubě (e)	dubě	dube	dubich	dubích	duboch
7. dubom, -em	dubem	dubem	dubi (mi)	duby	dubmi.

U ovom priměru bi se mogle vse razlike, vsi izrazi češčine i ug. slovenščine take za narečje českoslavensko svobodno zaderžati — barem za sada, samo u trěh padežih da se češčina i ug. slovenščina složite, namreć: u padežu 7om jedinobrojnika u 2. i 3. višebrojnika.

Padež 7. jedb. je po česko: *dubem*, po ug. slovensko: *dubom*. Kako bi se u tom Čehi i Slovaki naj prillčneje složili? —

Koncovka česka na *em* se zavreči ne smē, ker nije običajna samo u češčini, nego i u polskom narečju kod svih samostavnih mužkih, u ilirskom i ruskom u svih samostavnih mužkih mehkoga dokončanja. Isto tako se i ugarsko-slovenska koncovka na *om* opustiti ne može, ker nije samo u podnarečju ug. slovenskom, nego take u narečjima ilirskom i ruskom kod svih samostavnih mužkih tverdoga dokončanja; dakle:

Upotrebuj u 7. padežu jedb. kod mužkih samostavnih u narečju českoslavenskom obědvě koncovki na *om* i *em*; *om* kod samostavnih tverdoga dokončanja, *em* kod mehkoga.

Tako — i samo tako se može ustrěci zajedno Čehom i Slovakom, vsaka strana samo malko henja i ni jednoj se krivice ne učini, ovako se obědvě podnarečji českoslavenske lahko kakor nevědeč složite med seboj i zajedno s narečjima ilirskim i ruskim, činećima take razděl med samostavnimi tverdoga i mehkoga dokončanja. —

Padež 2. i 3. višeb. čine na *ŭ* i *ŭm*; dubŭ, dubŭm, sami jedini Čehi, njih blizo 4 milioni; Slovaki pak i ostali Slaveni njih blizo 74 milionov na *ov* i *om*: dubov, dubom. Ug. slovenski izraz je ovde za toliko priličnejši i lěpši, za kolikor je 74 milionov već od četirih milionov; po pravici se těrjati ne može, da bi Slovaki, svoj pravilnejši izraz zapustivši, zapustili 74 milionov Slavenov i se pridružili četirim milionom Čehov zuprot duhu svojega govora: pa očekovati se smē od složnih i uzajemnih Čehov, da se u tom pridruživši bratom Slovakom se pridruže zajedno vsm ostalim Slavenom; za českoslavensko narečje je izmed dvěh izrazov sposobnejši onl, kteroga već a strana slavenskoga naroda upotrebuje; (vidi §. 44).

Padež 2. i 3. višeb. samostavnih mužkih piši vsigdar u českoslavenskom narečju na *ov* i *om*; p. dubov, dubom.

Padež 6. višeb. izlazi po česko na *ich* (*ih*), *dubich*, po ug. slovensko na *och*, *duboch*. Kako se mora pisati po českoslavensko? — Na *ich* se ovi padež dokončuje ne samo u češčini, nego take u ilirščini (*ih*) dakle kod 14—15 milionov Slavenov; *oh* ima samo podnarečje ug. slavensko to je 3 ali 4 milioni ljudi; manja strana nek se pridruži većoj; dakle:

U českoslavenskom narečju se konča 6. padež višeb. mužkih samostavnih na *ich* (*ih*) p. *dubich*.

I tako mora někto izmed Čehoslavenov češčinu i ug. slovenščinu dalje prisposodbljati i po tom *pravično* i *nepristrano* ustanoviti izraze za českoslavensko narečje sposobnejše, — ja sem ovde hotěl samo u jednom priměru pokazati, kako mislim, da bi se češčina i ug. slovenščina imele brusiti i gladiti, da se sjedinite u jedno knj. narečje.

Od imén pridavnih.

§. 57.

Ilirska pridavna imena gledé na sklanjanje se dělo ovako le:

- a. izhadjajuća na suglasnik,
- b. izhadjajuća na samoglasnik,
- c. tverdogo dokončanja i
- d. mehkoga dokončanja.

I. Priměr.

Imena pridavna izhadjajuća na suglasnik (budi tverdogo ali mehkoga dokončanja) se sklanjaju ovako:

Jedinobrojník.

<i>Muška.</i>	<i>Srédnja.</i>	<i>Ženska.</i>
1. zdrav	o	zdrav-a
2. zdrav-a		zdrav-e
3. zdrav-u		zdrav-i
4. zdrav-a	o	zdrav-u
5. —		—
6. zdrav-u		zdrav-i
7. zdrav-im		zdrav-om, oj.

Dvoj- i višebrojník sta kao kod imenih pridavnih izhadjajućih na samoglasnik izvan Gtoga padeža u višebrojniku, koji ima za vse spole: *zdravi*.

II. Priměr.

Imena pridavna izhadjajuća na samoglasnik s tverdim suglasnikom pred seboj se sklanjaju ovako le:

Jedinobrojník.

<i>Knj. ilir.</i>	<i>Srbsko.</i>	<i>Srédnja.</i>	<i>Knj. ilir.</i>	<i>Srbsko.</i>
1. zdrav-i	i	o	zdrav-á	á
2. zdrav-oga	oga (og')		zdrav-e	e
3. zdrav-omu	omu (ome, om')		zdrav-oj	oj
4. zdrav-oga	oga (og')	o	zdrav-u	u
5. zdrav-i	i	o	zdrav-á	á
6. zdrav-om	om (ome, mu)		zdrav-oj	oj
7. zdrav-im	im.		zdrav-om, oj	om

Dvojbroyník.

1. 4. zdrav-a	e	zdrav-e
2. 6.	zdrav-ih	
3. 7.	zdrav-ima	

Višebrojni.

1. zdrav-i	a	
2.	zdrav-ih	
3.	zdrav-im	
4. zdrav-e	a	e
5. zdrav-i	a	e
6.	zdrav-ih	
7.	zdrav-imi	

III. Priměr.

Imena pridavna izhadjajuća na samoglasnik s mehkim suglasnikom *č, ć, j, (dj, lj, nj), š, ž* pred seboj se sklanjaju tako le:

Jedinobrojni.

Muška.		e	Ženska.	
Knj. ilir.	Slov.		Knj. ilir.	Slov.
1. vruč-í	i		vruč-a	a
2. vruč-ega	ega (iga)		vruč-e	e
3. vruč-emu	emu (imu)		vruč-oj	i (ej)
4. vruč-ega	ega (iga)	e	vruč-u	o
5. vruč-í	—	e	vruč-a	—
6. vruč-em	em (im)		vruč-oj	i (ej)
7. vruč-im	im		vruč-om, oj	o (oj)

Dvoj- i višebrojni se sklanjaju kao pri pridavnih imenih tverdogo dokončanja.

Padež 4. jedb. u mužkom spolu je jednak padežu drugomu, ako stoji pridavno ime pri samostavnom životnom, ako pa stoji pri samostavnom bezživotnom, je jednak prvomu.

Slovenci ne čine razlike izmed imenih pridavnih izhadjajućih na suglasnik ali na samoglasnik i izmed onih tverdogo ali mehkoga dokončanja, nego sklanjaju vsa listom po III. priměru. — Serblji nasuprot i vsi ostali Slaveni razlikuju sklanjaje pridavna imena izhadjajuća na suglasnik od izhadjajućih na samoglasnik, treba dakle, da ono isto i Slovenci čine kuj. ilirsko pišući; dakle:

Sklanjaj u knj. ilirskom narečju vsa pridavna imena na suglasnik izhadjajuća po I. priměru.

Serblji razlikuju sklanjaje imena pridavna na samoglasnik izhadjajuća tverdogo dokončanja od onih mehkoga dokončanja; prva sklanjaju po II. priměru: *zdraví*, a druga po III. priměru: *vručí*; ostala slavenska narečja razlikuju take ovakova pridavna imena, — treba dakle isto činiti i Slovencem:

Sklanjaj u knj. ilirskom narečju pridavna imena na samoglasnik izhadjajuća s tverdim suglasnikom pred seboj po II. priměru, a s mehkim suglasnikom pred seboj po III. priměru.

Samo na suglasnik izhadjati i samo po prvom priměru sklanjati se mogu vsa privlastujuća imena (possessiva) na *ov, ovo*,

ova; ev, evo, eva; i na in, ino, ina p. *popov, o, a, kovačev, o, a, ženin, o, a.*

Samo na samoglasnik izhadjati mogu pridavna imena na *ski* i *ji* se dokončavajuća; ona na *ski* se mogu sklanjati samo po II., ova na *ji* samo po III. priměru; p. *kerstjanski, lesičji.*

Ona pridavna imena, která znamenuju, kakova da je něka rěč (predmet), mogu izhadjati na suglasnik ali na samoglasnik, dakle se mogu sklanjati po I. priměru ali po II. i III., postavim: *gotov, vesel, žalosten, vruć, i gotovi, veseli, žalostni, vrući.* — Na suglasnik moraju izhadjati i po I. priměru se sklanjati: 1. kadar se govori od neizvěstne osobe ali stvari u němščini stojí onda artikl: *ein, eine, ein*, ali ne stojí nijednoga artikla; 2. kadar stojí pridavno ime za svojem samostavnim imenom i ako je glagolj besede (Satz) glagolj „biti“; 3. u obće kadar je pridavno ime prae-dikat u besedi — inače moraju ova pridavna imena na samoglasnik izhadjati.

Serblji čine kod mužkih i srědnjih pridavnih imén kadkada padež 2. jedb. na *og', eg', 3. na om', em', 6. na 'mu*, p. *zdravog', vrućeg'; zdravom', vrućem'; zdrav'mu, vrućmu; vse ovo ne velja, ker je samoglasnik proti doslědnosti (etimologiji) odtergan, i ker nedoslědno rěči tergati nije lěpo, — 3. i 6. padež na ome, p. zdravome je tudi serbska jednostranost, ktere se je trěba varovati. — Stari slovenski pisatelji Trubar, Dalmatin, Bohorić su počeli pridavna imena u svojih spisih sklanjati u 2. padežu jedb. na *iga, u 3. na imu* i u 6. na *im*, i tako pišu Slovenci veći děl še sada, ako ravno se rědko kde i rědko kada ovako izgovara, rědko se sliši razgovetno govoriti: *zdraviga, zdravimu, vrućiga, vrućimu*; ovako pisati je stara pa neveljana navada, která se ne smé naslědovati; isto tako neveljano je, ako se samoglasnik *i* izpusti, i se piše, p. *slab'ga, slab'mu; za'ga, za'mu*; rěči stergane nisu lěpe, tudi je ta gerda navada, da se samoglasniki tako zaduše i požiraju, samo u gornjoj Krajskoj, dakle gornjo-krajski Idiotism — naj veća strana Slovencev, to je blizo vsi u Koruškoj, Štajerskoj, na Goričkom i Venatskom razgovetno izgovara: *ega, emu, em, vrućega vrućemu, vrućem*, kakor čine i vsa ostala slavenska narečja, — česko, poljsko i rusko: većoj strani se moramo pridružiti i pisati u slovenskom podnarečju *ega, emu, em*, město *iga, imu, im* — dakle:*

Čini u knj. ilirskom narečju 2. padež jedb. kod pridavnih imenih u mužkom i srědnjem spolu pravilno na *oga i ega, 3. na omu i emu i 6. na om i em*, p. *zdravoga, vrućega, zdravomu, vrućemu, zdravom, vrućem.*

Padež 4. jedb. ženskoga spola izlazi u knj. narečju vsigdar na *u*: *zdravu, vruću*; na *o* je ilir. slovenska jednostranost.

Padež 7. jedb. ženskoga spola izlazi u knj. ilirskom

narečju na *om* ili *oj*, p. zdravom, zdravoj, — u slavenskom jeziku na *oju*, zdravuju, redko na *om*.

Dokaz vidi padež 7. jedb. kod imén samostavnih II. sklanjajna (§. 53.)

Što Serblji pišu u padežu 3. i 7. *ima*, p. zdravima, vrućima, to je pravilni dvojbrojnik, kteroga upotrebuju pravilno za dvojbrojnika i take nepravilno za višebrojnika:

Upotrebuju dvojbrojnika pravilno na pravom mestu.

§. 58.

Stupaj 2. (comparativus) se naredí, ako se k prvomu padežu mužkoga spola na suglasnik izhadjajućemu dodá *ii* — *ji*, ali *ši* — *ejši*, tada se preměni tudi *g* u *š*, *h* u *š* i *k* u *č*; mili, milii, milejši; dragi, dražji, dragejši; tihi, tišji. Od ovih dvěh izrazov se ne smé nijeden zavreći, ker izraz na *ši* i *ejši* je navaden u českom, poljskom i ruskom narečju pri pridavnih imenih, u il. slovenskom podnarečju kod pridavnih imenih i pri priložih (adverbia); izraz na *ii* i *ji* pak navaden u českom, poljskom i ruskom narečju kod priložih, u serbskom podnarečju kod pridavnih imenih i kod priložih, — dakle:

Stupaj 2. se u ilirskom narečju može činiti jednako veljano na *ši* i *ejši* ali na *ii* i *ji* p. zdravii ali zdravejši.

Stupaj 3. se naredí, ako se 2mu stupaju rěčca *naj* predloži, p. naj zdravejši.

Nar mesto *naj* pisati je il. slovenska jednostranost.

Daleko veća strana Slavenov, to je: štajerski Slovenci, Serblji, Poljaki i Rusi — sklanjaju pridavna imena u 2. i 3. stupaju ravno kakor u prvom, i to po pravici i doslědno; pridavno ime je i ostane namreć pridavno ime, nek stoji u kteromkoli stupaju. Krajnaki i Koruški Slovenci pridavna imena stojeća u 2. i 3. stupaju sklanjaju nekako inače, blizo kakor Čehi, — veća strana naroda i doslědnost pak kažete da:

Stupaj 2. i 3. se sklanjeta u svih padežih, brojih i spolih uprav kakor pridavna imena u prvom stupaju.

§. 59.

Kakor pridavna imena tako se sklanjaju i zaimena, i to po II. priměru (zdravi) sledeća: ti, toti, leti, isti, tisti, ovi, ovaki, ovakovi, oni, onaki, onakovi, taki, takovi, uni, vsaki, kteri, ki, njegov, njen, njezin, najin, vajin, njun, njin, njihov, o, a, po III. priměru (vrući) sledeća: moj, tvoj, svoj, naš, vaš, čiji, nečji, ničji, vsačji, koji, o, a, ves, vse, vsa (vsega).

U 1. padežu jedb. mužkoga spola upotrebuju pravilno: *ti*, *tisti*, *ovi*, *oni*, *vsadžji*, *ves* na mesto posebnostih: *ta*, *taj*, *taisti*, *toisti*, *ovaj*, *onaj*, *svačij*, *vas* ali *sav*.

§. 60.

Samostavna zaimena se sklanjaju ovako le :

Jedinobrojničnik:

1. ja	ti	—
2. mene, me	tebe, te	sebe, se
3. meni, mi	tebi, ti	sebi, si
4. mene, me	tebe, te	sebe, se
5. —	—	—
6. pri meni	tebi	sebi
7. (s) menom (menoj)	tebom (teboj)	sebom (seboj)

Dvojbroynik.

1. midva, ž. midve	vidva, ž. vedve	kakor jedino- brojnik
2. naju	vaju	
3. nama	vama	
4. naju	vaju	
5. —	—	
6. pri naju (nama)	vaju (vama)	
7. (s) nama	vama	

Višebrojničnik.

1. mi, ž. me	vi, ž. ve	kakor jedino- brojnik
2. nas	vas	
3. nam	vam	
4. nas	vas	
5. —	—	
6. pri nas	vas	
7. (s) nami	vami	

Po ilirsko i slavensko upotrěbuj rěč: *ja*.

To velja, što veća strana naroda ima; *ja* govore i pišu, ako Slovence izuzameš, blizo vsi Slaveni; *jez*, *jes* i *jest* (ovo posljednje je naj herdjavejše, ker je naj različnejše od obćega izgovora) su slovenske jednostranosti; *jaz* govore Slovenci u Celovečkom (Klagenfurt) kraju i je po staroslavensko, vendar je za književni naš jezik manje sposoben izraz, ker ne pišemo za stare Slavene, take ne samo za Slovence Celovečkoga kraja u Koruskoj, nego za ves sada živući narod.

Padež 7. jedb. je vrlo različen u slavenščini, po ilirsko: (s) *menó*, *manó*, *menoj*, *menom*, *mnom*, po česko: *mnou*, po poljsko: *mna* (izgovori: *mnon*), po rusko: *mnoju*. Obći značaj ovoga padeža je, da ima njegova koncovka *o* i većidel še nešto privesanoga, namreć: ilirsko narečje privesi *j* ali *m*, česko: *u*, poljsko: *n*, rusko: *ju*. Naj priličnije se Slaveni glede ovoga padeža razdele na dvě strani, na jednoj i to većoj je podnarečje il. slovensko i narečji rusko: *mnoju*, česko: *mnou*; ova velika strana Slavenov bi se složila u izrazu: *menoju*, *teboju*, *seboju*; k drugoj manjoj strani spada narečje poljsko imajuće: *mnon* i njemu u

ovom padežu podobno podnarečje serbsko imajuće: *mnom*. Izrazi il. slovenski: (s) *manó, menó* su idiotismi, dakle:

U knj. ilirskom narečju izlazi 7. padež jedinobrojnika na *om* ali *oj*; *menom, tebom, sehom*—ali *menoj, teboj seboj*; u slavenskom jeziku na *oju*: (s) *menoju, teboju, seboju*; *rědko na om*.

Mene, meni, tebe, tebi, sebe, sebi se postavi: 1. u početku besěde, p. Tebi sem kazal; 2. po predlogu (Vorwort): Hoće od mene peněz. 3. kadar se zaimena važno izgovore, p. Ti meni daješ gorje, a sebi ostavljaš bolje. Povsuda inde se postave kratka zaimena: *me, mi, te, ti, se, si*.

Padež 6. dvojbrojnika je: *naju, vaju*, kod Slovincov se je pak poměšal s padežem 7.: *nama, vama*.

Serbski: *nama, vama* je pravilni dvojbrojnik i se mora kao takovi, a ne mēsto višebrojnika upotrěbovati.

§. 61.

Zaime *on, ono, ona* se sklanja tako le:

Jedinobrojn.

Dvojbrojn.

Muško.	Srěd.	Žensko.			
1. on,	eno,	ona	ona,	one,	one
2. njega, ga		nje, je,		njiuh, ju	
3. njemu, mu		njoj, joj, (njej, nji)		njima jima	
4. njega, ga,		nju, ju, (njo, jo)		njiuh, ju	
6. pri njem,		njoj (njej, nji)		njiuh (njima)	
7. (s) njim.		njom, njoj (njo, njum)		njima.	

Višebrojn.

1. oni,	one,	one,
2.	njih, jih,	
3.	njim, jim,	
4.	nje, je	
6.	njih,	
7.	(s) njimi.	

U padežu 3. i 6. jedb. ženskoga spola ima podnarečje serbsko: *njoj, joj*, slovensko podnarečje pak, i narečje poljsko i rusko, dakle veća strana naroda: *njej, jej*, česko: *nj* (izgovori *nji*):

U ilirskom narečju je svobodno u 3. i 6. padežu jed. ženskoga spola upotrěbovati *njoj, joj*, ali *njej, jej* — u slavenskom jeziku pak vsigdar *njej, jej*.

Padež 4. jedb. ženskoga spola je po ilirsko: *nju, ju*.

Njo, jo je il. slovenska jednostranost.

Padež 7. jedb. ženskoga spola je: *njom* ali *njoj*.

Padež 6. dvojbr. je *njiuh*; kod Slovincov se je poměšal so padežem 7mim.

Padež 3. višeb. je *njim*, 6. *njih*, i 7. *njimi*; što Serbli u ovih padežih upotrebuju, namreć: *njima*, to je pravilni dvojbrojnik.

Cela zaimena namreć: *njega*, *njemu*, *nje*, *njoj*, *nju*, *nji-ma*, *njih*, *njim*, se upotrebuju: 1. u početku besede; 2. po predlogu; 3. kadar se zaimena važno izgovore, sicer pa vsigdar pokratjena: *ga*, *mu*, *je*, *joj*, *ju*, *jima*, *jih*, *jim*.

Njega, *nju* s predlozi složeno pokratiti ne velja, postavim: *zanj*, *nanj*, *predanj*. Stergana reč, pa stergano oblačilo.

§. 62.

Reč: *kto* pita za osobe, *što* za stvari i se sklanjate ovako le:

1. kto (tko, kdo, ko)	što (što, kaj)
2. koga	čega, (česa, šta)
3. komu (kome)	čemu,
4. koga	što (što, kaj)
6. pri kom (kome)	čem,
7. (s) kim	čim.

Na mesto: *za što*, *na što*? se kadkada izgovara *zač*? *nač*? Bolje, da se ovako ne pokratjuje.

Pitajuća zaimena: *kto*, *kada*, *kamo*, *kako*, *koliko*, *kde*, *kuda*, dokle — Slovenci dobro razluče od odnositeljnih (beziehende): *ktor*, *kadar*, *kamor*, *kakor*, *kolikor*, *kder* (kjer), *kudar*, *dokler* itd. Ova razlika se i u češčini znajde.

§. 63.

Ime brojno: *jeden*, *jedna*, *jedno* sklanja se kakor pridavna imena; *dva*, *dvě*, *tri* i *četiri* pak ovako le:

Muško.	Srédnje.	Žensko.	U svih spolih.	
1. dva,	dvě (dva),	dvě,	tri	četiri
2.	dvěh (dviuh, dvih)		trěh (ih)	četirěh (ih)
3.	dvěma (dvima)		trěm (im)	četirěm (im)
4. dva	dvě,	dvě,	tri	četiri
6.	pri dvěh (dviuh, dvih)		trěh (ih)	četirěh (ih)
7.	(s) dvěma (dvima).		trěmi (imi)	četirěmi (imi).

Kakor *dva*, *dvě*, se sklanja take: *oba*, *obě*.

Po serbsko se često upotrebljuje: *dvě*, *obě* za vse tri spole, kteri se moraju vendar razlikovati, ker jih razlikujete take podnarečji il. slovensko i horvatsko, narečji česko i poljsko. Srédnji spol glasi *drě*, *obě*, kakor ženski a ne: *dva*, *oba*.

§. 64.

Čehi i Slovaki nek se take približuju i se poslednič u českoslavenskom narečju složje, ovde jeden priměr pridavnih imén;

Muško.

Srédnje.

Jedinobrojník.

Českoslav.	Česko.	Ug. slov.	Českoslav.	Česko.	Ug. slov.
1. pěkn-i (y),	y,	i	pěkn-e	é	é
2. pěkn-eho,	ého,	ého (iho, jého)	pěkn-eho	ého	ého
3. pěkn-emu,	ému,	ému (imu, jému)	pěkn-emu	ému	ému (imu, jému)
4. pěkn-eho	ého,	ého (ilo, jého)	pěkn-e	é	é
5. pěkn-i (y)	y	—	pěkn-e	é	—
6. w pěkn-om (ym)	ém	ém (om)	w pěkn-om, em	ém	ém (om)
7. pěkn-im (ym)	ym,	im.	pěkn-im(ym)	ym	im.

Žensko.

U vsih spolih.

Jedinobrojník.

Višebrojník.

Českoslav.	Česko.	Ug. slov.	Českoslav.	Česko.	Ug. slov.
1. pěkn-a	á	á	pěkn-i, a, e	i, á, é,	i, á, é
2. pěkn-e, ej	é	ěj	pěkn-ich(yeh)	ych,	ich
3. pěkn-ej	é	ěj	pěkn-im (ym)	ym,	im
4. pěkn-u (ou)	ou	ú	pěkn-e, a, e,	é, á, é,	é, á, é
5. pěkn-a	á	—	pěkn-e, a, e,	é, á, é,	—
6. w pěkn-ej	é	ej	w pěkn-ich(yeh)	ych	ich
7. pěkn-ou	ou	u	pěkn-imi(yimi)	yimi	imi (ma).

U ovom priměru bi se češćina i ug. slovenščina po pravilih u §. 56. ustanovljenih lahko ovako le složile:

Po česko je 2. padež jedb. mužkoga i srédnjega spola: *pěkného*, po ug. slovensko (po Bernolaku) tako *pěkného*, ináčě šć: *pěkního* i *pěknjeho*. Ovi padež neima nikto na *jého*, je dakle neveljana ug. slovenska jednostranost; na *ího* imaju sicer některi Slovenci pa je vëndar le jednostran izraz.

Slovaki nek dakle upotrěbuju 2. padež jedb. mužkoga i srédnjega spola na *ého*, pěkného, isto tako 3. na *ému*, pěknému, i tako ste češćina i ug. slovenščina u jedinobrojníku mužkoga i srédnjega spola složene.

Slovaki čine 6. padež jedb. m. i srédnjega spola na *em*, někada i na *om*, nek oba izraza zaderžaju, tom podaju jednu ruku onim Slavenom, koji imadu *em*, drugu onim, koji imaju *om*, i tako objamu vse Slavene.

Čini u českoslavenskom narečju 6. padež jedb. mužkoga i srédnjega spola kod imén pridavnih tverdogo dokončanja na *om*, kod imén pridavnih mehkoga dokončanja na *em*.

Padež 2. jedb. ženskoga spola izlazi po česko na *é*: pěkné po ug. slovensko na *ěj*: pěkněj. Česka koncovka na *é* se ne može zavreći, ker se znajde take u ilirskom narečju; koncovka na *ej* se take ne sme zavreći, ker se znajde ne samo u podnarečju ug. slovenskom, nego take u narečju poljskom i ruskom, dakle:

Čini u českoslavenskom narečju 2. padež jedb. ženskoga spola svobodno ali na *é*: pěkné, ali na *ej*: pěknej.

Padež 3. i 6. jedb. ženskoga spola izlazi po česko opet na *é*, pěkné, po ug. slovensko na *ej*, pěknej. Ovi padeži izlazi na *ej* ne samo u podnarečju poljskom kod svih pridavnih imén, u ruskom kod pridavnih imén mehkoga dokončanja, i u govoru koruških Slovincov — dakle u naj većoj strani naroda; na *é* izlazi skoro samo u češćini. Većoj strani je veljati!

Čini u českoslavenskom narečju 3. i 6. padež jedb. ženskoga spola na *ej*, pěkněj.

Od 4. padeža jedb. ženskoga spola ne vém nič prav reči; po česko izlazi na *ou*, po ug. slovensko na *u*. Meni bi naj bolje dopadel ovi padeži na *u*, ker ovako izlazi take u ilirskom narečju i u ruskom pri imenih pridavnih izhadjajućih na *ov*, *ev*, *in*, *cín*, *o*, *a*; na *ou* pak ne izlazi nikde, ako češćinu izuzameš.

Meni se zdi, da bi bil 4. padež jedb. ženskoga spola pravilnejši na *u*: pěknu, nego na *ou*: pěknou.

Padež 7. jedb. ženskoga spola ima po česko: *ou*, po ug. slovensko *u*. Koncovka *ou* je za toti padež priličnije; svi Slaveni se gledé ovoga padeža na dvě strani razdelć. Na jednu i to veću stranu prijde narečje česko, rusko i podnarečje il. slovensko imajuć: *ou*, *oju*, *oj*. Ova strana bi se onda lahko složila u koncovki *oju*. Na drugu manju stranu priđu ostali Slaveni čineći ovi padež različno, vsaki po svojem: Poljaci na *on*, Serblji na *ov*, Slovaki na *u*, — zato je koncovka česka na *ou* bližja sloge i za českoslavensko narečje priličnejša:

Čini 7. padež jedb. ženskoga spola u českoslavenskom narečju na *ou*: peknou; u slavenskom na *oju*, postavim: mudroju.

Ug. slovenski 7. padež na *imi* je pravilni višebrojničnik, na *ma* dvojbrojničnik, i se morata tudi tako upotřebovati.

Stupaj 3. se stori, ako stupaju 2mu *naj* predpostaviš.

Naj je pravilnije nego *nej*; *naj* upotřebuju Poljaci, Slovaki i Slovenci, *nej* jedini Čehi.

Toliko budi rečeno gledé na českoslavensko narečje, kakor bi rekel, mimogredé: popolnoma češćinu i ug. slovenšćinu međ seboj prispodobiti, pojedine izraze pravično presuditi, sposobnejše izbrati, za českoslavensko narečje jih nepristrano ustanoviti i onda jih upotřebovati, to moram pustiti Čehoslavenom samim učiniti.

Od glagoljev.

§. 65.

Pomočljivi glagolj je u slavenskom jeziku samo jeden, sostojeći iz tréh dělov, namreč: *biti, jesem i budem*.

U serbščini se upotrebuje naměsto: *budem* take: *ću, (hoću, hotjeti)*, i u rusčini: *stanu*; *budem* je pak obće slavenski, i se ovako le sprezuje:

K a ž u ć i n a ě i n.

Sadašnje vrěme.

Jedinobrojník.

Dvojbrojník.

Višebrojník.

1. jesem (sem)	sva	sve	jeamo	(amo)
2. jesi (si)	sta	ste	jeste	(ste)
3. jest (je)	sta	ste	jesu	(su)

Buduće vrěme.

1. budem (biti ću)	budeva	budeve	budemo (biti ćemo)
2. budeš (biti ćeš)	budeta	budete	budete (biti ćete)
3. bude (biti će)	budeta	budete	budu (biti će).

Zapovědajući način.

1. budi	budiva	budive	budimo
2. budi	budita	budite	budite
3. budi, nek bude	budita	budite	budu, nek budu.

Pričastje sadašnje.

buduć.

Pridavno.

budući, e, a,	buduća	buduće	budući, a, e.
---------------	--------	--------	---------------

Nesveršeni način.

biti.

Prosto minuće prošasto vrěme.

1. bih (běh)	—	bismo (běsno)
2. bi (bě)	—	biste (běste)
3. bi (bě)	—	biše (běše)

Prosto trajúće prošasto vrěme.

1. biah	—	biahmo (biasmo)
2. biaše	—	biahte (biaste)
3. biaoše	—	biahu

Pričastje prošasto.

biv ali bivši.

Pridavno.

bivši, e, a	bivša	bivše	bivši, a, e
-------------	-------	-------	-------------

Pridavno čineće.

bil, o, a	bila	bile	bili, a, o
-----------	------	------	------------

I. Sostavljeno prošasto vrēme.

1. <i>jesem</i> (<i>sem</i>)	} <i>bi</i> , <i>o</i> , <i>a</i>	<i>sva</i>	} <i>bi</i>	<i>sve</i>	} <i>bi</i>	<i>jesmo</i> (<i>smo</i>)	} <i>bi</i> , <i>a</i> , <i>e</i>
2. <i>jesi</i> (<i>si</i>)		<i>sta</i>		<i>ste</i>		<i>jeste</i> (<i>ste</i>)	
3. <i>jest</i> (<i>je</i>)		<i>sta</i>		<i>ste</i>		<i>jesu</i> (<i>su</i>)	

II. Sostavljeno prošasto vrēme.

1. <i>biah</i>	} <i>bi</i> , <i>o</i> , <i>a</i>	—	} <i>bi</i> , <i>a</i> , <i>e</i>	<i>biahmo</i> (<i>biasmo</i>)
2. <i>biaše</i>		—		<i>biahte</i> (<i>biaste</i>)
3. <i>biaše</i>		—		<i>biahu</i>

Pridavno terpeće.

bit, o, a (dobit, o, a).

Samostavno.

bitje.

Želeći način.

Sadašnje vrēme.

1. <i>bi</i>	} <i>bi</i> , <i>o</i> , <i>a</i>	<i>bi</i>	} <i>bi</i>	<i>bi</i>	} <i>bi</i> , <i>a</i> , <i>e</i>	
2. <i>bi</i>		<i>bi</i>		<i>bi</i>		<i>bi</i>
3. <i>bi</i>		<i>bi</i>		<i>bi</i>		<i>bi</i>

Prošasto vrēme.

1. <i>bi sem</i>	} <i>bi</i> , <i>o</i> , <i>a</i>	<i>bi sva</i>	} <i>bi</i>	<i>bi sve</i>	} <i>bi</i>	<i>bi smo</i>	} <i>bi</i> , <i>a</i> , <i>e</i>
2. <i>bi si</i>		<i>bi sta</i>		<i>bi ste</i>		<i>bi ste</i>	
3. <i>bi</i>		<i>bi sta</i>		<i>bi ste</i>		<i>bi su</i>	

Po slavenško se piše: *jesem*, *sem*, tako pišu vsi Slaveni, samo Slovenci *sim*, izgovaraju pak take *sem*, i jedini Serblji *jesam*, *sam*, što je dakle serbska posebnost.

Jesem, *jesi*, *jest*, *jesmo*, *jeste*, *jesu* se postavi, kakor pri zaimenih, 1. u početku besede; 2. kadar se ovi glagolj važno izgovori; inače se postave posvuda pokratjena.

Po knj. ilirsko i po slavenško se piše: *budem*, *budeš*, *bude* i t. d. Slovenci čine: *bom*, *boš*, *bo*, *bomo*, *bote* (*boste*) *bojo*, nekada take: *bodem*, *bodeš*, *bode*, *bodemo*, *bodete*, *bodo*; to su slovenske posebnosti, zadnjič navedeno sprezanje je pak za Slovence naj pravilnejše, ker je ilirskomu i slavenškomu sprezanju naj podobnejše.

Prosto trajūće prošasto vrēme se rēdko kada upotrebuje, vendar je uprav slavenško.

Želeći način se znajde u ilirskom, českom i poljskom narečju. *Bi bil*, *o*, *a*, je pravo sadašnje vrēme u il. slovenščini, ako ravno se, u nēmsčinu prevedeno, *ich wāre*, *mōchte*, *wūrde seyn*, čini, da je poluprošasto. *Bi sem*, *bi si*, *bi bil*, *o*, *a* i t. d. je prošasto vrēme; slovenski slovničari ga ne navode, izvan Urbana Jarnika; i se upotrebuje u zilskoj dolini u Koruškoj, u Terstinskom kraju, u Istrii i obično kod Serbljev (vidi: Ilirische Sprachlehre von Ig. Berlić. Agram 1842), trēba ga zato upotrebovati u knj. ilirskom narečju.

Bil sim bil, bila sim bila i t. d. *bil bi bil, bila bi bila* i t. d. nije nikakovo posebno vréme, postavim davno prošasto, kakor neki hoće.

§. 66.

Glagolji slavenski dëlaju se na šest naćinov, namreć k korenitoj slovki se privesi:

1. *em, ti, nes-em, nes-ti.*
2. *em, nuti, mah-nem, mah-nuti.*
3. *im, eti, živ-im, živ-eti.*
4. *im, iti, pros-im, pros-iti.*
5. *am, ati, mah-am, mah-ati.*
6. *ujem, orati, omah-ujem, omah-ovati.*

Slavenski jezik ima dva korenita vrémena: sadašnje vréme kažućega načina i nesveršení način; od perva osobe sadašnjega vrémena se narede zapovédajućí način, gerundium i pričastje sadašnje, vse ostalo od nesveršenoga načina.

Glagolji slavenski se dële na minuće i trajuće:

Minući (perfectiva) znamenuju, da se je že nešto jednom mahom sveršilo, ali da se bude sveršilo; postavim: izkopam, skoćim, platim...

Trajući (imperfectiva) znamenuju, da ćin še jednako traja, postavim: izkapam, skakam, platjam...

Ilirski glagolji se po trěh priměrích sprežaju.

Polag I. sprežanja idu glagolji izhadjajućí u pervojoj osobi sadašnjega vrémena na *am*, i u nesveršenom načinu na *ati*;

polag II. na *em, ti (eti, nuti)*;

polag III. na *im, eti, iti.*

Sprežanje

I.

II.

III.

K a ž u ć i n a ć i n.

Sadašnje vréme.

Jedinobrojník.

1. dël-am	tres-em	uč-im
2. dël-aš	tres-eš	uč-iš
3. dël-a	tres-e	uč-i

Dvojbroyník mužkoga spola.

1. dël-ava	tres-eva	uč-ivu
2. dël-ata	tres-ete	uč-ita
3. dël-ata	tres-ete	uč-ita

Dvojbroyník srědnjega i ženskoga spola.

1. dël-ave	tres-eve	uč-ive
2. dël-ate	tres-ete	uč-ite
3. dël-ate	tres-ete	uč-ite

Višebrojník.

1. dël-amo	tres-emo	uč-imo
2. dël-ate	tres-ete	uč-ite
3. dël-aju	tres-a	uč-e

Zapovėdajućí naćín.

Jedinobrojník.

1. děl-aj	tres-i	uč-i
2. děl-aj	tres-i	uč-i
3. děl-aj, nek dela	tres-i, nek tres-e	uč-i, nek učí

Dvojbroyník mužkoga spola.

1. děl-ajva	tres-iva	uč-iva
2. děl-ajta	tres-ita	uč-ita
3. děl-ajta	tres-ita	uč-ita.

Dvojbroyník srėdnjega í ženskoga spola.

1. děl-ajve	tres-ive	uč-ive
2. děl-ajte	tres-ite	uč-ite
3. děl-ajte	tres-ite	uč-ite

Višebrojník.

1. děl-ajmo	tres-imo	uč-imo
2. děl-ajte	tres-ite	uč-ito
3. uek děl-aju	nek tres-u	nek uč-o

Gerundium.

děl-aje	tres-é	uč-é
---------	--------	------

Přičastje sadašnje.

děl-ajuć	tres-uć	uč-eć
----------	---------	-------

Pridavno.

J. děl-ajućí, e, a	tres-ućí, e, a	uč-ećí, e, a
D. děl-ajuća, e, e,	tres-uća, e, e,	uč-eća, e, e,
V. děl-ajućí, a, e,	tres-ućí, a, e.	uč-ećí, a, e.

Nesveršeni naćín.

děl-ati.	tres-ti	uč-iti
----------	---------	--------

Supinum.

děl-at.	tres-t	uč-it
---------	--------	-------

Prosto minuće prošasto vrěme.

Jedinobrojník.

1. naděl-ah	stres-oh	nauč-ih
2. naděl-a	stres-e	nauč-i
3. naděl-a	stres-e	nauč-i

Dvojbroyník zastaran.

Višebrojník.

1. naděl-asmo	stres-osmo	nauč-ismo
2. naděl-aste	stres-oste	nauč-iste
3. naděl-aše	stres-oše	nauč-iše

Prosto trajuće prošasto vrěme.

Jedinobrojník.

1. děl-ah	tres-ah	uč-ah
2. děl-aše	tres-aše	uč-aše
3. děl-aše	tres-aše	uč-aše

Dvojbroynik zastaran.**Višebroynik.**

1. děl-ahmo	tres-asmo	uč-ahmo
2. děl-ahte	tres-aste	uč-ahte
3. děl-ahu	tres-ahu	uč-ahu

Pričastje prošasto.

děl-av	tres-av	uč-iv
--------	---------	-------

Pridavno.

J. děl-avši, e, a	tres-avši, e, a	uč-ivši, e, a
D. děl-avša, e, e,	tres-avša, e, e,	uč-ivša, e, e,
V. děl-avši, a, e.	tres-avši, a, e.	uč-ivši, a, e,

Pridavno čineče.

J. děl-al, o, a,	tres-el, slo, a,	uč-il, o, a,
D. děl-ala, e, e,	tres-la, e, e,	uč-ila, e, e,
V. děl-ali, a, e.	tres-li, a, e,	uč-ili, a, e.

Sostavljeno prošasto vrěme.**Jedinobroynik.**

1. jeam }	dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a
2. jesi }			
3. jest }			

Dvojbroynik mužkoga spola.

1. sva }	dělala	tresla	učila
2. sta }			
3. sta }			

Dvojbroynik střednjega i ženskoga spola.

1. sve }	dělale.	tresle	učile
2. ste }			
3. ste }			

Višebroynik.

1. smo }	dělali, a, e	tresli, a, e,	učili, a, e,
2. ste }			
3. su }			

Sostavljeno trajuće prošasto vrěme.**Jedinobroynik.**

1. biah }	dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a
2. biaše }			
3. biaše }			

Dvojbroynik zastaran.**Višebroynik.**

1. biahmo }	dělali, a, e	tresli, a, e	učili, a, e
2. biahte }			
3. biahu }			

Sostavljeno davno prošasto vrēme.

Jedinobrojnīk.

1. jesem	} o, a bil, a, e			
2. jesi		dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a
3. jest				

Dvojbroyník mužkoga spola.

1. sva	} bila			
2. sta		dělala	tresla	učila
3. sta				

Dvojbroyník srēdnjega i ženskoga spola.

1. sve	} bile			
2. ste		dělale.	tresle	učile
3. ste				

Višebroyník.

1. smo	} bili, a, e			
2. ste		dělali, a, e	tresli, a, e,	učili, a, e
3. su				

Buduće vrēme.

Jedinobrojnīk.

1. budem	}			
2. budeš		dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a
3. bude				

Dvojbroyník mužkoga spola.

1. budeva	}			
2. budeta		dělala	tresla	učila
3. budeta				

Dvojbroyník srēdnjega i ženskoga spola.

1. budeve	}			
2. budete		dělale	tresle	učile
3. budete				

Višebroyník.

1. budemo	}			
2. budete		dělali, a, e	tresli, a, e	učili, a, e
3. budu				

Pridavno terpeće.

J. děl-an, o, a	tres-en, o, a	uč-en, o, a
D. děl-ana, e, e	tres-na, e, e	uč-ena, e, e
V. děl-ani, a, e	tres-eni, a, e	uč-eni, a, e

Samostavno.

děl-anje	tres-enje	uč-enje
----------	-----------	---------

Ž e l e č í n a č í n.

Sadašnje vrěme.

J. bi dělal, o, a	bi tresel, slo, a	bi učil, o, a
D. bi dělala, e, e	bi tresla, e, e	bi učil, e, e
V. bi dělali, a, e	bi tresli, a, e	bi učili, a, e

I. Prošasto vrěme.

Jedinobrojuik.

1. bi sem	} dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a
2. bi si			
3. bi			

Dvojbrojuik mužkoga spola.

1. bi sva	} dělala	tresla	učila
2. bi sta			
3. bi sta			

Dvojbrojuik srědnjega i ženskoga spola.

1. bi ave	} dělale	tresle	učile
2. bi ste			
3. bi ate			

Višebrojuik.

1. bi smo	} dělali, a, e	tresli, a, e	učili, a, e
2. bi ste			
3. bi su			

II. Prošasto vrěme.

Jedinobrojuik.

1. bi { e, } o, a	} dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a
2. bi { o, } o, a			
3. bi { i, } bíl, } bíl, }			

Dvojbrojuik.

1. bi { e, } e, e	} dělala, e, e	tresla, e, e	učila, e, e
2. bi { e, } e, e			
3. bi { i, } bíl, } bíl, }			

Višebrojuik.

1. bi { e, } a, e	} dělali, a, e	tresli, a, e	učili, a, e
2. bi { e, } a, e			
3. bi { i, } bíl, } bíl, }			

Davno prošasto vrěme.

Jedinobrojuik.

1. bi sem { e, } a, a	} dělal, o, a	tresel, slo, a	učil, o, a
2. bi si { o, } o, a			
3. bi { i, } bíl, } bíl, }			

Dvojbrojuik mužkoga spola.

1. bi sva { e, } e, e	} dělala	tresla	učila
2. bi sta { o, } o, a			
3. bi sta { i, } bíl, } bíl, }			

Dvojbrotnik srédnjega i ženskoga spola.

1. bi sve	} bile	} dēlale	tresle	učile
2. bi ste				
3. bi ste				

Višebrojtik.

1. bi smo	} bili, a, e	dēlali, a, e	tresli, a, e	učili, a, e.
2. bi ste				
3. bi su				

Razlikuj skerbno glagolje minuce od trajucih. Da se il. podnarečja u jedno knj. narečje složje — nek gledé glagoljev piše vsaki po svojem podnarečju, samo da derži se slédećih lehkich pravil:

Osobu 3. višebrojtika u sadašnjem vrémenu čine Slovenci: dēlajo, tresejo, učijo, vsi ostali Iliri, dakle veća strana našoga plemena, čine ovi izraz: dēlaju, tresu, uče (rusko narečje ima: dēlajut, trjasut, učjat; podnarečje ug. slovensko: volaju, plaču, sliša, u některih glagoljih i češčina, p. vezou, mnou), dakle:

Dēlaj u knj. ilirskom narečju osobu 3. višebrojtika sadašnjega vrémjena: dēlaju, tresu, uče. —

Slovenci čine pričastje sadašnje sprezanja I. na oč, II. na ejoč, p. dēlajoč, kličejoč; ostali Iliri: dēlajuć, tresuć (narečje rusko ima take u ništo slovenskoga o: p. dvigajući. vojujušči, grějući, koljušči), dakle:

Dēlaj u knj. il. narečju pričastje sadašnje sprezanja I. na ajuc, II. na uc, p. dēlajuć, tresuć. —

Serblji i Horvati radi upotrěbujite na pravom mēstu prosto prošasto vrěme minuce i trajuce — je verlo lěpo; mi Slovenci ga nismo navadjeni, pa po malo ćemo se ga naučiti i književno pišući navaditi.

Slovenci zaderžimo dvojbrotnik i u glagoljih, pa ne silimo nikogar š ujim; može biti da se ga po malo i ostali Iliri navade; tako i gerundium, ktero znamená to, što pričastje sadašnje.

Vsi Slaveni dēlaju buduće vrěme kažućega načina pomoćljivim glagoljem: *budem*, dakle je to ne samo knj. ilirsko, nego prav obće slavensko, jedini Serblji se služe pomoćljivoga glagolja: *hoću* i to ne vsigdar, nego samo u kažućem načinu, to je dakle serbska posebnost (serbismus); obće slavenski izraz je sposobnejši za knj. jezik od jednostranoga. Vendar se Slaveni gledé na buduće vrěme na dvě strani dēlo, namreć: manja strana, to je, Iliri i Poljaki (Poljaki onda kadar pomoćljivi glagolj predlazi, a pričastje slédi) dēlaju ovo vrěme pomoćljivim glagoljem *budem i pričastjem činećim: budeš dēlat, o, a, budete tresli, a, e*; veća strana, to je: narečje češkoslavensko, rusko i poljsko (poljsko onda, kadar pomoćljivi glagolj *budem* po nesveršćuoni načinu sledi), dēla ovo

vrěme pomoćljivim glagoljem *budem i nesrveršenim načinom*: budeš dēlati, budete tresti, — dakle:

Dēlaj buduće vrěme kažućega načina u il. knj. narećju pomoćljivim glagoljem *budem i pričastjem činećim*; — u slaveuskom jeziku pak ali pomoćljivim glagoljem *budem i nesrveršenim načinom*, ali po ilirsko. —

Želeći način se znajde u narećjih ilirskom, českom i poljskom. *Bi dēlal, o, a, bi tresli, a, e . . .* je pravo sadašnje vrěme (vidi Babukićevu slovniciu str. 52) a ne poluprosasto, kakor nēkteri il. slovenski slovničari tvrde, ako ravno se po nēmečko tolmači: ich würde, ich möchte arbeiten, wir könnten, wollten schütteln.

Bi sem (bēsem) dēlal, o, a i bi bil dēlal, o, a je oboje prošasto vrěme, samo da se u nēkterih pokrajinah rajše upotrěbuje jedno, u drugih drugo. Imenito se upotrěbuje: *bi sem dēlal, o, a, . . .* u zilskoj dolini na Koruškim, u avstrianskom primorju, u Istrii i kod Serbljev. Berlić ima oboje u svojoj: Illirische Grammatik, samo da ne razlikuje sadašnje vrěme: *bi dēlal*, od prošastoga: *bi sem dēlal . . .*

Bi sem bil, o, a, dēlal, o, a . . . je davno prošasto vrěme, naměsto njega se često postavi prvo prošasto: *bi sem dēlal, o, a . . .*

Razlikuj supinum od nesrveršenoga načina.

Pridavno prošasto pričastje na *ivši, e, a*, mora se slagati u spolu i padežu s svojim imenom samostavnim, p. dēlavši muž, dēlavše dēte, dēlavša žena.

Serblji nek pišu pravilno u prostom prošastom vrěmenu minućem ali trajućem, postavim: nadēlah, stresoh, naućih, — dēlah, dēlahu; tresah, tresahu; ućah, ućahu, a ne izpustivši pisme h: *nadēla, stresoh, naući, dēla, dēlau, tresa, tresau, uća, ućau* (vidi §§. 27 i 33); nek pišu: dēlal, tresel, ućil, a ne: *dēlao, tresao, ućio* (vidi §. 37.), še manje: *dēlo, treso*, ali *dēla, tresa*; nek pišu: ćur, ćeš, će dēlati, ćemo, ćeto, će dēlati, a ne: *dēlaću, dēlaćeš, dēlaće, dēlaćemo . . .* (vidi §§. 33. i 36); nek pišu pravilno: znam, imam, dam, a ne: *znadem, imadem, dadem*; nek pišu: *kradel, mefel, padel, predel*, naměsto: kral, mel, pal, prel . . .

Slovinci nek pišu glagolje 2ga načina na *nuti*, p. blisnuti, dvignuti, kakor ima i českoslavensko, i rusko narećje i kakor imaju i ostali Iliri, mēsto na *iti*: blisniti, dvigniti.

Osoba 3. jedinobrojnika i višebrojnika zapovedajućega načina postane u ruskom narećju, ako se 2goj osobi *pust'* predloži; u českom, ako se predloži *nech*; u podnarećju il. slovenskom *naj* (nc-haj) u serbskom *neka*. Ali bi ne bilo moжебiti bolj pravo pisati: nek i nej, kakor se, istina, govori, ker je českomu: *nech* podobneje, nego *neka i naj*? To samo ja tako mislim. —

§. 67.

Čehoslaveni nek se i glede glagoljev derže pravil u §. 56. navodjenih; postavim:

Da ne pišu u 1. osobi jedb. sadašnjega vrēmena: *myji, meli, steli, piši, maši* . . . Zašto ne? Možebiti ker meni ali komu drugomu ne dopade? — Ne zato, nego ker ovako nikto ne govori u celom slavenstvu, nijedno slavensko pleme, niti ono isto česko ljudstvo, nego samo nekteri pisatelji zapeljani jednostranim pravilom, ktero kadkada sicer velja, pa ne vsigdar, u ovom slučaju tudi ne, i ktero ovako le glasi: Piši po mehkih suglasnikih pismene *e* ali *i*. Ovo pravilo je popolnoma neslavensko — ker uči tako pisati, kakor nikto ne govori. Kadkada se sicer tako naletí, da po mehkih suglasnikih *e* ali *i* stoji, pravilo je pa ravno tako krivo, neveljano i zapeljivo, kakor ako bi rkel: Piši po tverdih suglasnikih vsigdar *o* ali *u*; dakle:

Piši u českoslavenskom narečju u 1. osobi jedb. sadašnjega vrēmena: *myju, melu, stelu, pišu, mašu*; ali: *myjem, melem, stelem, pišem, mašem*.

Čini u českoslavenskom narečju 1. osobu višeb. vsigdar na: *me*, postavim: *vezeme, pijeme, mneme, milujeme*. Pismena rečim odtergavati nije lépo. Slovaki, Poljaki i Iliri pišu ovde vsigdar na koncu jeden samoglasnik, p. *dame, damy, damo*; u českoslavenskom narečju se toliko manje izpustiti smé, ker bi inače bila po ug. slovensko i po ilirsko perva osoba višebrojnika jednaka pervoj osobi jedinobrojnika, namreć: *vezem, mnem, pijem, milujem*. Čehovi nek doslédnejši izraz upotrebuju mēsto dvojmiselnoga. —

Čini u českoslavenskom narečju 3. osobu višebrojnika: *myjou, melou, stelou, pišou, mažou*; mēsto prebrūšenoga idiotisma: *myji, meli, steli, piši, maži*. Vidi §. 35. i 45. — Ravno tako: *daju, volaju*, a ne *daji, vojaji*.

Čini zapovēdajući način kod glagoljev, izhadjajućih u sadašnjem vrēmenu na *am*, doslédno na *aj*, a ne na *ej*, postavim: *daj, volaj*, a ne: *dej, rolej*, ker sadašnje vrēme nije: *dem, deš, de*, ali: *volem, voleš, vole*. Tako imadu vsi ostali Slaveni, ovo tērja i doslédnost.

Ako sta dva izraza, jeden celi, doslēden i obće navaden, drugi osakatjen, nedoslēden i samo u jednoj pokrajini navaden, se mora upotrebovati naravno celi, doslēdni i obće zuani, postavim po česki se piše pokratjeno: *tys, byls, včinils, šes, vstaltě, ontě, coše, kdoše* . . .

Piši po českoslavenski celo, doslédno i take ostalim narečjem ugodno, p. *ty jsi, byl jsi; včinil jsi, že jsi, vstalt' je - vstal ti je, ont' je - on ti je, což je, kdož je* . . .

IV. Od sloga.

§. 68.

Vsaki jezik ima svoje posebnosti, kterimi se od drugih razlikuje, isto tako i slavenski. Glede sloga su neki izrazi u tudjih jezicima blagozvučni, ugodni i lepi u slavensćini neveljani, neprikladni i gerdi, i tako na opako. Po njemčko, postavim, je lepo, ako se piše nekako visoko, naduto i zavito, zato radi nekako jigranje, jednu istu stvar različno imenuju, (mit dem Ausdrucke wechseln) — preradi upotrebuju samostavna imena, tako da bi se njemčki jezik, slavenskomu prispodoblen, lahko imenoval: jezik samostavnih imén, Hauptwörter Sprache; — radi spoménjaju u svojih spisih rimske i gerčke bogove i prigodbe njihovoga življenja i prispodablja ju osebe svojega spisa s imenitnimi Rimljani i Gerči; — radi počnu pripovédke obširno opisujući, kako sunce izhadja ali zahadja, kako zaljubljenim zaljubleno noću luna svéti, ali kako je močno dežovalo, bliskalo i gromelo, ko se je prigodba njihove pripovédke počela; — radi imaju dolge i umetno zavite periode, nekada su običavali celo listine dva tri pole (Bögen) dolge s jednoj periodoj napisati. U tom se slavenski slog od njemčkoga razlikuje.

Ne mislim ovdé obširno dokazovati, kakov mora u obće biti slog, nego samo nekoje posebnosti sloga slavenskoga napoménuti i nekoja pravila za naše pisatelje navoditi. Primère sem navodil samo iz ilirskoga narečja, pravila glede sloga veljaju pak za vsa narečja, za ves slavenski jezik.

§. 69.

Čitaj spise i knjige lepim slavenskim slogom pisane, budi u kojimgod slav. narečju; u ilirskom postavim: Pogléd u Bosnu. U Zagrebu l. 1842; spise Lj. Vukotinovića i sastavke njegove i mnogih drugih pisateljev u Danici i u Novinah dalm. horv. slavonskih; knjige: Kolo, članci za literaturu, umetnost i narodni život. U Zagrebu; Narodni slavonski običaji, sabrani po L. Ilčiću. U Zagrebu l. 1846; Serbske narodne pèsme i vsa dèla V. Štefanovića Karadžića; knjige Dositeja Obradovića; Narodne pèsme puka hrvatskoga, u knjigi: Pèsme Ivana Kukuljevića Sakcinskoga. U Zagrebu l. 1847; Narodne pèsni ilirskih Slovenecov, izdal St. Vraz. U Zagrebu l. 1839; Zdravo tèlo naj boljši blago, spisal K. Robida. U Celoveu l. 1846. Droblinee. U Gradcu l. 1846 i 1847; komedia: Veseli dan ali Matiček se ženi. U Ljubljani l. 1840 i t. d. i t. d. Moja namèra nije i ne može biti, da bi vse lepim slav. slogom pisane knjige imenoval, nego samo nekoje za primèr, kakor sem se jih ravno spoménil. Imenovane knjige su pisane slogom pravilnim, lepim i uprav slavenskim; glede sloga mogu služiti za izgled, manje izvrstne su nektère glede pojedinili rêčih i slovničkih izrazov; u serbskih se najdu turcismi i serbismi, u horvatskih horvatismi, u slovenskih germanismi i slovenismi. Vsigdar je

tréba dobro razlučiti izmed sloga, i izmed pojedinih réèih i slovnièkih izrazov, — slog može biti izversten, a u knjigi neveljane posebnosti i tudjinisui glede na réèi i slovnièke izraze, i tako na opako.

§. 70.

Zapisuj narodne basne, pripovédke, prièice i pèsme, kako što ti jih priprosti ljudi narekuju; takov spis zaderži u sebi sicer idiotisme i tudjinisme glede réèih i slovnièkih izrazov, — slog pak je izversten, uprav narodno slavenski, kteroga se lahko iz njih nauèiš.

§. 71.

Pišući misli po slavensko. Važno pravilo! J. A. Berlić piše u predgovoru k svojoj grammatiki na str. XIII *): „Endlich noch eine dringende Bitte an jene edlen Menschen, welche sich als Dilettanten mit der vaterländischen Litteratur abgeben —: mögen sie doch, bevor sie ein Werk zu schreiben, besonders aber zu übersetzen anfangen, sich in ihrer Muttersprache zu denken gewöhnen und so schreiben, wie sie die Sprache von Kindesbeinen gehört und gelernt haben. Unsere Sprache, wenn sie gut und verständlich geschrieben werden soll, kann nach keiner andern wörtlich construiert werden, sie hat, wie alle übrigen Sprachen, ihre Eigenheiten, worunter ich absichtlich bemerke: dass wir beinahe nie einen Genitiv ohne einem Beiworte haben, dass unsere Bei- und Zeitwörter etwas Eigenthümliches besitzen, das den übrigen Sprachen mangelt . . .“ Ako prevadjaš i tolmaèiš od réèi do réèi, ti budu u spisu sicer réèi slavenske, slog i ves spis pak neslavenski i tudji, postavim: Es fiel mir in den Kopf; slabo: Meni je u glavu, u misel padlo; lépo: Sem se spomènil. Die Ausgelassenheit nimmt stark über Hand; slabo: Razuzdanost moèno érez ruku jemlje; lépo: Razuzdanost se moèno množi, širi. Ich halte dafür; slabo: ja deržim za to; lépo: Mislim. Ohne Rücktritt findet morgen die Ziehung eines Gutes statt; slabo: Brez odstupa najde jutros vuèenje jednoga dobra mèsto; lépo: Nepremènljivo jutre će se izigrati jeden grad, — jedna gospodšèina. Das Weib fällt dem Manne in die Arme; slabo: Žena pane u nédra svoga muža; lépo: Ruke šire, u bèlo lice se ljube.

§. 72.

Prevadja j rajše izvorna dèla iz slavenskih nareèjah,

*) „Poslédniò æe preserèno prosim vse žlahtno pisatelje, koji iz èiste ljubezni do narodnoga slovstva u njem posluju —: da se navade u materskom jeziku misliti i da tako pišu, kako što su svoj jezik od mladih nog aliaali i se ga nauèili. Naš jezik ima, kakor vsi ini, svoje posebnosti, imenito da skoro nikdar ne stavimo drugoga padeža brez pridavnoga imena i da imaju naša pridavna imena i naši glagolji nešto vlastnoga, što jim u inih jezicima manjka, zato ne smèmo po nipošto od réèi do réèi tolmaèiti, ako želimo razumljivo i lépo pisati.“

nego iz ptujih jezikov. Tëm se naj ložeje navadiš lëpoga i narodnoga sloga i se izobražiš u materinskem jeziku.

§. 73.

Piši prosto i lahko razumljivo, a ne zavito i naduto ali u predolgih periodah, nego u izrekah kratkih, poslovi-
cam podobnih, blizo tako, kako što je u Robidovoj knjigi: Zdravo tēlo. Prav kaže neki dalmatinski pisatelj: „Malo vrēdi ono pismo, koje velja više putah štiti za razumēti, što je naumil pisatelj da kaže. Některi govore: Naučne knjige moraju biti težko razumljive. Istina! naučne knjige se težko razūme radi težkoga nauka i visokih znanostih, ktere se u njih nalaze, — iz toga pa ne slēdi, da bi morale biti pisane slogom zavitim, nadutim, težko razumljivim, nego na opake: one se moraju uprav toga radi pisati slogom, kolikor moguće, priprostim, jednostavnim i lahko razumljivim, da čitatelju nije trēba še s zavitim slogom se mučiti, ker je brez toga že znanost sama težko razumljiva. Nije zadosti, da pisatelja samo ućeni razume; tisti piše prav ućeno i lēpo, ktera ga lahko razume ućeni i neućeni. — Ne opisuj obširno, kako sunce izhadja ali zahadja, ne poćinaj pripovēdke, kakor zaljublene nēmečke knjige obićavaju, vsigdar s dežjem, bliskom i gromom; po slavensko se reće vse to kratko: jasno jutro, kakor zvon, ali kakor ribje oko; dež, kakor bi vlijal; je burja i grom, kakor k sudnjemu dnu.

§. 74.

Napiši vse, kolikor možeš, kratko. To čini besēdu jedernu i lahko razumljivu; ne velja dakle u slavensćini, kakor u nēmsćini, mēsto jedne rēči njih mnogo napisati. Nēmcu se toga navlaš uće, što se kod njih zove: den Satz erweitern. Mēsto da bi pisal: Nesreće oblaki me zastiraju, piši: *oj ja nesrećna kućarica!* Mēsto: Ruka božje skerbi me obraća na pravi put, piši: *Bog me obraća na pravi put.* To je dēlo mojih ruk, piši: *To sem ja storil.*

§. 75.

Postavljaj glagolj rad bolje od početka. Spis stane tēm razumljiviji, ako ravno je inaće u tom slavenski jezik jedan od naj slobodnejših.

§. 76.

Upotrēbuj kratke slavenske naslove. — Ali bi ne bilo dosti, ako bi se vsakoj osobi i vsakomu uradu u slavensćini samo jedan naslov dajal? — K čemu postavim, se reće dvakrat pore-

doma: Gospodin, gospodin! K čemu tako dolge neslavensko glaseče naslove, postavim po serbsko: Njegova kneževska svetlost; mesto: *Svëtlî knez*. K čemu: Njegovo preosveštenstvo mitropolit; visokopreosvešteni gospodin, gospodin mitropolit; Njegovo visokoprevshoditeljstvo; — ali po slovensko: Visokočastivredni, visokoučeni i visokočastiljivi gospod gospod dekan. To je tako lepo, kakor da bi moral desetkrat porcdoma u jednoj sapi izrëci: *Dampfschlepptauchiffahrtsgesellschaftskanzlei!* Ja mislim, da bi prav bilo, nazivati države i dežele: *slarne*, — slavna Česka! slavna Turska; urade svetovne: *slarne*, *preslarnе*, *najslarnеjše*, — naj slavnější vlada, naj slavnější državni sbor, naj slavnější narodni sbor kraljevinah Dalm. Horv. i Slavonie; slavna gradomedja, slavna suscdščina, skupščina; slavno vrednistvo; urade duhovske: *čestiti*, — čestiti duhovski svet (Consistorium, ne sbor concilium); osobe svetovne vladujuće: *presvëtlî*, *svëtlî*, — presvëtlî cesar su ukazali (plur. majestaticus, Seine kais. Majestät haben zu befehlen geruht), svëtlî kralj, svëtlî knez serbski; čestita Serbkinja; osobe duhovske: *sveći* Otac, svëtlî knez vladika (mesto: firšt i škof). Němci imenuju vsakoga ustavnoga državljana: Herr, Frau; Slaveni pak: brat, domorodec. Ne dělajmo preveć nepotrebnih razlik u naslovih. Po slavensko se ali tika ali vika; — onikati je neslavensko i gnjusno. Naslov ostane nepreměnen jeden isti u celom pismu, nije razlike, ako stoji u početku lista ali u srëdi ali na koncu.

§. 77.

Upotřebuj slavenska pozdravljenja; naš narod jih ima izobilno i to razlićnih za razne čase dneva i lëta, za razne blagdane, priložnosti i opravila; zato nam ni malo nije trëba, jemati jih iz tudjih jezikov, postavim: *Sluga!* To nije slavensko, nego francozko: *Serviteur!* i němečko: *Gehorsamer Diener!* Naški: Dobro jutro, dober dan, dober večer! Ako človeka najdemo dělajućega, postavim, kod žetve, berbo, ali kod podrezovanja bućel i t. d. se reče: Bog daj srčel! Na vsa ovakova pozdravljanja se odgovori: Bog daj! — Kadar kto odide, se reče: S Bogom! Srećno! Lehko noć! Lëpo spite! — Tudi Vil... Tudi listi se po slavensko inače sklenu, kakor po němečko; postavim po němečko se sklene u celom, nepretergnuto blizo takole: Ich verbleibe und verharre mit tiefster Ehrfurcht Euer Wohlgeboren! gehorsamster Diener N. N.; po slavensko: *Lëpo se Vam, šlahtni gospodine! priporučim. Bog daj Vam sreću i ljubo zdravje! I. I.* — Viele herzliche Grüsse an Dich vom Radislav; ich aber verbleibe Dein aufrichtiger Freund N. N. *Radislav Ti pošle velike slušbe. S Bogom! I. I.*

§. 78.

Ne naterpaj svoje slavenske spise preveć s imeni

rimskih ali gerčkih bogov i s njihovimi dèli; spominjaj rajše bajoslovje slavensko, navade i običaje naše; postavim da spomeniš Vile, bèle žene, žalikžene, Peruna, Slavu, Rusalke, morske dekliece, ... Kolcedu, Krēs ... Na mēsto da bi rekel: Es wurde Thaliens Tempel wieder cröffnet, reči po slavensko: U kazališču se je spet počelo igrati; ali: Morpheus, der Gott des Schlafes, umgaukelte mich mit seinen Bildern; zaspal sem sladko, da se mi je senjalo.

§. 79.

Spominjaj u spisih i pripovēdkah zgodbe, mužove, mēsta i t. d. slavenske mēsto tudjih, rimskih ali gerčkih; postavim: Er war als Dichter ein zweiter Virgil, ein weiser Gesetzgeber wie Solon — Lykurg; als Herrscher mächtig wie Karl der Grosse, mild wie Titus, ritterlich wie der Ritter Bayard; er bleibt im immerwährenden Andenken wie Wilhelm Tell; sein Volk war abgehärtet wie die Spartauer, sein Land war romantisch wie die Schweiz; to bi se reklo po slavensko blizo tako le: Bil je pēsnik, kao Deržavin; mudar zakonotvorec, kao Upravda (Justinian); vladar mogućen, kao Štepan Silni; blag kao Premisl, žlahten junak, kao Zrini ali kakor Sobiesky pred Bečtom, sponimal se bude od veka do veka, kao kralj Matjaš i kao kraljević Marko. Njegovi ljudi su bili junaci, kao Serblji i pokrajina romantička, kao Černagora. — Das war ein blutiges Treffen, wie die Schlacht bei Canae; nesrečna bitka, kao na Kosovom polju, kao na Běloj gori. — Imenitne slavenske zgodbe, mužove i mēsta najdeš u slav. dogodovščini, kao takodjer u knjigi: Slawy dcera od I. Kolara. Pešt 1832.

§. 80.

Ne upotrebuju preveć samostavnih imēn, posebno abstraktnih se vari, kakor živoga ognja; vsaka strana govorenja je u slavensćini lēpsa, kao samostavna abstraktna imena. Zato piši:

a. pridavna imena mēsto samostavnih, postavim: Ako ravno človeku ni vsigdar *moć prida* i *koristi* nēkoje stvari spoznati, je vendar potrebna u *versti stvarjenja*, piši: Ako ravno ne moremo vsigdar spoznati, kako je nēkoja stvar korisna i hasnovita, je vendar potrebna na svētu. Boj *od Nikopoli* - boj Nikopolski. *Čistota* od govora - čist govor. Ima *serce od lava* - je verli junak. Njegova kneževska *světlost* - světli knez. Kost *ptic* imaju toliku *kolikoću moći*, da truplo ukupa derže - ptičje košćice su toliko moćne, da ... *Obilnost dobrote* tega človeka - verlo blagi človek. Ovo ima 6 črevljev *višave* a 9 *širjave* - ovo je 6 črevljev visoko a 9 široko. *Vrata od grada* - gradske vrata.

Vse stvari oznanjuju božje *veličastvo*, božju *moć*, *ljubezen*, *dobrotu* - vse stvari oznanjaju, da je Bog veličanstven, mogućen, ljubezniv i dobrotljiv. *Zemlja* od Arbanio - Arbania.

b. zaimena mjesto samostavnih imen; postavim mjesto: Ja za svoju *osobu* ne dozvolim, piši: ja, što mene zadene, ne dozvolim. Nekoja *osoba* - nešto. *Moje serce* sklenu - sklenem;

c. glagolje mjesto samostavnih imen; u glagoljih je slavenščina jedan od naj bogatejših jezika i slavonski glagolji su izverstni posebno radi 6 načina (Formen); glagolji lepšaju slog i čine, da je živahen i gibek; što Herder piše od jezika hebrejskoga, velja i od slavenskoga: „Alles was Verbum ist, mahlt, handelt, tönet und lebet.“ Vse što je glagolj slikuje, deluje, se razlega i živi. Zato piši: mjesto: *Brinutje*, *skerb* imati - brinuti se, skerbeti. Ču si *smert* podati - ču se umoriti. Dati *na znanje* - oznaniti. *Hitrica* nema *teka* - hiteti ni pridno. *Mišoranj*e peljati - hišovati, gospodariti, gospodiniti. Imam *mogućestvo* Boga spoznati - možem Boga spoznati. Imam *pazku* na njega - pazim na njega. *Izrečnje* činiti - izreći. *Kortešoranj*e tērati - kortešovati. Moja *lučitra* je težka - se teško lučim. *Nalog* dati - naložiti. *Nauk* davati - podučavati. Opusti *kaju* tabaka - henjaj tabaka kaditi. *Padne u grēh i u smertnu bolēst* - so pregrēši i smertno zboli. *Pogled* razviti, baciti, metnuti - pogledati. *Pokoru* storiti, učiniti - spokoriti se. *Razlagu* podati - razložiti. *Sluhom* koga udostojiti - račiti poslušati ga. *Slovce* biti - sloveti. *Sporod* učiniti - sprovoditi. *Stupinju*, *koračaj* učiniti - prestupiti, koračiti. *Srēlost* bacati - svētiti. *U bēg* se podati - bēgati, pobēgnuti. *Umor* sklopi moje oči - vos truden sem zaspal, kao derva. *U rrēme* ovoga *njegova došastja* - kadar je došel. *Veljaru* obderžati - veljati. *Vojsku* voditi - vojskovati se. *Zakletu* položiti - zakleti se. *Zaprisegu* storiti, položiti - zapriseći. *Zločesto upotrēblenje* učiniti - zločesto upotrēbiti; *na primēr* - postavim;

d. predloge i prislove mjesto samostavnih imen; postavim, mjesto: *Na isti način*, *na tisto rišo* - tako. *Speh*, *tek* ima - je spešno, tečno. *Po nes pameti* - nes pametno. Po takim *rarnanju* - tako. Po naj boljšoj *rēdnosti* - kakor naj bolj vēm i znam. *Nach Art der Türken* - po turski.

e. Někada je lēpo po slavensko, ako samo nēmečko ime izpustiš ali izbrišeš; postavim mjesto: Jeden neizmērni broj od zvēzdah; piši: Neizmērno mnogo zvēzd. Je dotēral do naj većega *stupnja* bogatstva - se je silno obogatil. Je modre, bēle, černe *boje* - je moder, bēl, čern. Nisem u *stanu* storiti - ne možem. Ova rēka se u neobičnom *stepenu količestra* nalazi - je neobično narasla. Jesem u žalostnom *stanu* - jesem nesrećen, žalosten. *Tergorinu tēra* i čini u njoj velike *korake* - terguje i to srećno. To je dobroga *ukusa* i lēpoga *runyledanja* - to je dobro i lēpo. U naj većem *stepenu* trēba da *pozor* obratim - moram vrlo pomnjivo paziti. U naj većoj *mēri* je vode na svētu -

naj več je vode na svetu. *U rošnom crétu življenja dètinsko-ga* - ves mlad. *Za vrème* letošnjih pokladah - u letošnjih pokladah. — Blatt *Numero 4* - četverti list. Haus *Numero 3* - tretja hiša. 5. *Jahrgang* von der Zeitung - peto lèto novin. 6 *Stück Ochsen* - šest volov, Verordnung *Numero 7* - sedmi ukaz.

§. 81.

Imenuj vse rad s pravim imenom, ako je trèba i višekrat po redoma. Postavim po nemèèko se izrazi mènajaju: Kirche, Gotteshaus, christlicher Tempel, Tempel Gottes; der Allerschöste, der Allwissende, der ober den Sternen wohnt, der die Nieren und Herzen kennt, Gott; der Mensch, der Sterbliche... po slavensko ne velja nemeèko pravilo: „Wechsle mit dem Ausdrucke“, ne bilo bi lèpo pisati: božji tempel, božja veža, božja hiša; naj viši... umerlivec; nego tu se, ako bi bilo desetkrat porredoma, prosto reče: *cerkva, Bog, èlovek*.

§. 82.

Upotrèbuj nepremènljiva pridavna imena s svojemi samostavnimi imeni, postavim: Bèla cerkva, bèla ruka, bèla zora, bèli den, bèli dvori, bèli grad, bèli list, božji dar, bridka sablja, bridka smert; èrna zemlja, zemljica; jadna kukavica, kruti dušmanin, lipa zelena; ljuta guja, zmija; luda pamet, oster meç, perni buzdovan, pitoma jabuka; presveta, visoka, bogata Trojica; pust èlovek; rodjeni, pristni brat; roža dèvica Maria, rudeça kerv; rujno, sladko vince; rumeno sunèice; sinje, sivuo morje; sreça junačka, suho zlato; sveta, svètla nebesa; tamnica prokleta, tvrda noç, tvrdo železo, ves božji den, ves dragi den, vèrne duše u vicah, vito kopje, vsa nebeska družina, vse svoje žive dni, vsimleni Jezus, vse drago lèto, zelena planina, zelena trava, žarko sunce.

§. 83.

Upotrèbuj nepremènljiva prireçja (stereotype Appositionen) nepremènjena; postavim.

Berzi, kakor pes.

Beržeji od ptice.

Bèlo, kakor padani snèg.

Blošçi se, kakor sunce.

Budeš rasel, kakor kus kruha u pesti.

Ciri se, kao lèsica na šipek.

Cvili, kakor nikto.

Èrn, kakor žužel, kakor vogelj, kakor sadjo.

Èrnjel, da pogled jemlje.

Èrn, kakor žužek.

Človek pa kaplja na vejici (slab).

Deklica bela i rudeča, kakor mléko i kerv.

Deklica tenka, ko konopla; visoka, ko jelica; černjela, ko purp-lica; běla, ko makov cvět; sam Bog te stvaril na te svět.

Dere se, kakor sova; kakor bi ga derl.

Děla, kakor černa živina.

Děla s njim, kakor svinja s mčhom.

Dežuje, ko bi ulijal.

Dobro mu je, kakor ribi u vodi.

Dolgo leží, da vse smerdí.

Droben, kao mak.

Ga derži, kakor tat briča.

Ga ima rad, da bi ga u žlici vode utopil.

Ga ima rad, ko tern u peti.

Ga je (toliko), kolikor žužeka.

Ga je već slišati, kakor videti.

Gladek, kakor dubova, hrastova škorja.

Gleda, kakor bi ga s kolom tiščal.

Gleda, kakor tele u nova vrata.

Gleda, kakor zaboden vol; kakor zaklana ovca.

Gleda, ko zec (bistro).

Gledati se, kakor pes i mačka.

Gnēti, kakor ogenj s rukami.

Godernja, kakor berač Mokostresil.

Govori, kakor bi iz konja.

Govori, kakor bi imel vrele kašu u ustih.

Govori, kakor bi med lizal.

Govori, kakor bi rezal; kakor bil vél; kakor iz knjige.

Govori u vėter.

Hajem za to, kolikor i pes za petu nogu.

Hlepi po čem, kao ozebli za suncem.

Hoda, kao pes bez gose.

Hode, kao rakova vojska.

Hodi, kakor maček okolo vrele kaše.

Hodi, kakor muha bez glave.

Hud, kakor pes; kakor Turk; kakor zverina.

Ide, ko bučela na brus.

Imaš toliko vėsti, ko polž kervj.

Imaš veći oči, ko trebuh.

Imaš već sreće, kokor pameti.

Ima tako tvrdu glavu, da bi lahko breskove pičke na nji tolkel.

Ja sem proti njemu, kakor kaplja na vejici (slab).

Jajce već ko puta vė.

Je jasno, kakor ribje oko; kakor zvon.

Je lep, kakor bi kerv u mléko zlił.

Je kakor zec na bubnu.

Je meršav, kakor bi kruha stradal.

Je mi ljub, kakor tern u peti.

Je pripravno, kakor rake i zatornica.
 Je toliko, kakor peto kolo.
 Jezik dolg, kakor kravji rep.
 Jè, kakor volk.
 Jih je ko listja i trave.
 Kesi zube, ko lèsica na šipek.
 Laže, kakor bi orehe grizel.
 Lehko, kakor pero.
 Lèpa, da bi ju samo gledal.
 Lèta, kakor dihúr (tvor).
 Letí, kakor ptica; da sapu jemlje.
 Letí preko polja ravna, kano zvèzda preko neba sjajna.
 Leze, kakor bi ploh za seboj vlekel; kakor polž.
 Leží, ko derva.
 Maram za to, kolikor za lanjski snèg.
 Medel, kakor ključ.
 Me greva, kolikor imam lasi.
 Merzel, kakor léd.
 Miren, ko pečen; kao bubreg.
 Mlad, kakor kaplja.
 Moćen, kakor medved; kakor konj.
 Mora biti, ako bi se moralo iz terte zviti.
 Mora zamolčati, kakor miš u barilu.
 Mu besèda teče, kakor sok u dubu.
 Mu nič ne manjka, ko ptičje mlèko.
 Mu priležo, mu stoji, kakor svinji sedlo.
 Nagraisal, kao djavol na veliki pteck.
 Na onu se voèku ne bacaj, izkoje samo voće pada.
 Napadli, kao na bèlu vranu.
 Ne molčí, ako bi mu na jezik stupil; ako bi mu sto vozlov na je-
 zik naredil.
 Ne može od miline, da se nagleda.
 Nesloga kleta, kakor paprat niče i raste.
 Nesramen, ko pes.
 Nima okrugloga, kakor klobuk.
 Oči veći, ko želodec.
 Onaki mu je život, kano mèsec, časom poln, časom prazen.
 On bude bogat, kadar pes rogat.
 Pije, žere, kakor krava.
 Plava, kakor lemež.
 Poblèdil je, ko slepačka tikvica.
 Poje, kakor ptičica u gozdi; — da bi samo poslušal.
 Poln presudov, kao motavica listja.
 Pomagati si, kao gol u kropivju.
 Potrèbuje, kao siromak kus kruha.
 Po volji mu je, kakor Rimljanu post.
 Preži, kakor pes na kost.
 Raglá, kakor žaba u luži.

Raste, kakor hmel; kakor konopla.
 Ravno se tam vozi, kakor po stolu; kakor po mizi.
 Rêdek, kakor bîla vrana; ko bîle bučele.
 Rudečo, čerljeno, černjelo, da pogled jemlje.
 Se dere, kakor sova.
 Serce se mu veseli, kao nevesti na piru.
 Se boji, kolikor žaba dežja.
 Se smeja, kakor bi orhe tolkel. *plus sae*
 Se verti, kakor muha u soku.
 Se vije i okretje, kakor piškor u loncu.
 Se vlači, kakor megla brez větra.
 Sem tako žalosten, da, ako se za zelen borovec skrijem, se zelen
 posuši.
 Sit, da bi s perstom dosegel.
 Siten, kakor griža.
 Skriva glavu, kakor eerkljivi pes u kropivah.
 Sladek, ko med.
 Spi, ko derva.
 Sta si dobra, kao pes i mačka.
 Sta si ko dva persta (podobna).
 Strada, da se goli; da se lupi; da se u nja vidi.
 Stupi, kakor konj.
 Světli perstan, da bi luč pri njem prižgal.
 Široko polje, ko i morje.
 Taka je, da se Bogu usmili; da bi vtekel.
 Taka, kakor bi ju s bradlu vtesal.
 Tako svet, da že sliši nebeske peteline kikirati.
 Tako tiho, da bi čul, kako muha leti.
 Terči, kao de ga kto tēra.
 Terpi, kakor kamen na putu.
 To je kakor den i noć.
 To je, kakor riba bez voda; kakor mlin bez vode; kakor sunce
 bez světla.
 To je tako potrebno, kakor tern u peti.
 To se bude zgodilo, kadar bude u petek neděla.
 Toliko budeš opravil, ko žaba pri lěšnjaku.
 Toliko imam opraviti, da ne vēm, kdě se me glava derži.
 Toliko jedi, da se je miza šibila.
 Toliko me skerbí, kakor lanjski sněg.
 Toliko mi je mar, koliko za blato od pete.
 Toliko umi tega, ko zec na bubnu.
 Toplo, to da ne kao lěto, dobra, to da ne kao mati.
 Tverd, kakor kamen.
 Učinil se je, koliko makovo zerno.
 Umnožilo se Vam veselje, kakor na nebu zvězde.
 U njemu skoz urě, kakor u huděj megli.
 Upije, što iz gerla gre.
 Upiju na nja, kao na bîlu vranu.

Věrnil bude, ko vrabec proso.
 Veselo, kakor u svetom raju.
 Vředno, ako bi brat bratu prodal.
 Zagledati se, kakor tele u pisane vrata.
 Zabrinul se, kao da su mu ladje potonule.
 Zaplel se, kao pile na kućine.
 Zaspalo vse, kao derva; popalo, kao poklano.
 Zběra, kakor medved gnjile hruške.
 Zdrav, kakor riba.
 Žedna preko vodo privesti.
 Žge, ko žerjavica, kakor živo uglje.
 Žubore (ljudi) kakor vrabei, kadar župana izbiraju.

§. 84.

Upotřebuj navadne slavenske usklike (exclamationen), postavim:

Běs te lopi! Běs te plentaj! Bog daj noreom pamet! Bog pomozí k našoj slozi! Bukova, kupusova glava! Čern ti obraz sjutra na divanu, ko što ti je danas na mejdanu! Da bi ga sam vrag črez devet verhov vnesel! Da bi ga strěla zaděla! Da te muri popil! Jezik za zube! I mi smo kolo vodili i barjak nosili! I moja bi majka znala piću peći! Kud puklo da puklo! Nedaj ti Bog dobra, niti pred cerkvoj groba! Oj ti světlo sunce, čestiti cesar! Okolo kere, pa na mala vrata! Perk Němec! Popukalo kamenje, gđe herdja stojí! Pucalo po gori kamenje, usahnile ružice, gđe herdja stojí! Smuk črez verh, (to je gotovo slagano)! Tikva ti je šupla! To ne za živu glavu! Umnožilo se Vam veselje, kao na nebu zvězdel! Usehnila trava, kđer herdja stojí! Vrag ga vzel. Vratí městru gvozđja!

§. 85.

Slavenski jezik rad některe pridavke u srědi besěde upotřebuje, postavim: Ne pogibe Ilija Smiljanić, *šalostna mu majka*, ovi slavni junak od tursko desnice, nego od Berkíć Radoice, svojega posínka ni kriv ni dolžen na besědi tvrdoj. *Radoica raja ne vidil!* — Ako nam tuća pobije, *ne budi naměnjeno... Bog ne daj... Bog nas vari... Bog nas začural... Bog prenesi...* bude slaba za nas. Sicer će biti lětom dobra lětina, *ako Bog da*, budimo imeli vsega dosti lětašnju zimu, *ali nam Bog dá dočakati... došireti*. Moj pokojni brat, *šalostna mu majka!* toga nije dočakal. Ves mlad je morál umrěti, *Bog ga pomni... Bog mu daj dobro... Bog mu daj duši sveti raj... mirna mu duša... lehka mu zemljica!* Starji susedov sin, *Bog ga ubil... raja ne vidil... duša mu medju duše ne došla...* uzame pušku, *kožel rě*, što je hotel š njoj, i *maček rě*, kako je dělal, i uštreli mojěga brata. Mnogo sem se za njega Bogu molil, *ne budi Bogu ponošeno!* pa suse-

dovomu sinu, *on je tudi še na bošjoj pravici*, ne možem odpustiti, *Bog mi gréhe odpusti*. Njegov brat, *postena mu majka*, je pa muž plemenitoga serea.

§. 86.

Upotrèbuj rad slavenske izreke (Redensarten), postavim:

Baba gube žanje, dēdec sterže korenje, sin polže strelja, hči punice dēla.

Bebec ga lomi.

Bek ti bude vñec pojedel.

Besēdu pregriznuti (ein Wort unterdrücken).

Besēdu presekati (die Rede unterbrechen).

Biti, kakor na konju (Muth bekommen).

Bez britve briti, bez noža drētī.

Bob v stēnu metati.

Bojīm se i sence njegove.

Budeš moju pēsem pel.

Černa majka za njim ide.

Čuvati umi tajnu, dokle se s pervim ne sastane.

Da bi le kruh u pepel pomakovati mogel.

Dati volku kozličce pasti.

Denarje u Zilu, Dravu, Saju metati.

Derva u gozd nositi.

Dlaku na četvero cēpati.

Dlaku u jaju tražiti.

Doči na tenke vode.

Do dlake, na vlas se izistiniti.

Dogoril je luč do noktah.

Do gustoga dojtī, priti (Ernst werden).

Drevo i dave (immer, täglich).

Drobne (rēči) imeti, (Jemanden fein zum Besten haben).

Glavu na laket naslonil.

Gredu od dlake učiniti (aus einer Mücke einen Elephanten machen).

Gudce gledati (zur Musik gehen).

Illače nositi.

Hititi se posla za vsih dvajset noktah.

Hoće imeti vsake muhe bēderce.

Imeti koga na konju (zum Besten Jemanden haben).

Imeti kosmato vēst (weites Gewissen haben).

Imeti še mah za ušesmi (blutjung sein).

Iti, kuda (kamor) dvoje oči vode.

Iti iz kuhinje u jispu (zu Hause bleiben).

Iz luže u mlaku... iz perja na slamu... iz dežja pod kap... iz klupi pod klup... iz konja na magarea (osla) priti.

Iz ojnīc skočiti (über die Schnur hauen).

Izplavati na sidru.

Iz toga mēha ne bude muke.
 Ja okom, on skokom.
 Jednim tēkom dva zeca stegnuti.
 Jednoga hudića vun, devet pa noter zagnati.
 Je naše gore list (našincee).
 Jesti kruha od mnogo pečih.
 Jezik brusiti (über alles Bemerkungen machen).
 Kerv na kerv, brat na brata.
 Koga kozje molitve učiti; koga u kozji rog zagnati.
 Koga na léd posaditi.
 Koliko koračajov od Celovca do Šestin, toliko putah vam hvala.
 Komad komu iz ust odteti.
 Komu na rep skočiti (Jemanden zu Paaren treiben).
 Korizmu učiniti na poklade.
 Kosa na kamen zadela.
 Koža se mi ježi (die Haare stehen mir zu Berg).
 Kupil bi ga za mekinje, za otrobi.
 Kupiti mačka u mēhu.
 Kupusovu, bukovu glavu imeti.
 Kurjaku u tor put pokazivati.
 Lesici se na rep usesti i ju pobēgnuti.
 Lesičje bēsede.
 Marine mērdjelice (Galimathias).
 Mačjem čapetom žeravu odprečivati.
 Mačka k bohu za varha postaviti.
 Mačka u žaklu, u vreči kupiti.
 Mačku k slaniini za stražu postaviti.
 Mahnjen biti (etwas berauscht sein).
 Metati denarje u morje, a iskati jih svēcoj.
 Misli, da bude še k sudnjemu dnu kašu kuhal.
 Mnogo smo preterpeli — sam Bog znade!
 Molēe editi.
 Moliti i kumiti koga.
 Moliti koga izza rameniceah... za skozibog.
 Muhu imeti (einen kleinen Rausch haben).
 Mu vse na pašnici zgori.
 Najde kosa kamen.
 Na kmetih prebivati (auf dem Lande wohnen).
 Na kolee koga udariti.
 Napit biti (berauscht sein).
 Na sapu rajati, plesati (t. j. bez gudeev).
 Na sekirice peti (nach Noten singen).
 Na suhim plavati (berauscht hin und her wanken).
 Našla šljuka perdavea.
 Na vrat na nos (eilends über Stock und Stein, über Hals und Kopf).
 Na vse zube govoriti.
 Na zadnja kola paziti (langsam und vorsichtig).
 Ne bude k sudnjemu dnevu trubil.

Ne dam gluhoga ... piškovoga oreha za to.
 Ne dá na grah.
 Neima četverte deske u glavi (Schwachkopf).
 Ne imam kada ni o kapi, koja je na glavi, misliti kamo li o...
 Ne mislim zla niti ptičici u gozdu.
 Nemoć od sladke vode.
 Ne poznaš druge ptice, ko mačku.
 Ne smiem za živu glavu.
 Ni piškovoga ... gluhoga oreha vrēden.
 Ni sama pri sebi (sic ist schwanger).
 Niti mi je rod, niti pomozibog.
 Norce pitati.
 Obraz meni ne dopušća (ich scheue mich).
 Ode ribe loviti, od kuda ga jošte i dan današnji nazad nima (uto-
 pil se je).
 Od jalove krave mlēka tražiti.
 Od konca do kraja.
 Od osla volne (hoće).
 Od muhe vola učiniti.
 On je baba (feige).
 On je muha (schwach, unbedeutend).
 On je na dva kraja nož.
 Oves ostriti.
 Paziti i na zadnja kola.
 Pervo ružu imeti, (zuerst mit dem Viehe auf die Alpen kommen).
 Pete brusiti (herumlaufen).
 Peti točak u kolih.
 Pod koželom ga ima.
 Po gori s kapu vēter tērati.
 Poperšil je, no nije poletil.
 Po srēnu klasjē pobirati.
 Posvirat, pa i za pojas zatać.
 Po vētru plajš obraćati.
 Prazno slamo mlatiti.
 Preko od više.
 Pšenieu po lēdu sejati.
 Rad i stisnut i izpustit.
 Rakom žvižgati.
 Razneti na repove konjske (viertheilen).
 Ribu učiti plavati.
 Ruke šire u lice se ljub, za junačko se pitaju zdravje.
 Saj ti ni na sereu izraslo.
 Sam pod seboj drevo podscća.
 Sebi na glas, a svojoj bratji na čest.
 Se bude stegnul, preden bude sudnji den.
 Se ga še mlēko ust derži.
 Se izpreči (den Geliebten verlassen).
 Seršene dražiti (böse Leute hetzen).

S ljalikoj i pšenicu izruti. *Wohnung, vom Boden*
 S motovилоm ustreliti (einen Bock schießen).
 S očmi bi ga prebodil.
 S oljem ogenj gasiti.
 S trebuchom za kruhom.
 Strune vbrati (stimmen).
 Studence pri reki kopati.
 S svedrom kravu dréti.
 Svinja čep unesla.
 S voskom da bude med (miscere utile dulci).
 Šeme ga ližu.
 Šta! imaš li ptiče pod klobukom?
 Što reče, ne poreče (er haltet Wort).
 Ta reč ne sme iti skokoma.
 To je njegovo maslo.
 To je pšenično (zart).
 To mi je gotovo jedno jaje.
 Tič brez perja biti.
 Tukaj zec leži.
 U besědu skakati (den Redenden unterbrechen).
 U cerkev iti (sich vorsegnen lassen).
 U kotu biti (in den Wochen sein).
 U more pšek sipati.
 U sveto oije djati (die letzte Oelung erteilen).
 U Zilu, Savu, Dravu vodu nositi.
 U žlici vode bi ga utopil.
 Velike službe poslati (viele schöne Grösse schicken).
 Věst koju zubmi u větru uhvatiti.
 Věter u vreću loviti.
 Vodu na svoj mlin navraćati.
 Vodu sekati.
 Vodu s rešetom zajemati.
 Volja me boli (ich entschliesse mich schwer).
 Vsaka šiba me ošukne.
 Vsakoj ikuni zavětovati se.
 Vzel bi strašilo iz turšćice (za nevestu).
 Vzela bi ga, ako bi medvėd prišel.
 Za germom mi prigovarja.
 Zaleta se u moju pravicu.
 Za njegov mozak ne ima lěka do veka.
 Za nos koga voditi.
 Zaklati se brez noža.
 Za žep golem, za postelju malen.
 Zdravice s rečmi kititi.
 Zijale prodajati.
 Zlate grade obećati.
 Zmiju u nēdrih imati.
 Zna, kdě kokoš jaje nosi.

Zna hudega vraga na ledu podkovati (hudobnoga človeka ukrotiti).
 Zna več ko bruske peči.
 Zvonec nositi (pervi biti).
 Zvou, struna poje (klingt).
 Žlahta po meću (in männlicher Linie), po preslici, po tenkoj kervi
 (in weiblicher Linie).

§. 87.

Upotrèbuj rad slavenske poslovice.

Ako bi ljudi ne mèrli, krav ne dèrli, svèt bi podèrli.
 Ako dobro plavaš, pomni burju.
 Ako družina ne bude besna, gostom ne bude hiša tesna.
 Ako dva psa jednu kost glodeta, se skoljeta.
 Ako ga ne možem doiti, se moževa saj srečati.
 Ako hiša pogori, dolg na vrat leti.
 Ako je daleko Bagdad, blizo je lakat.
 Ako je gol, ostaje ipak sokol.
 Ako je kratek den, je dolgo lèto.
 Ako je psu pita u dèl pala, tepsia je ipak ostala.
 Ako kuća izgori, dolg na odžak tvori.
 Ako kupuješ česar ne trèbujes, budeš prodajal, česar trèbujes.
 Ako levska koža ni dovolj, še lesičju najdi.
 Ako mi brat kozle odnosi, a ono mi je volk; ako mi volk kozle
 donosi, ono mi je brat.
 Ako mi možeš nešto po sili vzeli, ne možeš mi dati.
 Ako mu perst pomoli, prime za vsu ruku.
 Ako ne pomaga desnica, bude li pomagala levica?
 Ako ne deši, vèndar ne smerdi.
 Ako ne možemo, što želimo, pa želimo, što možemo.
 Ako ne teče pa kaplje.
 Ako ne zagrabi za glavu, za rep nek nikar.
 Ako nije pravi vraž, a ono je bar pogadjač.
 Ako ni lèpo, saj tudi ni drago.
 Ako ravno sva brata, mošnji niste sestri.
 Ako rekal, ne posekal.
 Ako serce ni moleće, zahman jezik ti klepeće.
 Ako slèpec slèpca vodi, oba u jamo padeta.
 Ako smo i černi, nismo Cigani.
 Ako skoči kto u vodu, hoćeš ti tudi u nju?
 Ako se stupi psu na rep, zacvili.
 Ako susédova hiša gori, pazi na svoju.
 Ako su berzi volovi, zemlja je dèljena.
 Ako te jedro mika, zgrizi lupinu.
 Ako te dobro ne skali, pomikni se gori.
 Ako ti nije dosti, ni more slano.
 Ako ti svojemu evangelju ne verjameš, kako budem ja, kako bu-
 du tudji.

Ako vučeš (vlečeš) otca do praga, te budu tvoja dětea čez prag.
 Ako zima s ustmi ne vječ, s repom omaha.
 Ali je malahna nevěsta ali velika, hoće se svatovi.
 Baba babi grebla lan, da joj projde dan.
 Baba volk! baba vrág!
 Babu jezik tepe.
 Babu vode, kadar dēvojke ne nahode.
 Berač ne živi od jedne hiše, ne od jednoga človeka kērčmar.
 Beračka mavha u jedno prazna.
 Běrdo s běrdom se ne snide, ljudi se pak snidu. Běrdo s berdom
 ne sastane se, a človek s človekom zastane se.
 Berzu konju ostroge ne trēbuje.
 Beržeje njegovo oslo, kakor drugih konji.
 Besēda ni konj.
 Bezočni svēt uživajo.
 Bělo ruke tvrdo dēlo miluju.
 Bez denarja do solara, bez soli domu.
 Bez jednoga človeka bude lahko somenj.
 Bez glave storjeno, gotovo skuženo.
 Bez guoja ni prosa.
 Bez kvasa kruh ne izhaja.
 Bez muke ni muke.
 Bez narodno (domaće) svobode, kao riba bez vode.
 Bez palico ne hodi!
 Bez potu ni medu.
 Bez skrivalca ni kralca (tatu).
 Bez starca ni udarca.
 Bez uzdo strast, gotova propast.
 Bez zaima nije naprave.
 Bez zdravja nije bogatstva.
 Biber je zerno maleno, al se pred gospodu meće.
 Bil bi hlěb, zubi se dobe.
 Bilj k sebi vsak priteže.
 Bil u Rimu, a nije pape vidil.
 Bit će braco gaće, al ne znamo kad će.
 Blagodat božja pada na zemlju.
 Blago gre gor po niti, dol po vervi.
 Blago odide, um ti pride.
 Blago onom bratu, koji ima seku (sestricu).
 Blagoslovi, to da glave ne polomi.
 Blížja je košulja, nego li haljina.
 Blížnja žlahta na jednomu suncu sušena plahta.
 Bob čez gozd, moćnik do praga.
 Bog daj pametnim sreću, bubenj otrokom (dětci).
 Bodljivoj kravi Bog ne dá rogov.
 Bogateu su vsaka lehka.
 Bogat jě, kadar hoće, sirota kadar ima.
 Bogatsvo človeku smerti ne odpravi.

Bogat u prepiru, vbogi u miru.
 Bog bi dal, ali čini mi se na verbi svirala.
 Bog daja, Bog uzame.
 Bog jedin, prijateljev skedin.
 Bog koga miluje, onoga i kara.
 Bog ljubi trojicu.
 Bog ne da nikomu vsega.
 Bog ne spava.
 Bog ni dal volu rogov, da bi se bodil (nego branil).
 Bog oblači, Bog prevedri.
 Bogu čest, hudiću figu.
 Bogu dušicu, sinu mošnicu.
 Bog visoko, cesar daleko.
 Bog zube uzame, pa široko gerlo dá.
 Bog že vè, komu perje lomi.
 Bog že vè, kteroј kozl rog odbije.
 Bog že vè, zasto kozl rep kratl.
 Bolezen dolga, smert gotova.
 Bolezen gre u človeka s vozom, iz človeka po niti.
 Bolj se blodi bolj smerdi.
 Bolja pamet takor žamet.
 Bolje i iz pol puta domu se vratiti.
 Bolje dajati, kakor jemati.
 Bolje da ja pasje meso jëm, kakor psi moje.
 Bolje danas kus, kakor jutri gus.
 Bolje dati volnu, nego živu ovcu.
 Bolje derži ga, kakor lovl ga.
 Bolje dober glas, nego zlaten pas.
 Bolje išta, nego ništa.
 Bolje je slogu iskati, nego u neslogi stati.
 Boljo bobova slama, kakor prazdne jasli.
 Bolje naj revnejšu merhu jahati, ko peš iti.
 Bolje i bez ruke, nego bez glave.
 Bolje doјti kasno na gostbu, nego za rano na kavga.
 Bolje da te zavide, nego da te žale.
 Bolje osla (tovara) čuškati, nego li breme cicati (teško nositi).
 Bolje pošteno umrëti, nego sramotno živeti.
 Bolje kus kruha u džepu, kao pušele za klobukom.
 Boljo na uzarih se pogoditi, kakor srëd njive se serditi.
 Bolje perva zamëra od druge.
 Bolje ponošeno zlato, kakor novo kovano srebro.
 Bolje poštenje, nego sramotno življenje.
 Bolje na mekinjah dobiti, kakor na zlatu zgubiti.
 Bolje hranjeno jajce, ko snëden vol.
 Bolje udrīt u bah, nego li ulësti u tamnicu.
 Bolje samomu biti, ko poštenje zgubiti.
 Bolje site komarje terpeti, ko gladne dopušćati.
 Bolje s mudrim jokati, ko s norcem prepëvati.

Bolje što bolje, a drago što milo.
 Bolje tenek mir, kao tolst prepir.
 Bolje verjeti svojem očem, ko tudjim ušesom.
 Bolje siti komarji od gladnih.
 Bolje ti je bez pogibe u domu svojemu pribivati, nego li s pogibom u tudjemu.
 Bolje zdravomu u sirotinji, nego li bogatomu u bolēsti.
 Bolje živ i kako mu drago, nego mertev sultan.
 Bolniku vse grenko.
 Botri se dalje ko možeš, ženi se bližeje ko možeš.
 Božić pride, zima odide (u ilirskom Primorju?).
 Božićen dež uzame rež.
 Brada dorasta, pamet ne dozreła.
 Brat brata na vేశala vodi, al ga opet i odvodi.
 Brat bratu naj globokeje skoplje oči.
 Brat je mil, koje vėre bil, kada bratski čini i postupa.
 Bučelica je muha, kože nēma, uzemi ji, kada nešto ima.
 Budalasta moć berzo omaga.
 Budalo kada molči, misle, da modrejega ni.
 Bude povernil, kadar vrabec proso.
 Budi gol, pa je sokol.
 Budi gruden budi krēs, kada zėbe gnēti lēs.
 Budimo černi, nismo Cigani.
 Budi u družbi, budi sam, budi sramnoga te sram.
 Budi kruha, budi hlēba, bit će zubah.
 Čena zanata je veći od zlata.
 Čiri se, kao da je švarbu našel.
 Čaval čavla izbija.
 Čast časti vrēdna.
 Čast ledena gaz hitro zvodeni.
 Častna haljina (obleka) sramote ne pokriva.
 Čavka i zla žena, čim se već pere, tim je černija.
 Čem se koza dičila, tēm se ovea sramila.
 Čemu bi herpa žita, ako se ne bi jedla?
 Čemu bi toporišće burklo tužilo, ker oba u peć hodita.
 Čemu slēpeu zercalo?
 Čemu bi lačna vrana situ kermila (pičala)?
 Čemu sveća, kada nije oči?
 Če ne možeš pomagati, saj ne odmaguj.
 Če ni vrēden, je potrēben.
 Če nočēš ostarati, mlad se obesi.
 Černa dobroga zerna.
 Černa krava ima saj bēlo mlēko.
 Černi šešir na čelavu glavu.
 Česar oko ne vidi, serce ne poželi.
 Česar nimaš u glavi, moraš imeti u petah.
 Čest, zakon i oko ne terpe šale.
 Čini mi se bolja tvoja čmula razbijena, nego li moja čēla.

Človek bez vére, vére nije vrêden.
 Človek bez žene, kao soba bez stêne.
 Človek človeku Bog, človek človeku vrag.
 Človek je tvrđi od kamena i slabji od jajca.
 Človek obraća, Bog oberne.
 Človek namêrava, Bog upravlja.
 Človek po svêtu, kao bućela po cvêtu.
 Človek sam, kao dub posećen.
 Človek želi, da je od vsakoga bolji, a od sina, da je gorji.
 Človek se za jezik a volovi za rogove vežu.
 Človeku na suncu toplo, a djetetu kod majke dobro.
 Čuvaj bête denarje za černe dnevne.
 Čuvaj se druga ruhvenoga, kao nalipa otrovnoga.
 Čuvaj se pseta, koje mučke kolje (ktero molče njêda).
 Da je do sove, ne bi nikda dana.
 Daj mi sreću a verž' me u vreću.
 Dalj gre dalj mu kaže.
 Dalji je dan ko klobasica.
 Danas pišta, s'jutra ništa.
 Da ne bi orla, herdjavo bismo prošli.
 Danas meni, jutri tebi.
 Dan se izza rana lovi.
 Da nisim patila, ne bi se u srêdu spratila.
 Den je béli, vstani lèni.
 Darovanomu konju ne gledaj zubov.
 Da se človek dima ne nadimi, ognja se ne bude nagrel.
 Da sem črna, nisem Čiganka.
 Da su dobri zajmi i žene bi se zaimavale.
 Deklički glas gre daleč vas.
 Dêlaj, kakor bi imel vsolej živêti, moli, kakor bi imel jutri vmrêti.
 Dêlaj, ko da boš vavek živel, moli, ko da boš vale umerl.
 Denar glavar.
 Denar ima spolzek rep.
 Denar železna vrata prebije.
 Derž po mitu dohodi.
 Devete peći omelo, a desete ogertalo.
 Dêtea, budale i pijani pravdu govore.
 Dêtea siju prosu, al ne nose k nosu.
 Devet špilavecov še jednoga petelina ne redi.
 Dišave od muk ne izbave.
 Dober tovor lasno kupca najde.
 Dober tudjim tobocom.
 Dober med, vendar perstov ne snej.
 Dober norcem podoben.
 Dober prijatelj bolji ko denar.
 Dober za druge herdjav za sebe.
 Dobra misel (Gemüth) pol zdravja.
 Dobra gosta i dan dosta.

Dobra ovca dá malo mléka, pa veliko volne.
 Dobra trgovina kupca ne traži.
 Dobroga ovčarja je ovee striči, pa ne dréti.
 Dobre volje mošnje kolje.
 Dobromu vinu vehe ni tréba (kazala).
 Dobro blago, dobro dëlo se samo hvali.
 Dobro doma, ktor ga ima.
 Dobro je posvirít i za pas zadjesít.
 Dobro orudje lahko dëlo.
 Dobro posud, naj bolje doma.
 Dobro se prolétje iz rana poznaje.
 Dobro se samo hvali.
 Dobrota sirota.
 Dočekat ée maca na potoku vrabca.
 Doči ée sunce i pred naša vrata.
 Dojdoše divji, pa iztëraše pitome.
 Dok je, nek je, ko u Depana slaninë.
 Dok kučka repom ne mahne, neče psi za njom.
 Dokle mu deržiš meden perst u ustih, prijatelj ti je ali desni brat.
 Dokler imam rëpar svoj, vsaki mi reče: Ti si moj!
 Dokler ima medvëd še gnjilih hrušek, se ne boji lakote.
 Dokler je drevo mlado, ga lahko pripogneš, kamor hočeš.
 Dokler konja love, ovsa mole.
 Dok smo, uek smo, kad' umrëmo, da se spomënjemo.
 Dok je Boga i dobrih prijateljah, donde se ništa ne velja bojati.
 Dolga bolëzen gotova smert.
 Dolga ljubezen gotova bolëzen... gotova zibel.
 Dolga molitva gotova beračija.
 Dolgo živil, kmalo vmerl.
 Dolgoj bolësti konac motika.
 Dolžnik dober tujdemu tobolcu gospodar.
 Domaća večera naj bolje probude.
 Do pol dneva nosi angele vodu za élovekom (da bi se umil).
 Dosti besëdi dosti dobroga ne rodi.
 Dosti dël malo kruha.
 Dosti ozine, malo požre.
 Dosti psov snë volka.
 Dosti prijatelj, dokler jedu.
 Došli su gosti, da oglodju kosti.
 Do tretjega gre rado.
 Drag kruh, kde denarjev ni.
 Drago prodaj a pravo izmëri.
 Drevo pade, kamor visi.
 Drevo se na drevo naslanja, élovek pa na éloveka.
 Druga doba, druge čudi.
 Drum (cesta) carev vsakomu svoboden.
 Drugim proso braniš, svoje vrbcem pustiš.
 Družici družica, lesici lesica.

Dug je zli drug.
 Dug od perve ne pada.
 Dva bez duše, a treči bez glave.
 Dvakrat se u mlinu povē.
 Dvakrat zine, trikrat laže.
 Dva lēšnjaka, orchu vojska.
 Dva loša izbila Miloša.
 Dva lutka (tverda) kamena nikada lēpe muke ne zmeleta.
 Dvaput omēri, a onda kroj.
 Dvē babi pa sraka cel somenj.
 Enkrat bude tudi u naših ulicah somenj.
 Gerbec gerbu tudju vidi a svoju ne vidi.
 Glad i kurjaka iz šume iztēra.
 Gladna mačka miši lovī.
 Gladna muha hudje pikne.
 Glad ne ima oči, glad i u kužnu kuću ulazī.
 Glad se obēšala no boji.
 Glas do neba, mošnjja velja.
 Glas hodeći raste; glas raste gredē.
 Gola kost še psu ne tekne.
 Golo zdravje gotova nemoć.
 Goluf, lakomnik suseda.
 Gorja je odvala, nego povala.
 Gorje mu, pri kterom se miši i mačke bratē.
 Gorje porednim, blagor dobrim.
 Gospoda sega daleč.
 Gospoda si oči ne izkluje.
 Gospodarjeve oči konjem kladu.
 Gospodinja pridna tri ugle podpira.
 Gospodska služba na dolgom nasadjena, pa nič zagojzđena.
 Gre skoz lēs, ne vidi dreves.
 Gusta služba, rēdka suknja.
 Herdja so za zlato ne prima.
 Herdjavoj ptici i perje smeta.
 Hiša ne stojī na zemlji, nego na ženi.
 Hiša umalana, žena umazana.
 Hišen prag naj višja planina (berdo).
 Hitro začeto je dvakrat prijetu.
 Hitro pomagano po dvoje pomagano.
 Hlěb za trebuhom ne hodi.
 Hočem rajši nasiten kopati, ko lačen ležati.
 Hoće se, da ti postelja dobro rodī.
 Hranī konja jako brata, a jaši ga jako dušmanina.
 Hribe hvali, u dol se vali.
 Hudoga psa so ni trēba bati.
 Hudić samo jeden vlas poželi, pa iz njega moćnu verv naredi i
 človeka uleće.
 Hvala mužu poguba.

Hvala se u sverbi spèva.
 I dva bi oka u glavi zavadił.
 Igra medo u komšiluku, dojt' će i na naša vrata.
 Il' snèg pada il' dežd perši, nek' se božja volja verši.
 Ili čekić kucat, ili puška pucat.
 Istuu traži, pravicu važi.
 I šareno jaje je lèpo, ali je jaje.
 Išla bi baba u Rim, da imade s čim.
 I guska kadkada na ledu poklizne.
 Ikune nove na oltar, a stare pod oltar.
 Imaš me, ne znaš me, izgubiš me, poznaš me.
 Ime dobro, kto ga ima, vrata sam sebi otvara.
 I mene je mati dojila, kano i drugoga.
 I muha konja upikne.
 I prie su junaci u nevolje upali.
 Izza zle godine osta bibavica.
 Izkubi komaru nogu, a črèva su mu na dvoru.
 I zmija pozna cestu (drum).
 Izjela konja trava.
 Iz ove kože ne mogu u drugu.
 Iz ruke kamen, a rěč iz ustah.
 Izvan očuh, izvan pameti.
 Izza volka i kozlići su sići.
 Iz betva voz.
 Izbirač je slab pogadjač.
 Iz glave riba smerdi.
 Iz kteroga drevesa sadje samo pada, ga nije trèba tresti.
 Iz mladi se tern ostri.
 Iz oka iz boka.
 Izpred oči izpred misel.
 Iz tudjega konja sred grezi na tla.
 Iz toga mēha ne bude muke.
 Izrij kakor svinja, snej kakor gospodar.
 Iz vana lèpota, iz nutra praznota.
 Jabelko ne pade daleč od jablane.
 Jabelko je zjutraj zlato, o poldne sreberno, zvečera cvinčano.
 Jagnje umiljato i dvè majke sisa.
 Jajce već ko puta vè.
 Jabelko zrelo pade samo.
 Ječavec prebivavec.
 Jeden cvèt ne naredi spomladi.
 Jeden krivičen krajcar deset pravičnih snè.
 Jeden nobeden.
 Jeden poturica gorji, nego sto Turkov.
 Jedna domovina, jedna gospodinja.
 Jedna glava srenji postava.
 Jedna vlastovica (vlastovka) ne čini proletja.
 Jedna ptica iz germa, u germ deset.

Jedna šteta, sto gréhah.
 Jedna šugava ovca vse stado ošugavi.
 Jedno drobi, drugo knsa.
 Jedno kolo iz blata, drugo u blato.
 Jedno lèto mora izslužiti, ako bi derva sekali na človeku.
 Jednoj rokoj daje, a dvěma uzima.
 Jezik nema kosti, ali može bosti.
 Još ti vol nije stal na nogu.
 Junačka mati perva zaplače.
 Juri bogat, vol rogat.
 Kadar je verba grozdje rodila?
 Kadar Bog mudí, se nič ne zamudí.
 Kadar dèvojke nema i babu vode.
 Kadar greš volku naproti, pokličí psa seboj.
 Kadar ideš u volka na pir, vodi psa uzza se, ... uzami prah uzza se.
 Kadar je rat (vojska), nije nikto niktomu brat.
 Kadar je vojska, su nebesa odperta.
 Kadar kuća u selu gori, vsaki si sebi boji.
 Kadar lesica prodikuje, pazi dobro na guske.
 Kadar naj bolj igra teče, ji obrni hitro pleće.
 Kadar mator (star) pes laja, pogledaj, što da je.
 Kadar ni mačke doma, su miši dobre volje.
 Kadar ni mačke pri hiši, gospodare miši.
 Kadar psa ubiješ, zavlèe ga i za plot.
 Kadar puška puca, kolo ne igra (strepentibus armis silent Musae).
 Kadar se jede i pije, ~~onak~~ je dosti prijateljah.
 Kadar se proti jugu izvedri, potegni vos pod strehu.
 Kadar vile dojdú k očima, il' vile puè' il' oči skòcit'.
 Kadar vol bariče, na glavu si sam zemlju baci.
 Kadar vse krave bezlaju, še Keba.
 Kadar zlato govori, vsaka besèda slabí.
 Kadar zovu osla na pir, ili vode ili dervah manjka.
 Kadgod po rugu proso rodi.
 Kakav u kalamanku, takav i u naglavku.
 Kakav pozdrav, onaki i odzdrav.
 Kaka setva, taka žetva.
 Kakor kto nikne, tako i bikne.
 Kakor budeš komu napil, tako ti bude i odpil.
 Kakor človek, taka reč (besèda).
 Kakor dobleno, tako zgubleno.
 Kakor došlo, onako i prošlo.
 Kakor gospodar, taki posli.
 Kakor rilo, tako i dilo (dèlo).
 Kakor nekada, tako i sada.
 Kakor kto drobí, onako će i kusat.
 Kakor mati, tako hći.
 Kakor majka prede, tako kći tke.
 Kakor muž pa besèda.

Kakor oče, tako sin.
 Kakor odgovor, tako odgovor.
 Kakor predja, tako platno.
 Kakor prišlo, tako prešlo.
 Kakor se posuduje, tako se povračuje.
 Kakor se gude, tako se pleše.
 Kakor se streže, tako kosa reže.
 Kakor si budeš postlal, tako budeš ležal.
 Kakor si človek postelje, tako leži.
 Kakor služba, tako plačilo.
 Kakor stari delajo, tako se mladi uče.
 Kakor svirač svira, onako velja i igrati.
 Kakor ptica, takova pesem.
 Kakovi gospodarji, taki posli.
 Kakovo seme seješ, tako žito budeš žel.
 Kakor življenje, taka smert.
 Kakovi gost, onaka čast.
 Kakovi sem, da sem, težko onomu čiji sem.
 Kam će solza, nego na oko?
 Kāp dubi kamen, ali ne siloj, nego čestim padanjem.
 Kapica ja, kapica vi, rugala se sova senici.
 Kar, vidi: Što.
 Kasno čes se ogrijati vatre (ognja), ako ti tudja bedevia (kobila)
 derva nosila bude.
 Kaša mati naša.
 Kdē brat bratu ruku pruži, ondē rod i dom ne tuži.
 Kdē denar, tam um.
 Kdē je mnogo babicah, dēte propadne (je kilavo). *Vnede Koche ...*
 Kdē je slama, tu je slava.
 Kdē je kolo bez kokana?
 Kdē junaci: ukanje; kdē dekličī: petje.
 Kdē koga sverbi, ondē se i češe.
 Kdēkoli se kadī, se ogenj dobī.
 Kdē koza dahne, loza sahne.
 Kdē ljudi, tam besēde.
 Kdē mačka spi, lonec pokri.
 Kdē merha, tam orli.
 Kdē meso, tam psi.
 Kdē nema početka, nema ni sveršetka.
 Kdē ui mačke, gospodare miši.
 Kdē osel leži, dlaku pustī.
 Kdē ovce po svoji volni obrenke nose, kmalo ne bude ne ovcah
 ne volne.
 Kdē se hiljada dobī, ondē se lahko stotina pustī.
 Kdē se konji igraju, tam magarei (osli) padaju.
 Kdē se ne seje, ne raste.
 Kdē se volk usere, ovca uteče.
 Kdē si bil? Nikdē; što si radil? Ništa.

Kdê sila gospodi, razlogom ne hodi.
 Kdê su same strasti, nič ne može cvasti.
 Kdê te ne serbi, ne praskaj.
 Kdê truplo, tam orli.
 Kdê žena hlače nosi, muž malo kada dobro kosi.
 Kdê zub boli, jezik utiče.
 Kdo — kdor gledaj: kto ...
 Kërpa (popravljenje) hišu derži.
 Kërpek i tërpež pol svêta deržita.
 Kersti volka a volk u goru.
 Kertina izpod zemlje hodi, pak se opet joj trag nahodi.
 Kerv nije voda.
 Klaja dražja od konja.
 Kobila rita, ovsu sita.
 Kogar Bog čuva, onoga puška ne bije, ... top ne grava.
 Koga? Dva roga, tebi oba.
 Kogar je zmiya upikla, boji se i gušćerice.
 Kogar ljubim, toga bijem.
 Kogar piči kača, se zvite vervi boji.
 Koji domaćinu ne misli: šta u jutro? tu niti je kuće niti domaćina.
 Koji istinu gudi, gudaom ga po perstih biju.
 Koji me je vlani bil, ni danas mi nije mil.
 Koji neće, da spozna brata za brata, taj će tudjinu za gospodara.
 Koji ne ljubi svojega brata, onoga tudja biju vrata.
 Koji niti svojoj kapi dobro ne misli, kako će drugomu dober biti?
 Koji sebi je hud (zli), komu dober?
 Koji tudje kraste povrêdja, svoje povrêdjuje.
 Koji uzame ženu radi blaga, naméri se na vruga.
 Kokoš vodu pije i na Boga gleda.
 Kola ne namazana cvile.
 Kolikor bělih vran, toliko dobrih mačeh.
 Kolikor glav, toliko misel.
 Kolikor krajev, toliko šeg.
 Kolikor ljudi, toliko čudi.
 Komar je rekel: Ako pridem, pridem sit, b' il pa ne pridem već.
 Komaru digni nogu, što mu ostaje?
 Komur lega dobro dè, malo prida jè.
 Komur ni Bog sreće dal, mu je kovač ne bude skoval.
 Komur nije světovati, nije ni pomoći.
 Komur nije za slogu, taj je proti Bogu.
 Komur se je molit, s tem se ni borit.
 Konec dèlo krasi.
 Konji ne sedlaju se vilami.
 Konj se ne hvali radi dlake, nego radi berzote.
 Konj za sto zlatov tudi cerkne.
 Konj žeden mutne vode ne gleda.
 Konopee trojstruk nučno se preterguje.
 Konop ne priteži, ker će ti se prikinuti.

Kopito po nogi, ne nog po kopitu.
 Kovač zato klešče ima, da ruk ne opeče.
 Krajec skri, koželj pokaži.
 Kratka večerja, dolgo življenje (dugi život).
 Krava pri gubeu molzi.
 Krava črna, mléko bělo.
 Kravi tele ne smerdi. — *Lastno govoru najmanj*
 Krevlja burkle gleda, ... krevlja se burkelj zadene. *smerdi,*
 Krivično blago teknilo ne bo (ne bude).
 Kropiva ne pozebne.
 Krotkih ovce mnogo u hlevee.
 Kruh mu dam, pameti ne možem.
 Kruh sitni nije za vsakoga.
 Kruh, sol jej! pravicu govori.
 Kto bi vsemu svétu pogače namesil.
 Ktor ée časno (časno), ne može lasno.
 Ktor čeka i dočeka.
 Ktor denarje ima, lahko muško ravna.
 Ktor dolgo leži, se ga slama derži.
 Ktor detelu kljuva, mu na perste pada.
 Ktor dolgo pri hiši, vrata na nja evile.
 Ktor dosti masla ima, ga po sténah maže.
 Ktogod se i za list skrije i nekoga ne može, ni dub da sakrije.
 Ktor hitroma dá, dvostruko dá.
 Ktor hoće, da ga drugi spoštuju, neka se sam spoštuje.
 Ktor hoće štogod pridobiti, mora rano ustajati.
 Ktor hoće u starosti počiti, se mora mlad truditi.
 Ktor ima, nek varuje.
 Ktor ima s čim, lahko gre u Rim.
 Ktor je jači, onaj kvači.
 Ktor jezik ima, u Rim zna.
 Ktor kupuje, čega ne trebuje, prodavat ée, čega trebuje.
 Ktor k psom lega, s bolhami ustaje. *Kdo ne i v.*
 Ktor k sebi konop sasna priteže, prikinut ée mu se.
 Ktor mater ne vboga, ga tepe nadloga.
 Ktor maže, mu kažo.
 Ktor mnogo besédlj, mnogo i laže.
 Ktor moliti ne zna, nek se na morje podá.
 Ktor može i konj mu može.
 Ktor na mesec ... na zvězde laje, izpast ée mu zubi.
 Ktor na moći sloví, večkrat iztepen u dragi obleži.
 Ktor na opako teče, vrag odnosi.
 Ktor neće plaćati, mora prositi.
 Ktor ne dèla, mora krasti ali krave pasti.
 Ktor ne hranjuje krajearov, ne šteje zlatov.
 Ktor ne seje, ne žanje.
 Ktor ne vaga, je bez blaga.
 Ktor ne varuje maloga, ne imá velikoga.

Ktor ne vboga, ga tepe nadloga.
 Ktor ne zna služiti, tudi ne zna gospodariti.
 Ktor ne ima pameti, ima nog; ktor ne ima u glavi, mora u petah imeti.
 Ktor ne može lupati konja, sedlo lupa. *Xerxes - mrtvo*
 Ktor noče, pa mora.
 Ktor nije zahvalen na orahu, nije ni na tovaru.
 Ktor nije za sebe, nije ni za drugoga.
 Ktor nosi, ne prosi.
 Ktor oltara nije vidil i peči se klanja.
 Ktor pita, ne zalazi (ne zaide).
 Ktor pokraj pseta legne, naplazi se bolhah.
 Ktor po lótu ne děla, po zimi strada.
 Ktor posudbu prosi, zlata usta nosi: ktor uračuje, herbet obračuje.
 Ktor poveliko pije, prenaplo spiye.
 Ktor praša, zvě.
 Ktor pred pride, pred mele.
 Ktor preveč pije, se mu po glavi vije.
 Ktor rad leží, ga rada glava bolí.
 Ktor rano ustaje, ves dan mu dober nastaje.
 Ktor rukama med mēša, perste oblizuje.
 Ktor sam sebe ne čestí, ni vrěden nijedne čestí.
 Ktor sebi gojí, naj bolji perivoj gojí.
 Ktor se dima ne nadimi, se ognja ne nagrije.
 Ktor se hrani bez straha, se stari bez srama.
 Ktor se jedenkrat venča, se več ne razvenča.
 Ktor se kurb loti, se svoje glave loti.
 Ktor se med otrobe mēša, ga svinje snedú.
 Ktor se na vročim opečo, na merzlo piha.
 Ktor se s mokrim bratom sdruží, ne bude dolgo suh.
 Ktor se ovecoj učini, kurjaci ga pojedu.
 Ktor se s volkom pajdaši, mora s njim tudi tuliti.
 Ktor akusi, zna druge učiti.
 Ktor staroga ne sterga, tudi novoga ne bude tergal.
 Ktor s zlatom vojuje, gotovo premaga.
 Ktor svoj posel čini, rukuh ne merlja.
 Ktor se je za vešala rodil, neće utonuti.
 Ktor što čini, sebi čini.
 Ktor svoje odbacuje, nije ni tudjega vrěden.
 Ktor što děla, pred nja pada.
 Ktor tebe kamenom, ti njega kruhom.
 Ktor tepe, ga tepu.
 Ktor tudja konja jaše, berzo se sjaše.
 Ktor tudje dělo gleda, svojega pozabi.
 Ktor veliko govori, veliko vě ali veliko laže.
 Ktor veliko pije, malo popije.
 Ktor visoko lěta, se nizko usěde.
 Ktor vsašto za zlo prima, za družtvo nije.

Ktor zamudí, naj gloda kosti.
 Ktor za peéju ni bil, ne hodi drugih za peé iskat.
 Ktor za smolu prime, se osmolí.
 Ktor za tudjoj vunoj pojde, sam ostrižen kući dojde; (kdor za
 ptujoj volnoj hodi, sam ostrižen domu pride).
 Ktor za tudje prime, ob svoje pride.
 Ktor zběra, si zběreck dobí.
 Ktor zelje sadí, i kermáče (prasiće) redí, se lakote ne boji.
 Ktor zgoda seje, zgoda žanje.
 Ktor zgoda ustaja, mu kruha ostaja.
 Ktor zlu prašća, dobru škodi.
 Kućam se i baščinam išću godišća, a muder človek vsigdar mlad.
 Kuda će iver od panja?
 Kuda djavol ne može, babu šalje.
 Kuda ovce vode, tuda jih strižu.
 Kuda sunce teče, kruh se peče.
 Kuda vèter maše, vse je naše.
 Kuda vsi Turci, tamo i hodža.
 Kume ne uzdaj se u me, nego u se i u svoje kljuse.
 Kupce i presíće mrtve tehtaju.
 Kurjak kožoj platja.
 Kus u tudjoj ruki vsigda vćei.
 Lačen dober kuhar.
 Lačna vrana situ pita.
 Lakomu su oči pri pogači.
 Lakota še volka iz gozda prižene.
 Lanjskoga sněga se nije bojati.
 Lasno je čelava ošišat.
 Lasno je vragu u sviralu sviriti.
 Laži je plitko duo.
 Laž ima kratke noge.
 Leža ne bogáti.
 Lehko iz grada streljati.
 Lehko je vraziti, ali težko zoračiti.
 Lehko se stotina pustí, kdě se jezero dobí.
 Lehko tudjem polenom orehe klatiti.
 Lěnoba gusoba (gerdoba).
 Lěpa besćda lěpo město najde.
 Lěpo je vsakomu milo.
 Lěpota bez pameti pusta.
 Lěpše zlato ponošeno, nego li srebro iz nova kovano.
 Lěsica je lukava, al' joj se ipak kože prodaju.
 Lěsica potuhe svarica.
 Lěskova mast čudodělna, ... čudotvorna.
 Lětal visoko, padel globoko.
 Lětala visoko, sedla ne daleč.
 Lisastomu konju se lisa ne izbriše.
 Ljubav je polna meda i jeda.

Ljubezen bolezen.
 Ljubim tebe, to da ne ko sebe.
 Lovec masten, dom razdjan.
 Loza i koza vode ne milujete.
 Ložeje je varovati ovec, kao novce.
 Ložeje pero, kao drévo.
 Luč u ruke, ključ iz ruk.
 Lukavi je prijatelj gorji od neprijatelja.
 Lupežu večkrat oběd priseje.
 Maček bohu varih.
 Mačke kdě nije, tu miši kolo vode.
 Majhen sem pa hud.
 Majka hčeru kara, a nevěsti (snahi) prigovara.
 Mala krava pa dobro molze.
 Mala ptica prepelica, to da upeha konja i junaka.
 Malen otrok, malena skerb.
 Malen sem ptiček, to da slaviček.
 Malen slavič, to da glas velik.
 Malen, to da umen.
 Maleua krava, pa dobro molze.
 Mali konj, pa dobro vleče.
 Mali lončić hitro pokipí.
 Malo dēte, mala skerb.
 Manjka se blata, kadar deží.
 Mari Mara za pudara, kadar se grozdja nazobala.
 Marsiktera bukva k svojemu koncu toporišće dá.
 Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba.
 Meć tvoj, glava moja.
 Med dobremi susedi dobro živěti, dobro umrěti.
 Med se liže, ker je sladek.
 Metla nova dobro mete.
 Mertvoga zubi ne bolé.
 Mědom se, a ne octom, muhe hitaju.
 Medvėd je rekel: rodiť će hruške.
 Měra pa vaga u nebesa pomaga.
 Měsec kaže, pa rad laže.
 Mini lěpo, meni gerdo.
 Mi o volku, a volk na vrata.
 Mi od volka, on primaha.
 Mi o psu, a pes na vrata.
 Miši veselí, ako mačke ni.
 Mlada kri s mahom (mirno) ne stoji.
 Mlad mēsec ne světi vsu noć.
 Mladčad seljanska hlepí za gradom, kao za jabelkom, a luda ne
 zna, da je ona jabelku červljiya.
 Mlad može, a star mora (umrěti).
 Mladost norost.
 Mladost svobodna malo kada dobra.

Mlado dēte stupuje starejšem na perste, odraščeno na serce.
 Mlin je vsakoga žita.
 Mlin mele, što mu naspe.
 Mnogo hertov zečja smert.
 Mnogo putih naj bolji plivač utone.
 Moja glava, moj svet.
 Moja krava, moje tele.
 Moker se dečja ne boji.
 More ogenj i žena (hudobna) tri naj gorja zla.
 Mošnja zgine, muž mine.
 Motri konec. *š t r . . . p z*
 Mudroj glavi jedno oko dosta (Sapienti pauca).
 Muha, ktera prileti, hujše piče, ... pikne.
 Muha vari mojega trebuha.
 Mu perst moli, ruku želi.
 Muž kosi, žena se rodi.
 Muž ljubi zdravu ženu, brat bogatu sestru.
 Na božji put, Bogu na put.
 Nabrušen nož rad reže.
 Nadloga nadlogu rodi.
 Nadloge terpeti, serco kameni imeti.
 Na jeden put se hrast ne podsēče ... posēka, podere.
 Na jeden put se ne sosida grad.
 Najpred štalicu, a onda kravicu.
 Na kurjaka vika, a lēsica živad kolje.
 Na most pa k materi ni nikada predaleč.
 Na lice priljuden, na rube ostuden.
 Na putu ružica, na domu tužica; (na potu rožica doma vbožica).
 Na psu rana na psu i zarasla.
 Na razvalinah novina oživí.
 Narod bez naroduosti je tēlo bez kosti.
 Na sercu treznih, na jeziku pijanih (je resnica). *Gz*
 Na suncu toplo, pri materi dobro.
 Nastreljeni pes se strelje boji.
 Natovari ter udari.
 Navada železna srajca.
 Na volka kriče, lēsicu redē.
 Ne boj se, neka pred psi ujedú.
 Nebojša je glavu izgubil.
 Ne budi presladek, da se s teboj kto ne posladka.
 Ne budi psa, koji spava.
 Ne budi svačija metla.
 Ne cerkni magarēe, dok trava ne nikne.
 Neće ni pes gole kosti.
 Ne čini človeka človekom brada, kao ni běla stēna grada.
 Ne čini dobra bez opasno, da te zlo ne najde.
 Ne jede se vsaka ptica, koja letí.
 Neka se znade, čija je kuća masna (mastna).

Neka utone, što ostali neće!
 Nejaka reka vsaka, ka se u mnogo děli trakah.
 Nema otčevine bez kerčevine.
 Nema žita bez kukolja.
 Nema jěla bez děla.
 Nemarni ljudje ne obogatě.
 Ne mogu biti i volkl (vuci) siti i kozličii na broju.
 Ne može se sunce začepiti dlanom.
 Ne neha beračiti, komur se palica u rukah ugrije.
 Ne prodajaj kože, dokler medvěd še u berlogu tiči.
 Ne pružaj se dalje od gubera.
 Ne pusti kusunje na valov.
 Ne sperdaju jim usta, već i novci govorě.
 Ne stojí na zemlji dom, stojí na ženi.
 Ne škoduje toliko večerno sedenje, kakor juterno ležanje.
 Ne umi palja kokošam zamesti.
 Ne uzdaj se ni u koga, već u se i u svoje kljuse, ako će i ba-
 gavo biti.
 Ne užije se ogenj bez derv.
 Nevolja redom gre.
 Ne vsakomu verjeti, krepčeeje dvor zapreti.
 Ne zna osel, što je petrusin.
 Nezvan došel, nepošten pošel.
 Němec se ne bojí, da će gatje izgubiti.
 Nezvanu gostu za vrati, u glavnjah, niěsto.
 Němomu dětetu ni majka ne može pomoći.
 Ni Bogu kolača, ni caru harača.
 Ni gerdo, ali kto něšto ne zna, a gerdo je, ali se učiti noće.
 Ni gore poseci, ni bez dervah doma ne dojdí.
 Nijedna tuga samodrugá.
 Nijedna vuno poznam te.
 Nijedne zime nije volk izjedel.
 Nije lěta bez Jurjeva dana, niti brata dok ne rodí majka.
 Nije kruha bez truda.
 Nije ležecěga světa.
 Nije plemena do slavná imena.
 Nije vsaki den božić.
 Nije vse zlato, što se sija.
 Nije za gusku seno.
 Nije za kermaču sedlo.
 Nikto ne vč, što bude den prinesel, što bude noć.
 Ni mi staro kašljo, ni mi mlado plačo.
 Ni moj lov, ni moj zajec.
 Ni nesreće bez sreće.
 Ni planine bez doline.
 Ni pošteno platno, to da koristno.
 Niti budí med, da te jedu, niti jed, da te predú.
 Niti gudi, niti gudila traži.

Niti dobru teci, niti zlu (herdjavo) ostavi.
 Ni tisti siromak, koji nikoli nič ni imel, nego tisti, ki je imel pa
 zgubil.
 Ni tréba gledati, kdě mačka spi, da le miši lovi.
 Ni u tikvi suda, ni u vsakom druga.
 Ni vsaki den praznik.
 Noć človeku neprijateljca.
 Nogu upravi u obě ostrogi.
 Nova metla lěpo mete.
 Novo sito i na klinu visi.
 Običaji od starine šćit su jaki domovine.
 Obljuba dolg děla.
 Očima ne velja věrovati, oči su varalice.
 Oči vse vide, same sebe ne vide.
 Od čutenja glava ne boli.
 Od dobrih (sladkih) besědi se nikto ne izredi.
 Od imena „majka“ polna su ti usta.
 Od jevtina mesa čorba ne velja.
 Odkladki odpadki.
 Od leće klepeće.
 Od magarca (osla) ne stori konja.
 Od nebojana je draga postrana.
 Odnjela bi mu u kljunu sraka bitje, a nebi ni deva čudjinu.
 Od pitoma (znanoga) zelja trébuh ne boli.
 Od pruta biva hrast.
 Od šale glava ne boli.
 Od vola uči se vole (volić).
 Od vsake hiše put u Rim.
 Od vse kradje na božić ni mesa.
 Od zabilježenih pazi se.
 Od zla dolžnika i kozu bez mlěka.
 Ogenj bez derv ne užije se.
 Ogenj i voda dobro služita, hudo gospodarita.
 Ogenj se ne gasi ne s slamo, ne s oljem.
 Oko gospodarovo konja pase.
 O kraj more lupa.
 Oli kučku ubij, oli žjarnje razbí.
 Opečen ohon se ognja bojí.
 Orel orla plodí, sova sovo rodí.
 Osel pravi: neka raste potle trava, ali ne kada mene ne bude.
 Osel vodu nosil, žedje umerl.
 Osel vodu nosil, muku komar.
 Otrok děla, što oca dělati vidi.
 Otrokam dá Bog sreću u spanju, odraščeni se moraju pa truditi
 za uju.
 O izvana lěpo, o iznutra gnjilo.
 O izvana diši, o iznutra smerdí.
 Padla muha na medvěda.

Pameten človek neće nikada, kao ždrebe pred rudu.
 Pamet koga ne služi, služe noge.
 Pasji hak more ne muti.
 Paski došlo, paski i odišlo.
 Pava lepša perje ženu muž.
 Pazi na besedu, ko pes na kost.
 Perva nesreća za ženina i nevestu, ako se meša zamudi.
 Pes ima kosmate ušesa (vari se, da te ne kavsne).
 Pes na mervi leži, sam je ne jê, drugom ne da; pes na slami leži,
 sam je ne jê, na druge reži.
 Pes psa derglá.
 Pes psa ne ugrizne iz lèpo.
 Pes psu brat.
 Pes spade iz bervi, da je bervi lašnje.
 Pešec neka se s konjikom ne druží.
 Petica muž.
 Petica moží (udava).
 Pevci pivci.
 Pićen od kače pred vervju bží.
 Pijanica se še nabasan voz sena ogne.
 Pijanec se preoberne, kadar se perkucne.
 Pitali kurjaka: kada je naj veći zima? A on odgovori: kada se
 sunce radja.
 Pijanika ciganka.
 Pij, to da uma ne zapij.
 Plata na vrata.
 Plodna je zemlja, koju gospodar pleše.
 Pobiše se sebe za tudje sêdbe.
 Po času dalje se pride.
 Podaj rukama, traži nogama.
 Po dèlu plaćilo.
 Po glasu ptica a po šapu se lev poznaje.
 Po gospodaru gor, po gospodaru dol (gre gospodarstvo).
 Pogosta družina, sloka živina.
 Po hudi tovaršiji rada glava boli.
 Pohvala mužu poguba.
 Pokle kralj Matjaž spi, nikakve pravice ni.
 Poklisaru se glava ne odsêća.
 Pokornih glav sablja ne sêća.
 Pokraj suhoga derveta i sirovo izgorí.
 Pokrivaj se, kolikor imaš bilja.
 Po mēstih ljudje besêde eukré.
 Po noći vsaka krava mavra.
 Ponukavca glava ne boli.
 Poperšil je, no nije poletil.
 Porok plaćevavce.
 Potlje boja s kopljem u ternje.
 Po sprideni pajdašiji rada glava boli.

Povsuda dobro, kod kuće naj bolje.
 Potajno uglje naj hujše opeče.
 Poterpljenje železna vrata prebije.
 Potoči žaba nogu, da i nju podkuju.
 Po tuči zastonj zvoniti.
 Po vesi bez psov se gre bez palice.
 Po vidu sokol, po glasu vran.
 Po vojski kopje u ternje.
 Pozni otroci gotove sirote.
 Po vojski dosti junakov.
 Prazna vreća uz gori stati ne može.
 Pravica oči kolje.
 Pravicu vsaki hvali, pa vsaki ne hrani.
 Pravic veliko, pravice malo.
 Pravo reci, pa gledaj ter uteci.
 Prebroj, ako i na putu najdeš.
 Preveć še s kruhom ni dobro. (In medio virtus).
 Pri Bogu vse za dēlo na prodaj.
 Pride pa mine.
 Pridna žena tri vugle hiše podpira.
 Prie nego koga uskosiš (jezikom) po spagu svojemu mērvice popipaj.
 Prie zore nema sunca (ne može svanuti).
 Prijatelj se spozna u nadlogi, zlato pa u ognju.
 Priložnost grēh dēla.
 Pristojncje je slogu iskati, nego u neslogi stati.
 Pri suhom panju lahko ogenj gnētiti.
 Pri vas derva čepe, terske pa k nam letaju.
 Protiv smerti nema lēka.
 Prut, dokle je mlad, velja ga zavijati.
 Pruži žaba nogu, da i nju podkuju.
 Ptīča po perju poznaš.
 Pusti macu pod policu, ona će i na policu.
 Pusti koku u jarak, ova će i na slog.
 Pusto mlēko i psi loču.
 Pust pod stēnoj, velika noć za pečju.
 Rahla besēda serd utolaži.
 Rajē junačko umrēti, nego babinsko živeti.
 Rajše dobrim služim, kakor slabim zapovēdam.
 Rak zajca lovī.
 Rana ura zlata ura.
 Rane ruže rade povehnu.
 Rani dež pa stare babe ples.
 Rana ako se i izleči, poznaje se biljega.
 Rani sirotu na svoju sramotu.
 Rano u krevet (postelju) i rano iz kreveta.
 Raven ravnemu drug.
 Razvaline življenja novine.

Raženj se pravi, a zec u šumi.
 Reče děva: Što si u meni pravo ugledal?
 Reči da se kupuju, manje bi se govorilo.
 Reči trěba měriti a ne brojiti.
 Reží se kotel loncu.
 Rědka sreća bez nesreće.
 Rědko umi dobro gospodariti, ktor se ni učil služiti.
 Ribić ribića daleč vidi.
 Rugal se kotel loncu, a obadva černa.
 Ruka ruku pere, a obraz obědvč.
 Ruka ruku umiva.
 Sablja tvoja, ruka moja.
 Saj še kokoš denarje ima.
 Saj šo mravlinec na starost izletí.
 Sam se primi za nos.
 Sam za se, ko prase.
 Sanj je laž, a Bog je istina.
 Sebi seješ, sebi žanješ.
 S jednu daja, s dvěma jemlje.
 Se moramo razprostrecti, kakor se imamo s čem odeti.
 Se nosi ko serna, pa nema ne zerna.
 Serce veselo kudeljju prede.
 Sercu jezik ne odgovara.
 Serčnost veljá.
 Sědi krivo, a sudi pravo.
 Si je tudje vrata na hrbet oběsil.
 Sila kola lomí.
 Sila Boga ne moli.
 Sila nigdar nije mila.
 Silni premožni, zviti ubožni.
 Sin i molčanje ženu ukrašava.
 Sin moj, um svoj.
 Sinut će sunašec i pred naša vrata.
 Siromaštvo mati zdravja.
 Siromaštvo i kašelj se ne dasta zakriti.
 Sita vrana gladnoj ne verjame.
 Sitomu trěbuhu še dober kruh ni všeć.
 Sit sem ljudi, koji na ruci jagnje derže, a u torbi vraga hrane,
 drugomu podpomažući, sebi pomoći traže.
 Skerben spravlja sěde vlase, pokojem se ludjak pase.
 Skerb vlase běli.
 „Skoro“ ni nikoli zajca vjel.
 Slaba pokveka naj bolj veka.
 Slab berač, kteri se ne može jedne hiše anati.
 Slabe kure, slaba jajca.
 Slab ptić, ki ne može svojega perja nositi.
 Slěpoga za put i bedastoga za svet ne baraj (pitaj).
 Sloga jači, nesklad tlači.

Sloga od Boga, nesloga od zloga.
 Slogom rastu male stvari, (nesloga) jal i nazlob vse pokvari.
 Služba ni družba.
 Služba pasja mati.
 Smert ima kosu ne sekire.
 Smert pobira, nič ne zbira.
 Smert stare pokosi, mlade postreli.
 Smert zastonj.
 Snažnost vino pije.
 Snočne vode ne izlij, dokler denašnje še ni.
 Sova senici glavana (pravi).
 Sova sokola ne izleže.
 Sperdala se sova senici, a svojo glavu u šušanj turila.
 Spěšnu konju ostroge no trěbuje.
 Sreberno lěpo, zlato še lěpše.
 Sreberno sedlo še ne stori dobroga konja.
 Sreća komu sviri, lěpo kolo vodi.
 Sreća na razputju sedi.
 Sreća opotočna.
 Sreća velika, pameti malo.
 Srećnomu tudji prihadjaju, nesrećnomu svoji odhadjaju.
 Stara mēra stara vēra.
 Stara navada železna podkova.
 Stara petica stara resnica.
 Star dvakrat otrok.
 Starca velja slušati, a za njim ne hodati.
 Staroga kozla rogovi krepčej.
 Stare včre, staroga vina, starih prijateljev so derži.
 Stare ikune pod oltar, a nove na oltar.
 Star muž piti kupi, mlad kožu lupi.
 Starost nemarnost.
 Starost ne pride sama.
 Starost pride, moć odide.
 Star prijatelj staro vino.
 Star volk pasja maškara.
 Stavi ludo na visoko, da nogami maha.
 Stojeć mlin, molčec jezik ne hasnita nič.
 Sto nštaja ubiše osla.
 Strah dobra reč pri hiši.
 Stvora malo, kdě je mnogo reči.
 Stupaj gospodarjev goji njivu.
 Suhi panjevi lehko gnětilo.
 Suhoj zemlji tudi slana voda dobra.
 Sušec (Martius) rad rep vije.
 Svagdě dobro, kod kuće naj bolje.
 S velikoj gospodoj ni dobro črešenj zubati.
 Svetec prajde u jeden dan.
 Svetoga Jurja luža k krěsu suša.

Sveti Juri kaže duri.
 Sveti Matia led razbija.
 Svēt vsih ljudi dom.
 Svoja kuća svoja volja, neka bude drugih bolja, ... za vsakoga je
 po naj bolja.
 Svoja ruka gospod.
 Še konj se spotika četveronog.
 Še mravlja se brani.
 Še muha išče kruha.
 Še pametni ljudi vodu skale.
 Še persti na ruki nisu jednaki.
 Še pes na spolovini cerkne rad.
 Še pes pri pitju rad mir ima.
 Še zajec teče tje rad, kdě se uleže.
 Šiba novu mašu poje.
 Šilo za ognjilo.
 Široko polje, mēsta tesna.
 Šivanka srebro i zlato perdere, pa le gola ostane.
 Što bi kola škripala, volovi ričju.
 Što človek od lakote moći zgubi, je še dobí: što od žedje, je ni-
 kadar već ne dobí.
 Štogod od loze je bolje od vode.
 Štogod doma se skvasi, ne razglasi.
 Štogod moja njiva donesc, ono je moje.
 Što hasni oteu otcem biti, ako majka vse prehití.
 Što iz serca pride k sercu ide (gre).
 Što je dikla navikla, ko neva je obikla.
 Što jednomu ljubo, drugomu drago.
 Što je pravo i Bogu je drago.
 Što je preveć, še s kruhom ni dobro.
 Što je sada na opako, bit' će někada vse jednako.
 Što kto miluje, ono mu je i drago.
 Što kuc to muc.
 Što ljubav (sloga) stvori, se nikada ne razori.
 Što ljubiš ti i meni ne merzí.
 Što mačka kotí (rodi), miši loví.
 Što mladi ne včdu, jim stari povčdu.
 Što na sercu, na jeziku.
 Što ne gorí, se ne gasí.
 Što oko ne vidí, serce ne požclí.
 Što omili, ne omerzne.
 Što pes laje, včter nosi.
 Što pečú nosí, se vse preprosí.
 Što se babi htílo (hotčlo), to se babi snílo.
 Što se išče, se najde.
 Što se ne stori, se ne razglasi (zvč).
 Što se ne počue, se tudi ne konča.
 Što se odloží, se ne opusti.

Što se pri igri dobí, se pri igri zgubi.
 Što serce misli, jezik govori.
 Što se rodi, smerti zori.
 Što se seje, to se žanje.
 Što se uleće, ne uteče.
 Što si človek naperti, nosi do smerti.
 Što si usejal, to budeš žel.
 Što sprosíš, bez skerbi nosíš.
 Što tebi nije drago, ne čini drugomu.
 Što te ne peče, ne gasi.
 Što te ne žge, ne pihaj.
 Što vičeš, što lupáš, nisi dēvojku dovedel.
 Što visi, neka pade.
 Što vkupa leží, vkupa derží.
 Taj pade, ki se upa ustati.
 Tam Němec Slovincu preje, kdě se kaća na ledu greje.
 Tatiće oběšajo, tatove izpušćaju.
 Tavernarica naj posljedni grad (tuća).
 Teč' će voda, kud je i do sada tekla.
 Teč' će voda, kud je prije tekla, štono naša mila majka rekla.
 Terbuhu praznu vse je milo.
 Terbuhu situ vse je merzko.
 Terla baba lan, da ji projde dan.
 Těrajuć lěsicu iztera kurjaka.
 Terma kerma.
 Tern se izza mlada ojstri.
 Težko gospodaru, kteroga posli uće.
 Težko loncu iz sela začine čekajući, a još težje tbi Bošnjache
 brate u tudjina podpore tražeći.
 Težko meni bez mcne.
 Težko ovci med kurjaci.
 Težko sili bez vlasti.
 Težko vsagde svojemu bez svojega.
 Težko ti mišu s mačkom.
 Težko tudji hiši služiti, še težje si hišu pridobiti.
 Težko volku, za kim psi ne laju, a junaku, za kim ne govore.
 Tice pečene nijednomu u usta ne letě.
 Tiček se po perju pozna.
 Ti druge ptice ne poznaš, ko mačke.
 Tić tića ujě, da mco je.
 Ti gospod, ja gospod, kto pa hlapec?
 Tiha voda brege dere (děla podmole).
 Tihe vode globoko deru.
 Ti otca do praga, sin tebe čez prag.
 Tistoga ni trčba kregati, kteri sam sebe krega (svari).
 Tisto učí, ko tvrdo molčí.
 Tisti je moj brat, kteri bi mi storil dobro rad.
 Toplo, pa ne ko lěto, dobra, pa ne ko mati.

Traži kruha nad pogačoj.
 Treba piti ali iti.
 Trebuh kakor zlodej! starih dobrot ne pomni.
 Trebuh nema ušes.
 Trës iz vedra neba ne pada.
 Trezen misli, pijan pove.
 Tri ženo jedna guska čitav vašar.
 Trudno je od dlake gredu učiniti.
 Tuče (tolče?) vodu u tučanj.
 Tudi gusi u času spoderkne.
 Tudi iz maloga germa velik ptič izleti.
 Tudi ja včm, što je slano.
 Tudi kamen se s mahom obraste na jednomu mestu.
 Tudi medvêd, ki niz hruške leži, počiva.
 Tudi mudri muži u času grêše.
 Tudi pijana kokoš vč, što je jastreb.
 Tudi po ziml može toplo biti i u dežju sunce sejati.
 Tudi slčpa kokoš najde zerno.
 Tudi stare koze rade sol ližu.
 Tudi štete ovce volk pojč.
 Tudi voda ima zube.
 Tudj nikada nêka ne bude, koji svoj biti može.
 Tudja zemlja ubija človeka.
 Tuli s volkulu, tuli s basulu.
 Turčina preš, a Turčin ti sudi.
 U bogatea na glas, u siromaha na čas.
 Ubožen kardelj ina vsega dovelj.
 Ubožni premožni.
 Ubožtvo kruši možitvo (muža).
 U Ciganjke čern obraz, al' polna torba.
 Udala se moma, da nije doma.
 Udri zlo, da je gorje.
 U jeseni za vsakim germom dež.
 U kakvo se kolo dojde, onako se mora igrati.
 U kutu nikomu na putu.
 Ular ide s konjem.
 U laži su kratko noge.
 Uma mnogo, denarjev nič.
 Umiljato jagnje dvč majki sisa.
 Um za morjem, a smert za vratom.
 U kropivu no treši.
 U nebo ni lahko.
 U nebo ni perut, na zemlju put blizo.
 Upadla mu sekira u med.
 Uradnik ukradnik.
 U srédi, u zlati skledi.
 Ušeta, da ti čuju, što ti pote govore.
 U šolu hoditi muke prebiti.

U velikoj vodi hvata se velika riba.
 Usta bole, čreva prazne.
 U tudjoj je ruci uvek veći komad.
 U vigredu (spomladi, pramalétju) vsaka bućelica krajcar.
 Uz suho dervo i sirovo gorí.
 Vari se maček, ktere spreda ližu i zada praskaju.
 Vaša guada kruha strada.
 Već bab okolo otroka hodi, bolj je kilov.
 Veće je danah nego komadah.
 Već ima, bolj mermra.
 Već je duov od klobas.
 Već je dolžcu, nego bi se prodal.
 Večkrat bita, kakor síta.
 Već vide oči od očesa.
 Vele reči a ništa tvora.
 Veleva ktor može, uboga ktor mora.
 Velika derveta dolgo rastu, a za čas padnu.
 Velika riba malo požre.
 Velik blagoslov vse praznike u perstih ima.
 Velike gospode prošnja gotovo povelje.
 Velike skerbi zgoda vlase ubelc.
 Velike ptice, veliko gnězdo.
 Veliko drevje dolgo raste, naglo pade.
 Veliko bi platna potreboval, da bi vsem ljudem usta zašival.
 Velik otrok (sin, hčer) sive vlase dēla.
 Venec na glavi, pa stergani rokavi.
 Veliko še imaju ljudi, le dosta nikoli.
 Verči udicu za ulovit ribicu.
 Veselo serce kudclju prede.
 Veselo serce pol zdravja.
 Vi čepite derva, k nam leti terska.
 Vidila baba muhu na tornju, a torna ne vidila.
 Vidila konja kovati, uzdignila žaba nogu.
 Vigredni sněžići su hišni volčiči.
 Vince kiselo, serce veselo.
 Vno će ti pravicu očitovati; ... u vinu ćeš pravicu izmusti, ... u
 vinu ćeš čeljade poznati.
 Vno ne govori: hodi, nego: sedi.
 Vinograd noće molitve, hoće motike.
 Vno še mudroga znori.
 Vno še starca igrati naredi.
 Visoko lēta, nizko obsedi.
 Više vide oči, nego oko.
 Vlastna hvala smerdi.
 Voda bistra ladja gnjila.
 Voda teče mlini melju.
 Volim danas pečenu ševu, nego li sjutra kokoš.
 Volk dlaku pomēnjuje, a čud nikada.

Volk proždire onoga, koji se ovca čini.
 Volku nije trēba šume kazati.
 Volk sit i ovca čela ne može biti.
 Volna lasno plavi.
 Vol ti još nije stal na nogu.
 Vrag bi i glavu skinul, ali Bog ni vlasa ne dá.
 Vrag nije, kakav ga kažu.
 Vrana o bunišću, a sokol o mesu, pak oboje na Jurjev dan izlēti.
 Vran vranu oči ne izbija.
 Vrana vrani ne skoplje oči.
 Vrēme je drugda mati, a drugda maćeha.
 Vrēme je od vsašta.
 Vrēme vsašta odkriva.
 Vrēme nikogar ne čaka.
 Vrēme nosi svoje brēme.
 Vrēme rani al' i lēči.
 Vsaka baka pod svoj kotel puše.
 Vsaka je kočka na svojem gnēzdu jaka.
 Vsaka krava svoje tele liže.
 Vsaka noć ima svoju moć.
 Vsaka rēč (stvar) le en časek terpi.
 Vsaka ruža ima dračja.
 Vsaka ptica k svojem u jat u ide.
 Vsaka sila do vrēmena.
 Vsaka ptica rada tje leti, kde se izvali.
 Vsakomu se svoje naj lēpše zdí.
 Vsake sanje pol resnice.
 Vsaki berač svoju mavhu hvali.
 Vsaki Cigan svoju kobilu hvali.
 Vsaki ima perste k sebi obernjene.
 Vsaki je sebi naj rajši.
 Vsaki mlinar vodi vodu na svoj mlin.
 Vsaki okolo svojega verta lahko gradi.
 Vsaki nije za vsa.
 Vsaki pometaj pred svojim pragom.
 Vsaki svoje sreće kovač.
 Vsaki sam naj bolj vē, kdē ga čevelj tišči (žuli).
 Vsaki za se, Bog za vse.
 Vsako čudo za tri dni.
 Vsako zlo za bolje.
 Vse je naše, kuda vēter maše.
 Vse se može, ako se sile bratsko slože.
 Vse svojim vrēmenom.
 Vsi gremo u kertovu (deželu).
 Vsih dēl mojster, vsih rēv gospodar.
 Vsi ljudi vse vēdu.
 Vsi smo, da se Bog usmili.
 Vsi su grablje, vile nijeden.

Vuci (volki) po poruci mesa ne jedu.

Vzela bi ga, ako bi bil iz terte zvit.

Vzemi ženicu sebi verstnicu.

Začetek unetek.

Zakidivati ranu na zdravu mesu.

Zaklela se zemlja raju, da se vse tajne znaju.

Zakon bez otrók bez sunca den.

Zaludu je stara vola učiti orati.

Zaludu je začina, kada nije načina.

Zaludu je biser, kada mi gerlo davi.

Zaludu ti je širok svét, kada te črevlja tišči.

Zanesi se na tudju kašu pri svojoj doma.

Za nevolju babu vode, kada dčvojke ne nahode.

Zapovčdih psu, a pes repu, rep dlaki a dlaka zaplaka.

Za poznat človeka, mnogo soli trčba s njim izjesti.

Za pridnoga u vsakom germu kus kruha, pod vsakim kamenom krajcar.

Za pridnoga za vsakim germom petica.

Zarečenoga kruha se veliko snč.

Za smert ni lčka.

Zastonj se mačke švigaju.

Zašto slčpcu ogledalo?

Zato kovač klešče ima, da s goloj (rukoj) ne prime.

Zec kdč se okoti, onde i pogine.

Zerno do zerna pogača, a kamen do kamena palača.

Zdravje gor po niti, dol po curki.

Zgoda u postelju, zgoda iz postelje.

Zima i lčto jest godišče.

Zime volk ne včč.

Zla kuća temnica.

Zla se godina može i na palici preskočiti.

Zlato kada govori, vsaki suti.

Zla trava berzo raste.

Zlato lčpo, pamet lčpša.

Zlato oružje gotovo premaga.

Zli početek, zli i sveršetek.

Zlo je uputjen vsaki posel, upravitelj kdč je osel.

Zna vrag mnogo, ker je star.

Zrelo jabelko samo pade.

Zvoniti ne znam, a prestati ne smčm.

Zvono kuca: ko za čim, ko za čim.

Zub dosti, kruha malo.

Zvuna lčp, iznutra slčp.

Žalost i tuga otrovna kuga.

Žalostno pscto, ko se za rep dade hvatati.

Žeden konj mutne vode ne pazi.

Žedna bih te preko vode privedel.

Želja verla velja zlata.

Ženi se bližje, ko možeš, botrini se dalje, ko možeš.
 Ženi sina kada hoćeš, a hči udaj kada možeš.
 Ženiti se je trčba s ušesmi, pa ne s očmi.
 Ženski jok, mačkene solze.
 Žensko loto je po Petrovu.
 Že velja, kamor serce pelja.
 Živomu človeku se vse pripeti, mertvomu jama.

§. 88.

Rad upotrebuješ prirečja, usklike, pridavke, izreke i poslovice slavenske, vsigdar su prijetne i ugodne, ako ravno se često upotrebuješ; s njimi je tako, kakor s črešnjami, slivami i s grozdom, ako ravno vsako loto izrastu i blizu jednako dozriju, su nam vendar vsigdar prijetne i jih radi spet jemo.

§. 89.

Sada se može stoperv (se le) odgovoriti na pitanje: kako se mora kujiževno ilirsko narečje pisati? . . . namreč:

1. glede pismén se mora pisati složno, to je: moramo upotrebovati obadva alfabeta, latinski (u složnom pravopisu), i cirilski (gradjanski po Vuku Štefanoviću Karadžiću popravljeni) i ne kovati novih;

2. glede rečih se mora pisati etimologičko i uzajemno, to je: ne smemo pisati preveć ali premalo pismén ali jih neveljano spremenjati u pojedinih rečih; reči moramo upotrebovati ne jednostrano, da bi razumilo ljudstvo samo jedne pokrajine, nego uzajemno, da razume, kolikor moguće, svi ilirski Slaveni;

3. glede slovničkih izrazov se mora pisati učeno, to je: slovnički izrazi svih ilirskih podnarečjah se moraju prispodobiti i izmed njih običnejši izbrati i upotrebovati;

4. glede sloga (syntaxa) se mora pisati narodno, to je: moramo si prizadevati, kolikor moguće, pisati tako, kakor naše ljudstvo govori. —

§. 90.

Pěsniik se mora na tenko svih tēh pravil deržati, kakor vsaki ini pisatelj u razrešenom slogu.

Književni jezik se može različno razděliti, postavim: na jezik učeni, priprosti, filosofički, razrešeni, pěsnički i tako dalje. Nek se pak razděljuje, kakogod hoće, vsaki izmed njih mora se izobraževati po stalnih do sada razloženih pravilih, vsaki izmed njih mora biti vsemu narodu, kolikor moguće, lehko razumljiv i ugodan; — nerazumljivost i dvojmiselnost nije lēpa niti u razrešenom niti u pěsničkom slogu; zato mora pěsniik, kakor vsaki ini pisatelj, pisati, kolikor moguće, vsm razumljivo i ugodno:

gledé písmén složno,
 gledé řečí etimologičko i uzajemno,
 gledé slovničkih izrazov učeno, i
 gledé sloga narodno.

Ali pěsniki nimajo svobode pěsničke?

Imaju svobodu, namreč: da mogu pisati tako ugodno, žlahtno i uznešeno, tako visoko, razsvětleno i veličanstveno, kakor nije vsakomu od Boga dano, ... pa takova svoboda jim ne ide, da bi směli nevaljano pisariti; oni nikako ne směju pisati:

gledé písmén nesložno, da bi zametovali latinu ali cirilicu, ali kovali nove alfabete,

gledé řečí neetimologičko i neuzajemno, da bi pisali preveć ali premalo písmén, ali jih nevaljano měnjali, ali upotrěbovali tudjinisme, posebnosti i jednostranosti město obće navadnih řečí, (vidi §. 33),

gledé slovničkih izrazov neučeno, da bi upotrěbovali směsoma, bez razlike, obične i neobične, vsemu narodu i samo u kakom kutu navadne slovničke izraze,

gledé sloga nenarodno, da bi pisali po priměru tudjih jezikov, naduto, zavito i neslavensko.

Takove svobode pěsniku nedovoljimo. Od pěsnikov se ne smě řeči: „Den Dichtern mag alles gut sein. (Ign. Berlić's Gramm. str. 37.)

Tudi je lěpše vsigdar, ako pěsnik iz jednoga slavenskoga narečja kako pěsmicu prestavi, kakor ako bi ju iz kakoga tudjega jezika. —

Poslědníc še něšto: ako bi směl ja štogod ukazati, ja bi ukazal: da bi moral vsaki pěsnik dokazati. da je barem trikrat narodne pěsne svojega narečja zvěsto pročital, i verh toga bi ni moral složiti još jednu pěsmicu po *měritlu* slavenskih narodnih pěsem *bez suglasja*.

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 05856 1302

